

1945

themanummer
HEINO BEVRIJD

1995

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Abonnees f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino

Werkgroepen

1. **Archeologie**
Contactpersoon: Vacant
2. **Beeld en Geluid**
Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant

8. Kruidentuin "Allegaardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Plataan 13,
8141 SM Heino, tel. 05729-2998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
F. Hageman-Zielman, Vlamincckhorstweg 28,
8141 GG Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
15e jaargang - nummer 1 - april 1995

INHOUDSOPGAVE

blz. 2	Voorwoord
blz. 3	Uit het dagboek van E.J. Doyer-Stoutjesdijk
blz. 5	Uit: Oorlogskroniek van 't Nijenhuis
blz. 8	Uit het dagboek
blz. 9	Een paar vervelende dagen - M. Wolfkamp-Hansman
blz. 11	Uit het dagboek
blz. 14	Ik herinner me nog goed... - G. Dijk
blz. 16	Slagerslist - T. v.Tijen-Baurichter
blz. 18	Bommen vallen aan de Bredenhorstweg - H.J. Hemels
blz. 19	De Duitsers hadden de schrik er goed in - J. Blankvoort
blz. 21	Herinneringen aan 1945 - Hendrik Kappert
blz. 23	Een koud klusje - G. v.Dijk
blz. 25	Uit het dagboek
blz. 26	Guusje - T. v.Tijen-Baurichter
blz. 27	Uit het dagboek
blz. 29	De laatste oorlogsdagen op 'De Davenschot' - Hans de Jong
blz. 31	Razzia 11 april 1945 - Hein Stavorinus
blz. 32	De scherpschutter - T. v.Tijen-Baurichter
blz. 34	Onweer... nee, Canadezen - H. Hengo
blz. 36	Uit het dagboek
blz. 37	Bevrijding aan de Zwolseweg - Jan Israël
blz. 39	Benauwde uren - W. Dekker
blz. 41	Goed bedoeld - E.G. Bieleman-Horzelenberg
blz. 42	Hermann - L.J. Nijman
blz. 44	Groot feest - D. Hoppen-Blom
blz. 45	Uit het dagboek
blz. 46	De laatste oorlogsmaanden - A. Jonkman-Ruitenberg
blz. 48	De generaal - Riet Jorna-Hansman
blz. 50	Dramatische bevrijding - B. Nijhof
blz. 52	Zo maar wat oorlogsherinneringen - B.H. Dijsselhof
blz. 53	Uit het dagboek
blz. 54	De bevrijding van Heino, 50 jaar na dato - J. Broenink
blz. 56	Uit het dagboek

Voorwoord

Op 12 april 1995 is het 50 jaar geleden, dat Heino en omgeving werden bevrijd, en wel door leden van het 2e Canadese Legerkorps. Hier in Heino was dat de 3e Divisie - 9e Brigade, die werd gevormd door 1: De Stormont, Dundas and Glengarry Highlanders, 2 : Highland Light Infantry of Canada en 3: 7e Recce Regiment (17e Duke of York Regiment /Cameron Highlanders).

Dit themanummer van ons contactblad bevat persoonlijke herinneringen aan wat er in die laatste bewogen maanden in en om ons dorp is gebeurd. De ouderen onder ons kunnen daarvan nog heel veel vertellen en hebben dat dan ook met veel enthousiasme gedaan.

Ook zijn wij erg dankbaar, dat wij voor dit boekje gebruik hebben mogen maken van het dagboek van mevrouw Doyer-Stoutjesdijk, de echtgenote van onze vroegere plaatselijke huisarts, dat een nauwkeurig verslag geeft van alles wat zich, van dag tot dag, in die periode in Heino, maar ook ver daarbuiten afspeelde. Helaas hebben wij ons, door ruimtegebrek, enorm moeten beperken en slechts fragmenten van deze omvangrijke kroniek kunnen plaatsen.

Het menselijk geheugen is onbetrouwbaar, zeker over een periode van 50 jaar. Dat blijkt eens te meer, als we herinneringen naast dagboekfragmenten leggen.

Toch hebben wij gemeend er goed aan te doen de verhalen te publiceren zoals ze verteld zijn, zonder correcties m.b.t. plaats, tijd of personen (tenzij belastend voor de betrokkenen).

Het zijn de feiten, in de herinnering van de verteller.

Opmerkelijk daarbij is, dat men zich de, soms kleine, bijzonderheden nog zo scherp voor de geest kan halen, terwijl andere gebeurtenissen slechts vaag en onvolledig in herinnering zijn gebleven.

Door middel van dit boekje zijn vele, kostbare herinneringen en verhalen vastgelegd. Wij wensen u veel plezier bij het lezen ervan en hopen hiermee een bijdrage geleverd te hebben aan een goede viering van het bevrijdingsjubileum van Heino.

De redactie

Uit het dagboek van E.J. Doyer-Stoutjesdijk

31 Augustus 1944:

Koninginnedag. De laatste onder de bezetting? Op straat voor ons huis staat met phosforiseerende witte reuzenletters 'Leve de Koningin'. Het staat viermaal in de kern van het dorp en nog ettelijke malen daarbuiten. Het wordt netjes overgeteerd (om 8 uur 's morgens al), maar dat helpt niet, het wit schijnt er weer doorheen. Iedereen draagt oranje, op school en in de kerk worden 't 1e couplet van het Wilhelmus gezongen en vele andere verboden vaderlandsche liederen: geen haan, ook geen Duitsche, die er naar kraait. Door 't heele land zijn telefoonkabels vernield - hier ook, nl. bij de Ganze-pan. Men verwacht boetes, gijzelaars en wat niet al. Maar niets geschiedt, alleen moet er een kabelwacht samengesteld. C'est tout!

Zondag 3 September:

Prins Bernhard is door H.M. benoemd tot opperbevelhebber van het binnenlandsche (230.000 man ondergrondsche) leger onder generaal Eisenhower.

Er wordt bevolen dat het niet tot algemeene opstand mag komen, maar dat wel alle mid- delen van vervoer per spoor, te land en te water moeten worden belemmerd volgens de bevelen.

De heele avond en nacht zijn ontpoffingen te hooren.

Dinsdag 5 September:

De kabelwacht gaat niet door omdat niemand wil! 6 Terroristen pakken bij de fabriek de fietsen van 6 zwarte handelaren af. Scholen worden gesloten vanwege de toestand.

Woensdag 6 September:

In Zwolle is 't een pan, schieterijen op straat, fietsenvordering enz. Ook hier gaat opeens 't gerucht: fietsenvordering. Het blijkt niet waar. Liesje is jarig. 't Feest kan vrij onge- stoord gevierd, alleen de post is er niet met de gewone stapel ansichten.

's Avonds Duitse straatcontrôle. Ook Toon wordt aangehouden, is arts, dus mag door. Even later 'n hevige bel. Ik doe open, 't is een soldaat met twee vrouwen. 't Blijken Duitsche vluchtelingen uit Rotterdam. Ze hebben geloopt over de Veluwe (af en toe meerijden) en van Zwolle tot hier. Willen graag hier wachten tot er 'n Wehrmachtauto komt en ze verder kunnen rijden. 't Is ook koud. Er is ook nog 'n gewonde Duitsche vlieger bij. Ze mogen hier in de wachtkamer zitten, maar 't hoeft tenslotte niet, er komt juist een auto langs. De soldaat breekt zo- wat z'n nek over onze vlaggestok, die Hop- pen vanmorgen juist voor ons weer in ge- reedheid heeft gebracht en nog in 't gras ligt. Hij bekijkt 'm met z'n lantaarn, kijkt naar mij die in de deuropening sta, maar zegt niets.

Donderdag 7 September:

Waar zitten de geallieerden? Er is maar geen nieuws en over Nederland wordt een- voudig niet gesproken. Wel heeft gisteren Gerbrandy afscheid genomen van Churchill en Generaal Kruls is chef van de staf van het militair gezag in het bevrijde gebied ge- worden. Ook zijn er 'grote acties gaande waarover 't diepste stilzwijgen wordt be- waard'. Zou dat dan hier zijn?

Sinds Dinsdag hebben alle Nederlandsche machinisten gestaakt en zijn met hun familie ondergedoken.

Zaterdag 9 September:

Het heele aspect van het dorp is veranderd nu er rondom de kerk op de markt en op 't plein van de Chr. School gecamoufleerde auto's staan en je het heele dorp door over flaneerende soldaten struikelt. 't Is Luftwaffe, veel wapens schijnen ze niet te hebben (wel 'n zeug met biggen die dadelijk naar de sla- ger verhuisden). Ze komen uit Frankrijk en danken de hemel dat ze uit die hel van vuur en staal weg zijn. - Een geallieerde soldaat zag je nauwelijks, maar 't regende voortdu- rend vuur en staal dat je hooren en zien ver-

ging, dat je half verdoofd en suf was en je wapens uit de losgewoelde aarde moest opgraven en vaak je kameraden erbij en blij was als je gauw genoeg weg kon komen voor de geallieerde tanks kwamen aanrollen. De Fransen en Belgen schoten je zoo maar dood, je kon daar geen stap rustig zetten. Dan was 't hier in Nederland anders - ('zoolang 't duurt!'). Er waren 'n paar 'Hollanders' bij, kenbaar aan hun Wolfsangel, daarvoor moesten we oppassen. Bij verschillende mensen (o.a. Vorrink, Meester ten Bergen, Juffrouw van Unen, Boers enz.) werden de officieren en onderofficieren ingekwartierd. De gewonden kwamen bij café Blom. Een dokter (67 jr.) was er ook nog bij. Bij de notaris (Baurichter) liet een (onder)officier zich met 'n groot laken om buiten op de stoep, ten aanschouwe van de dorpsjeugd, scheren (door 'n militair).

De geallieerden zijn in Luik; Ostende, Dixmuiden en Nieuwpoort bevrijd. De Duitsers hebben nog steeds Le Havre, Brest, Calais en Duinkerken.

Vanmorgen zijn in Raalte al 4 van de juist aangekomen Duitse auto's door geallieerde vliegtuigen in brand geschoten.

Donderdag 14 September:

We krijgen ook inkwartiering, nl. 3 man ('n Obergefreiter + 2 man) en drie groote auto's die onder de boomen bij de schuur komen te staan.

Vrijdag 15 September:

In Dalfsen was vandaag 'n gevecht tusschen partisanen en Duitsers, gewonnen door de partisanen. De Duitsers die hier zitten moeten binnenkort weer naar 't front (hier voor hergroepering en Erholung) en krijgen daarom extra veel sterke drank (cognac e.d.). De soldaten bij ons ook, ze drinken 't bij flesschen tegelijk en raken 'angeheiterd' en maken het de meisjes in de keuken lastig, speciaal de Obergefreiter. Ik moet hen een paar maal in de keuken ontzetten en tot driemaal toe de Obergefreiter uit hun slaapkamer wegjagen. Ik maak een haakje op de binnenkant van de deur en terwijl ik ermee

Het huis van de familie Doyer,
12 april 1945.

bezig ben komt hij alweer. Als hij mij ziet zegt hij ad rem 'Sieben Uhr wecken', waarop ik hem naar z'n kamer loods en 'n preekje houd. Daarna alles rustig.

Zondag 17 September:

Volgens de Duitse officieren bij de familie Greijdanus zijn de geallieerden met 10.000 man en 1000 zweefvliegtuigen in de heele Betuwe geland, vanmiddag om 1 uur, begunstigd door nevelachtig weer. De radio zei: Tilburg-Eindhoven-Nijmegen. Nijmegen zou wel waar zijn, Tilburg en Eindhoven leek hun niet waarschijnlijk (daar stonden ze vlak bij met hun pantsers) dat zou wel misleidingsmanoeuvre zijn. Er komt dus weer schot in.

Verder moet nu het geheele spoorwegpersoneel staken en onderduiken en niemand mag zich onnodig en allerminst met voertuigen over de weg begeven aangezien de luchtmacht zeer actief is.

Uit: Oorlogskroniek van 't Nijenhuis

Vrijdag 22 September:

Gisteravond kwam vlak na 8 uur de landwacht bij 't Nijenhuis en zag 'n pater buiten lopen. Dadelijk werd huiszoeking gedaan, waarbij twee radio's werden gevonden. De overste, nog 'n hoge en nog 'n gewone pater werden meegenomen en vanmorgen 12 uur moest 't Nijenhuis ontruimd zijn, op de bijgebouwen na.

Uit het Dagboek

(Red) Het Nijenhuis, destijds het eigendom van de familie Ankersmit uit Deventer, werd op 15 juni 1942 verhuurd als missiehuis aan de Missionarissen M.S.C. uit Arnhem. Het was bedoeld als seminarie voor de opleiding van missionarissen.

Wie de schrijver van deze kroniek is, is ons helaas niet bekend.

Na het avondeten stonden de fraters nog wat na te praten met pater Jaspers in de recreatiezaal, toen buiten plotseling verschillende schoten vielen. In de mening, dat het te doen was om het uitschijnend licht trokken we het uit... ('n schreeuw om de radio, de trappen op en af als na de laatste tik). Pater Jaspers houdt vol dat iemand hem toen om de hals gevlogen is: de schuldige is nog steeds niet boven gedoken. Kortom: ons hele huis was omsingeld door een vijftigtal landwachters. Pater Jaspers holde naar beneden om de Broeders te waarschuwen, doch bereikte slechts, dat hij in de keuken door een paar zwaar bewapende landwachters ingerekend werd, die de erg bleke broeders in bedwang hielden. Frater van Dijck verplaatste zich met een nooit geziene snelheid naar de koffiekamer, waar pater Zegers rustig aan de radio te luisteren zat. Van opbergen van de radio was geen sprake meer en daarom verlieten beiden heel rustig de koffiekamer, juist toen een landwachter binnendrong. In de tuin heeft zich een ander drama afgespeeld: zoals iedere avond wandelen Pater van de Berg, Pater van Rooyen en Pater van Dongen rustig hun

Enkele paters in de boomgaard van het Nijenhuis.

avondtoertje; doch aangekomen bij de berceau, plotseling zware stappen, het driemanschap, dat onraad rook - zelfs Pater van Rooyen had er last van - rechtsomkeert, de berceau in. Onze landwachter er achteraan. 'Halt!' , doch onze dappere confraters holden door. Dan een schieten, veertien schoten achter elkaar (die in de recreatiezaal de paniek tot stand brachten) ... Pater van de Berg en Pater van Rooyen, de twee doctoren, gaven zich over en kropen met hun hoofd in het zand... Pater van Dongen wist te ontsnappen. Na een kort dispuut, waar de derde gebleven was, en waarbij Pater van de Berg volhield dat er maar twee waren, een bevel: 'Handen in de nek!' en toen naar het Nijenhuis. Pater van Dongen sloop later stilletjes het huis binnen en voegde zich bij de groep.

Ondertussen dringen de landwachters het overige van het huis binnen en onder leiding van R. in hoogst eigen persoon begint de speurtocht naar onderduikers. In de tussentijd wordt de hele kloosterlijke bezetting in de hal bij elkaar gedreven, waar ze dan achtereenvolgens Pater van de Berg en Pater van Rooyen

Heino, Luchtopname Kasteel Nijenhuis.

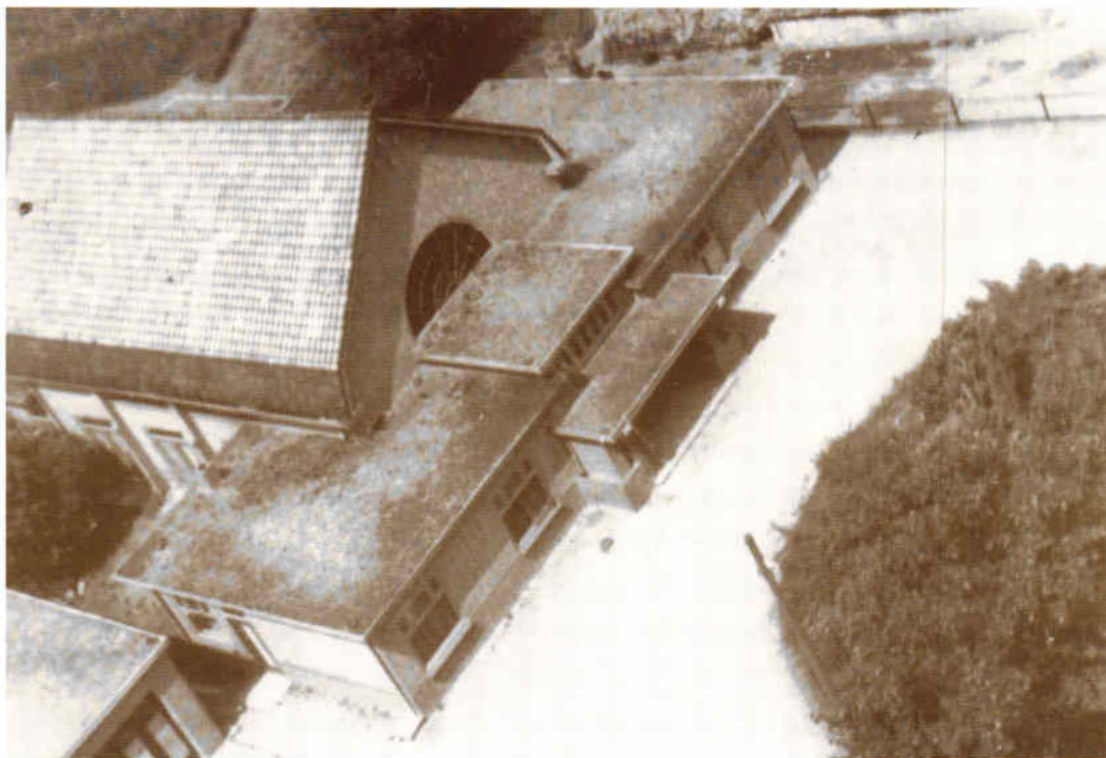
Luchtopname kasteel 'Het Nijenhuis' met wandelende paters in de tuinen.

en na een paar minuten de twee kosters onder een paar witte handen en gevolgd door enkelen uit de dappere landwacht zien binnenkomen. R. vindt geen onderduikers, maar wel een warme radio in de kamer, waar zojuist pater Zegers en frater van Dijk waren uitgekomen. Wel verdacht! Nu brengt het enige moeilijkheid mee, als ze willen overgaan tot de persoonsbewijscontrole, want dan moet de halve kloostergemeente door het donker naar de slaapzaal, terwijl zij toch zo'n sterk vermoeden hebben met de ondergrondse te doen te hebben. Onder zware bewapening wordt de sprong in het duister gewaagd.

Het verhaal vervolgt als we allen weer bij elkaar zijn in de recreatiezaal, waar een tweede radio boven op tafel om dekking vraagt, wat hem door onze ruggen geboden wordt. 'Waar is de copiescommandant' (de commandant van de compagnie)? Pater Jaspers ontdekt dat hij dat zal zijn en komt aarzelend naar voren, want daarin is hij niet gedoctoreerd. 'Welke is de sterkte van uw compagnie?' Uit de persoonsbewijscontrole die nu volgt blijkt dat de fra-

ters allemaal onderduikers zijn en Pater van Dongen een Pool. Verder hadden we nog wat last met koffers van de Stein-gangers, als ze een volgende keer verhuizen, laten ze het dan helemaal doen, en van een onderduiker! Eén van de snuggersten ontdekte na afloop van het onderzoek de tweede radio achter onze ruggen, waar zelfs R., toen hij van tevoren de lege zaal inspecteerde, overheen gekeken had, ofschoon hij toch boven op een tafel stond en terwijl wij passief moesten toezien, verdween hij uit onze ogen, met onze grammofoonplaten - wie ons iets in die trant aan de hand kan doen, we houden ons aanbevolen-.

Het slot van alles was: de volgende dag om 12 uur moet het huis leeg staan, d.w.z. het hoofdgebouw... de persoonsbewijzen kunnen morgen in Wijhe worden teruggehaald... Pater Jaspers, de copiescommandant, Pater Zegers en die rooie gannef -of frater van Dijk zo ge wilt, - mee naar Deventer. Intussen stond heel de hal vol versierde masten en zeilen, oranje en rood-wit-blauw, die we zorgvuldig naar de serre gebracht hadden. Na het vertrek van onze

Een luchtfoto van het parochiehuis te Lierderholthuis, waar de paters tijdelijk onderdak vonden nadat ze het Nijenhuis ontruimd hadden.

drie confraters, twee radio's, grammofoonplaten en bootversiering (die natuurlijk reeds klaargemaakt was voor het aanstaande bevrijdingsfeest) inclusief, bleven we nog wat staan praten, doch Pater van de Berg, nu onze plaatsvervangende Overste - wie zou er morgen aan de beurt zijn? - koos de daad boven de praat en stuurde ons allemaal naar bed. Hij zelf bleef nog tot diep in de nacht op om de ontruiming van de volgende dag met Frater Deken te regelen. De broeders togen aan het werk en zwogden de hele nacht door!

Om 4 uur in den morgen werd réveil geblazen. Na de H. Mis en een stevig ontbijt terstond aan de slag. Aan helpende boeren en wagens geen gebrek en het hoofdgebouw was ruim half twaalf van zijn voornaamste inhoud ontdaan, die in de bijgebouwen gedeponneerd werd of bij bevriende boeren ondergebracht. Nu ontdekten we pas goed hoeveel vrienden we hadden en namen die tot dan toe verscholen stonden in het zakboekje van Pater Zegers, begonnen van nu af ook vertrouwd in onze oren te klinken:

Hietberg (de Grote en de Kinderen), de familie Groote Schaarsberg, Luchtenberg, (Willem, Gradus, Steven), Luttenberg, Lichtenberg, Elshof, Veldman, Kleinlangevelsloo, Overkempe, Overesch, Butink, enz. enz. enz.; ook talloze onderduikers verschenen op het toneel, met Ome Herman, de baas van de onderduikers in deze omgeving, vooraan, en rond een uur of half tien kwamen er twintig mensen uit Heino om de Patersbibliotheek even naar beneden te brengen, die gedeponneerd werd in een kamertje van de schuur. Dit was de eerste keer. Ofschoon er 's morgens fluisterstemmen waren opgegaan en een marechaussee reeds was komen zeggen, dat de bijgebouwen óók ontruimd moesten worden, vertrouwen we maar dat alles goed zal verlopen...

Rustig dineerden wij in de schuur en in een zalig dolce far niente kwamen we net wat tot rust, toen het bericht kwam dat ook de bijgebouwen, schuur, slaapzaal en studiezaal ontruimd moesten worden. En het nieuwe leventje begon weer...

Uit het dagboek

Vrijdag 22 september

Officieel is nu bevestigd dat de Waalbrug bij Nijmegen onbeschadigd in geallieerde handen is en contact tot stand is gebracht met de luchtlandingstroepen bij Arnhem. Echter ook, dat de strijd zeer hevig en verbitterd is. Om 20.15 uur werden de berichten ineens zeer somber, de positie van de ten noorden van Arnhem gelande troepen was zeer critiek. 9/10e van de soldaten hier is vanavond naar Arnhem gegaan.

Zaterdag 23 September:

De berichten zijn nu wat gunstiger; er worden nieuwe troepen bij geland en er is enig contact. Ook de Duitsers spreken niet meer van 'vernietigd' maar van 'moeilijke positie', wat betreft de troepen ten n.w. van Arnhem. De geallieerden zijn gevorderd tot Elst, waar 'n strijd van man tegen man woedt. Er kwam om 5 uur 's morgens voor 't eerst sinds Maandag weer een trein langs, maar ontspoorde bij 't Jacobsgat (daar ontbrak 'n rail en ook de reserverail op 't station was verdwenen).

Er wordt sinds 12 uur aan één stuk door gevlogen en geschoten ('t is helder) en er worden nu ook hier (de Veluwe zit al vol) parachutisten neergelaten, die voorlopig niet veel meer doen dan de partizanen van wapens voorzien en helpen 'de zaak' voorbereiden.

Zondag 24 September:

Gistermiddag kwam 'n groep N.S.B.-ers (op de fiets vanaf Wassenaar!) doodop in Heino aan. Aan Boerdijk (tuinman op de Heemel) vroegen ze naar 'Nijenrode'. 'Ken ik niet', zei die, 'dat hebben we hier niet'. Ze kwamen echter tenslotte toch op het Nijenhuis terecht en waren razend dit volkomen kaal te vinden, (zelfs de eigen aangelegde electriciteit en waterleiding hadden de paters mee weten te nemen) waar hun een 'aardig kasteeltje' was voorgespiegeld. Brinkman (woont vlakbij) werd opgetrommeld. Toen hij kwam werd hij aangeblaft: 'Bent u Brinkman?' 'Ja'. 'U bent te mijner beschikking'. 'Zal wel.' Hij

moest voor eten zorgen. Ook vertelde hij hen dat hier nogal wat partizanen ('paracitanen' zeggen de menschen hier!) en parachutisten zitten, hetgeen ze zeer matig leuk vonden.

Maandag 25 September:

Brinkman vertikt het verder 'een poot uit te steken'. Mulder (marechaussee) moet er aan te pas komen. 'Kom, wat wil je', zei die, 'werken of met mij mee', waarop ze samen aftrokken!

Zondag 1 Oktober:

Vanmorgen razzia in Zuthem door de landwacht. Zelfs uit de Geref. Kerk halen ze de menschen midden onder de dienst weg. Met 'n auto met luidsprekers rijden ze rond dat alle mannen zich melden moeten bij 't Kleine Veer'. Bij de oppakkerij wordt flink geschoten en wordt een jongen Kloosterziel in 't been getroffen. In 'n bed op een kar is hij naar Zwolle gebracht.

De hele dag in de verte het gedreun van kanonnen.

Maandag 2 Oktober:

De troepen die we hier hebben zien er onguur uit, zelden zulke ongunstige snuiten gezien, iedereen heeft het erover en de kinderen zijn er zelfs bang voor. Loek's term 'nachtmerriesmoelen' is hier geheel op z'n plaats. Er zijn veel Hollanders bij; hun optreden is onbeschoft (geheel in tegenstelling met de Luftwaffe menschen, die zich in totaal keurig gedroegen - beter dan menige soldaat uit ons vroegere leger, zei Toon zelfs -) en ze zijn dadelijk met schieten klaar. Deze troepen hebben ook luchtafweer. Het staat achter elk der drie scholen. Op de schoolpleinen en verder op alle mogelijke en onmogelijke plaatsen maken ze mitrailleurs-nesten. Verder vorderen ze maar, nu dit, dan dat en 't moet direct of anders...en dan dreigen ze met hun pistolen.

Een paar vervelende dagen

M. Wolfkamp-Hansman

Als er gepraat wordt over de oorlog en de bezetting, hoort men nog weleens de opmerking, dat de mensen over 't algemeen te passief waren. Maar wat moest je dan? Men was bang!

Zo werden b.v. een aantal meisjes, wonende in het dorp, opgeroepen om op een bepaalde tijd aanwezig te zijn in de Chr. school om aardappelen te schillen voor de Duitse soldaten, die in de omgeving verbleven; in Heino stond de keukenwagen. Wat te doen? We gingen maar, al besloten we wel de aardappelen niet te pitten. Ook moesten we op kabelwacht. Er lag een telefoonkabel vanaf 't dorp tot De Visser, een café aan de Raalterweg (thans Chinees restaurant). Deze kabel werd steeds weer doorgesneden, tot ongenoegen van de Duitsers. Daarom werd de kabelwacht ingesteld. Ik moest van 's avonds 6 tot 8 uur, maar durfde echt niet en ben niet gegaan. Ik heb er nadien niets van gehoord, dus dat liep goed af. Een ander voorval dat ik meemaakte, eindigde minder prettig.

Mij werd gevraagd om een verslag van een geheime N.S.B.-vergadering over te typen, graag met een paar kopieën. Tussen de middag op kantoor zou ik dat wel even doen. Ik nam nieuw carbon om de afschriften duidelijk te doen zijn. De volgende dag op kantoor zaten we met een paar mensen wat te praten, toen er plotseling twee rechercheurs binnenkwamen met de mededeling, dat we mee moesten naar het politiebureau. Erg vervelend, want twee van de aanwezige heren waren onderduikers.

Wat was er aan de hand?

Onmiddellijk dacht ik eraan, dat ik in mijn tas wat verboden lectuur had, o.m. een boekje van Vrij Nederland, mededelingen van Radio Oranje en nog een paar andere dingen. Voor we vertrokken vroeg ik toestemming om even naar 't toilet te gaan. Ik greep mijn tas mee en kon de paperassen in mijn kousen verstoppen. Op 't politiebureau lagen wat oude kranten en kreeg ik de kans de boekjes daartussen te leggen. Het was bekend dat de agenten in Zwolle aan

M. Hansman.

de goede kant stonden en toen ik gefouilleerd werd heb ik maar verteld, dat ik een paar boekjes tussen de kranten had gelegd.

Toen de cel in; een hele dikke deur en in de cel een soort betonnen bank, dat was 't bed en de eventuele zitplaats. Op 't bed een stromatras en een bruine paardedeken.

Intussen was de burgemeester al op de hoogte gebracht. Mevrouw Van Sonsbeeck vertelde mijn vader wat er met mij gaande was en dat er huiszoeking zou worden gedaan, hetgeen al kort daarna gebeurde. De kast op mijn slaapkamer werd overhoop gehaald, boeken werden doorgebladerd, enz.

De eerste twee dagen moest ik soms wel viermaal op een dag bij de Commissaris op kantoor

komen voor verhoor. Het moeilijkste was wel om iedere keer hetzelfde te vertellen en geen namen te noemen, maar ik wist nog steeds niet waarop al die vragen betrekking hadden.

De agenten waren erg aardig; éénmaal per dag werd ik gelucht op de binnenplaats. Stiekem kreeg ik boeken, maar dat mocht ik niet zeggen, zodat ik op een gegeven moment wel tien boeken onder de matras had liggen. De werkster bracht me sokken om te stoppen; dan had ik wat te doen om de tijd te doden.

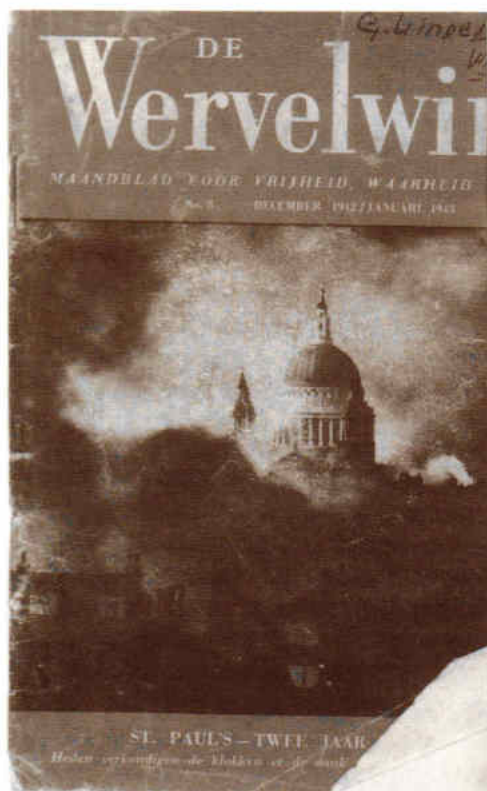
Het eten was vies; een soort soep waarin een paar aardappelen dreven, maar 't advies was om er toch iets van te eten, want, zo werd dan gezegd: je weet niet hoe lang je hier moet blijven. Een aardig vooruitzicht.

Na een dag of vier hoorde ik van de commissaris dat 't ging om die brief die ik had overgetikt. Een collega van me, die ook tussen de middag overbleef op kantoor en wier vader lid was van de N.S.B. (dat was bij ons dus niet bekend) had het carbon meegenomen naar huis.

Dat was het dus! Mijn geluk was dat in de brief enkel interne activiteiten stonden van de N.S.B., waarvoor de Duitsers kennelijk geen belangstelling hadden en het duurde dan ook niet lang meer voor ik vrij kwam. Een N.S.B.-er uit Heino had zelfs nog een goed woordje voor me gedaan en zo kwam er een einde aan mijn kennismaking met een cel in het politiebureau in Zwolle.

Wel moest ik, onder politiebegeleiding, nog verschijnen bij de Sicherheits Polizei in Arnheim, doch dit was maar een formaliteit.

Toen mij na enige tijd werd gevraagd een brief af te geven bij iemand van de ondergrondse in Zwolle, kreeg ik van mijn pa te horen, dat ik maar op moest houden met dergelijke activiteiten; ze hadden thuis al genoeg in de rats gezeten. Zo zie je maar dat je niet voorzichtig genoeg kon zijn en voor het minste of geringste opgepakt kon worden.

VRIJ NEDERLAND

JE MAINTIENDRAI

ONAFHANKELIJK WEEKBLAD VOOR ALLE NEDERLANDERS

Waarvoor dit blad dient

VRIJ Nederland wordt te Londen geschreven door Nederlandse journalisten voor alle Nederlanders die buiten de groep van overvellers leven. Het wordt gelezen in alle werkdagen en op alle Nederlandse schepen die onder onze vlag varen. Het blad bezit een grote belangstelling voor ons land verzoekt het om onafhankelijk te zijn. Het heeft een eenzijdig tribunaal te zijn, voorzover de omstandigheden van den oorlog dat veroorloven. Het tracht de Nederlandse zaak te dienen voorzover dat binnen het bereik is van zijn, door diezelfde omstandigheden beperkt mogelijkheden.

Met zijn 32 bladzijden in het formaat der Engelse weekbladen kan het zijn lezers heel wat nieuws voorleggen. Dit nieuws is vrijwel geheel uit de Nederlandse wereld afkomstig: uit Indië, uit onze nationale gemeenschappen die over de wereld verspreid zijn, maar vooral uit Nederland. Het vaderlandse nieuws bereikt ons langs vele wegen in een volledigheid, welke verwondering wekt bij allen, die hier reeds trachten uit de Lage Landen aan de Zee te komen. Zoo zijn wij in staat, niet enkel onze landgenooten, maar ook den vreemdeling in te lichten over vrijwel alles wat is verworven, over de stand van zaken die gij betooit over het oorlog, dat u - op 't oogenblik - een verkorte uitgave in het Engelsch, The Voice of the Netherlands, brengt dit nieuws ook onder de ogen van den vreemdeling. Want de Engelse en Amerikaanse bladen thans voortdurend gewogen van de dappere Nederlanders, van de overvellers, Nederlanders, dan hetzij, die niet enkel de reukrijke daden van lachmacht, legat en sloot in 'Nederlandsch Indië en in de noordelijke reën, maar worden eenmaal uw daden en in het

VRIJ NEDERLAND wordt geschreven te Londen, door Nederlandse journalisten, voor alle Nederlanders, waar ze zich ook bevinden. Dit is een speciale editie voor Nederland, verspreid door de R.A.S. en herverpakt door grote Nederlanders.

bijzonder uw houding bedoeld. Onze toekomst verkondigen uw moed, bold en trouw, en zij zijn tevens een schandpaal voor den overveller en zijn trawanten.

Wij vormen een, gewoontelijk voor u onzichtbare, band tusschen de Nederlanders. Zij lichten door familiebetrekkingen elkaar in over hun lotgevallen, door onze toekomst vinden velen elkaar terug, die geen contact hadden kunnen verkrijgen in den vreemde, en bereikt menige brief zijn langverwacht doel. Door een rubriek "burgerlijke stand" kunnen wij velen inlichten over de lotgevallen van hun betrekkingen in Nederland.

Vrij Nederland tracht ook, door redactionele artikelen en meedeeling van bewegende haan, weg aan te wijzen, door het heiden en naar de toekomst. U echter aarden wij in het bijzonder mededelen, wat ons werk is als schuilen hutschen Nederlanders en Nederlanders, en als verkondigers van uw daden en uw lijdens. Moge deze zaak spoedig een gelukkig einde vinden.

Uit het dagboek

Dinsdag 3 Oktober:

Er hadden vanmorgen 6 meisjes aangewezen moeten zijn om aardappels te schillen, de wasch te doen en kousen te stoppen voor de 'boeven', maar er was niemand. Nu pakten ze er zelf 'n stel willekeurig op en o.a. Klompjan, Weertman en Veldkamp, omdat die 'n paar meisjes waarschuwd. In overleg met de underground werd toen besloten dat 't toch maar gedaan moest worden en dat 'n paar vrijwillig het voorbeeld zouden gaan geven en wel: Annie van Sonsbeeck, Tony Baurichter, Dien Wolters, 'n meisje Blom en een meisje Blanke, (beiden van de distributie) en Corrie Teeuwsen, die al opgepakt was en hiermee konden de mannen naar huis. Maar morgen moeten er anderen!

Woensdag 4 Oktober:

De 'aardappel-schil-ploeg' heeft versterking gekregen van kinderen van Hoppen, Meiberg, Stegeman e.a. Ze komen nu al om 12 uur klaar. Dat is niet naar de zin van de heren en ze moeten 's middags terugkomen om na te kijken of alle oogen er wel uit zijn!

Vrijdag 6 Oktober:

Des morgens vroeg al wordt het treintje (locomotief + twee wagons), dat met arbeiders op weg is naar Raalte (om daar de schade van het bombardement van gister te herstellen) op 't station Heino gebombardeerd (7 bommetjes) en beschoten. Er is wonder boven wonder maar één gewonde.

Zaterdag 7 Oktober:

Er komt een auto met muziek(!!!) en een luidspreker: alle mannen tussen 17 -50 jaar moeten zich morgenochtend om 9 uur melden op 't gemeentehuis; fiets en schop meebrengen! Ze moeten graven bij Windesheim en zullen 's avonds weer naar huis mogen. Komen ze niet vrijwillig, dan gaat 't gedwongen, dan zullen er razzia's gehouden, gijzelaars opgepakt en mensen dood geschoten worden, en bovendien: tewerkstelling

verder weg en dus niet 's avonds naar huis. Heel Heino is in rep en roer, maar waar-schijnlijk zullen de meesten zich wel melden.

Zondag 8 Oktober:

Er blijken er in totaal 230 te zijn gekomen en daarvan zullen er nog wel enige worden afgekeurd, omdat ze in onmisbare bedrijven werken (melkfabriek, boer zonder knecht, bakkerij e.d.). Ze moeten er dus nog een goede 100 bij hebben en gaan nu huis aan huis kijken.

Bij Bosscher kwamen ze juist toen Meester Kreulen op de vliering kroop (die is daar n.l. in de kost). Ze bekeken toen die vliering ook en vonden er 'n onderduiker en 'n radio. Die radio was van Kruisdijk, waarop de winkel en 't huis van Kruisdijk omsingeld werden en Kruisdijk ook opgepakt. Meester Kreulen en de onderduiker moesten graven, Bosscher en Kruisdijk moesten mee naar Raalte.

Vrijdag 13 Oktober:

Bij 't land van Haye is een hol ontdekt, waarin o.a. 'n auto en naar men zegt munitie waren verstopt. Twee jongens van Haye en een van Luchtenberg zijn opgepakt. (Twee paddestoelen-zoekende soldaten hadden het bij toeval ontdekt).

Maandag 16 Oktober:

Er is inderdaad munitie gevonden in het hol bij Haye. Dat ziet er voor de jongens van Haye niet best uit!

Vrijdag 20 Oktober:

Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat wordt aan één stuk door gebombardeerd; o.a. twee locomotieven die bij Raalte nog stonden en bij Windesheim een paar treinen die daar tusschen de bosschen stonden, vlak bij 't kasteel Windesheim (van Baron de Vos van Steenwijk), dat helaas ook getroffen werd en met de kostbare inhoud aan antiek e.d. geheel in vlammen opging.

Dinsdag 9 November:

Beesteweer, maar toch wordt er nog gevlogen.

De mooie Wilhelminabeuk (op de T-kruising Zwolse- en Lemelerveldseweg - red.) wordt n.b. omgehakt om plaats te maken voor 'n gat!

's Avonds 8 uur is er 'n hevige knal en de tuindeuren van de kamer vliegen open. In Wijthmen (Herfte) blijkt een bom te zijn gevallen, waarvan algemeen wordt aangenomen dat het een V2 is.

Zaterdag 11 November:

Vanavond om 8 uur viel er een bom op de lijn van Toos' (Zr. Kipp, Rozendaelseweg 8, red.) huis naar het onze, vlak aan de rand van de boomgaard van de burgemeester. Overal in 't rond zijn vrijwel alle ruiten stuk, bij Toos, Hoppen (ook 't licht), Meiberg, Hoppen Koekoek, bij Mulder (marechaussee), Laanbroek enz. enz. Ook op 't Rozendael waren 6 grote ruiten stuk.

Dinsdag 14 November:

Op 't station staat een paar uur lang een trein stil met 1075 van de 12.000 opgepakte Rotterdammers. Deze waren vrijdag in R'dam opgepakt en vanaf A'dam in grote

rijnaken naar Kampen vervoerd, waarvan daan ze moesten lopen naar Zwolle. Van Zwolle af verder per trein naar Duitschland en de fronten voor graafwerk. Er is gauw 'n groote actie op touw gezet voor brood en boter voor deze menschen aangezien ze sinds vrijdag nog niets te eten hadden gekregen! De bevolking gaf ruim en veel en er werd veel post van hen aangenomen ter verzending.

Donderdag 16 November:

Dinsdag zijn de boerderijen van Herman Teunissen en Stegeman, even over de Ganzezan in brand gestoken, omdat daar in de buurt een poosje geleden 'n kabel was doorgesneden. Teunissen heeft kans gezien om behalve z'n inboedel, ook alle hout (deuren, plinten, kozijnen etc.) van 't huis te halen, zoodat 1e: hij genoeg hout had om 'n schuur te bouwen en 2e: de steenen resten van 't huis niet best meer branden wilden. Deze beide menschen hadden van 5 uur 's avonds tot 12 uur 's morgens de tijd voor de ontruiming en werden door iedereen geholpen.

Namens wagon III
Hartelijk dank aan de
bewoners van Heino, die ons
op zulke wijze onthaalden en zoo
nu een lichtstraal lieten vallen in
het sombere lot van vele Rotterdammers.
God zegene U allen!

Dit briefje heeft één van de Rotterdammers uit de trein gegooid.

Woensdag 29 November:

Gister is in Genemuiden (of Nieuw Leusen) 'n N.S.B.-boer doodgeschoten. Als wraak zijn 10 gijzelaars, w.o. de jongens van Haye, doodgeschoten. Bertus Haye, (bijna 23 jr), Cornelis Haye (bijna 20 jr.) en Phulps (Flip) Berkhout (zo heet juffr. Haye) bijna 22 jr. en verder enkele Zwollenaren.

De ouders werd niets medegedeeld, alleen werden o.a. in Zwolle lijsten van de vermoorden aangeplakt en zo zag bv. Haye zelf het, die toevallig in Zwolle was.

Woensdag 6 December:

Vanmorgen om nul uur is de IJssel 'Sperrlinie' geworden. Turfschip beschoten aan de Kluunhaar.

Donderdag 7 December:

Op de Ganzepan wordt een Duitse auto aan diggelen en in brand geschoten. Een V2 wordt met hiaten in de ontploffingenreeks gehoord en blijkt even later bij Wijthmen neergekomen te zijn. Van wat er hier aan V2 afgeschoten wordt, gaat minstens 10% verloren.

Deventer en de spoorlijn Deventer-Wijhe-Zwolle worden ditmaal op vele plaatsen geraakt.

Zondag 17 December:

Er gaat weer een V1 of V2 verkeerd; we konden het mooi hooren: tut-tut-tut---tut---tut---boem!!

Maandag 25 December en Dinsdag 26 December:

Kerstdagen, helder weer, stevige vorst

Vrijdag 29 December:

Helder, om 't nulpunt, windstil. Er komen ongeveer 80 Duitschers, met auto, afweer enz. en deze moeten allen om en bij de stationsweg ingekwartierd. De 'Sonnevanc' en het huis van de oude Sutherland worden geheel gevorderd. De spoorwegduitsers, die eerst op de 'Sonnevanc' zaten, komen nu bij notaris Baurichter.

Zondag 31 December:

Oudejaar. De kinderen mogen opblijven zolang ze kunnen. Loekie houdt 't uit tot goed 9 uur, Jonet tot 11 uur, Liesje en Johan tot over twaalfen!

Precies om 12 uur begint het nieuwe afweergeschut hier met donderend geraas te vuren en 'n V2 dendert over ons hoofd vanaf de nieuwe startbaan in de buurt van Dalfsen. Veel heil en zegen in 't nieuwe jaar!

Maandag 1 Januari:

Onrustig in de lucht. Het is helder, veel jagers, Duitse en wat Engelsche. Veel afweer. De nodige V1 en V2's, waarvan zeker de helft misgaat. In het zuiden en zuid-oosten wordt gebombardeerd, alles dreunt hier.

Dinsdag 23 januari - Donderdag 25 januari:

Voortdurend 'stille' sneeuwval. Er ligt 'n enorme laag. Hier gebeurt weinig, alleen V2's die mislukken, o.a. bij Beltman in de Molensteeg.

Ik herinner me nog goed...

G. Dijk

In de oorlogsjaren moest ik geregeld naar het bureau van de Voedselcommissaris in Zwolle, vooral om toewijzingen te krijgen voor het loondorsbedrijf dat wij toen hadden. Het ging dan om brandstof en smeermiddelen. De brandstof bestond uit start-benzine en harde turf voor de gasgeneratoren op de trekkers.

Bindtouw voor het stro was er in het laatste oorlogsjaar helemaal niet meer te krijgen.

Maar goed, ik kwam terug van één van mijn vele tochten naar Zwolle, op de fiets natuurlijk (de auto stond werkeloos in de schuur omdat die niet meer gebruikt mocht worden) en ik was net zo'n beetje in de Wipstrik toen ik voor me zo'n gaspot zag. Ik bedoel zo'n vrachtwagentje met een gasgenerator. Die dingen liepen niet zo hard en ik dacht: 'Als ik me daaraan vasthoud, dan kom ik zonder moeite in Heino'.

Dat ging goed, maar een eindje verderop zag ik twee politieagenten fietsen. Ik wist natuurlijk ook wel dat ik in overtreding was, dus ik besloot dan maar een stukje hard achter de auto aan te fietsen, om eenmaal uit 't zicht van de heren weer aan te haken. Bij het 'Bruine Paard' werden we ingehaald door een motorrijder, die de chauffeur gelastte te stoppen. Eerst had ik nog niets in de gaten, want op de motor zat een gewoon burger, doch achterop zat één van de politieagenten die ik voorbijgefietsd was. Het zweet gutste nog van zijn voorhoofd, want hij had eerst nog geprobeerd me fietsend in te halen, maar had toen de motorrijder aangehouden en een lift gevraagd.

'Nou heb ik je!' zei de agent woedend, 'Jij dacht ons te bedonderen?!'

't Eind van het liedje was, dat ik drie bekeuringen aan m'n broek kreeg, Eén voor niet fietsen op 't verplichte fietspad, één voor het fietsen op de rijweg en één, de derde voor het laten trekken door een auto!

Op de middag van 26 januari 1945 kwam ik, ook weer op de fiets, terug uit Zwolle. Toen ik dichtbij het landgoed De Gunne was, werd er op Mataram juist een V2 afgeschoten.

Aan het geluid kon ik al horen dat de vlucht van het gevaarte niet doorging. Toen de vliegende bom in mijn richting naar beneden kwam, ben ik snel achter een hele dikke eik gaan staan, maar ik kneep 'm wel. Even later ontplofte het ding aan de Molenweg bij Beltman.

In de naaste omgeving was daar veel schade, maar ik kwam er zonder kleerscheuren vanaf en kon mijn tocht weer vervolgen.

Op een zondagmorgen in het voorjaar van 1945 had ik eigenlijk ook bang moeten zijn, maar dat begreep ik later pas.

Met Jan-Willem Veldhuis, die hier toen knecht was, zat ik in de keuken, toen er twee Duitsers, een sergeant, geloof ik, en een gewoon soldaat, binnenkwamen en op hoge toon vlees en spek eisten. Eén van de twee had een borreltje op, en wel meer dan één ook. Ik had helemaal geen zin om ze ook maar iets te geven en zei dat we niets hadden. Daarop pakte één van hen z'n revolver en zat daar voortdurend zo'n beetje mee te spelen en te dreigen. De andere soldaat pakte de revolver telkens af en deed er wat mee. Ik begreep er niet zoveel van, maar Jan-Willem, die in dienst was geweest, zat flink in de rats. Later vertelde hij dat de officier voortdurend met de veiligheidspal zat te spelen en de soldaat zette het wapen dan weer op veilig. 't Scheelde niet veel of die vent had je met z'n dronken kop koud gemaakt' zei Veldhuis later en toen snapte ik ook eindelijk waarom hij zo zenuwachtig was!

Uiteindelijk vonden de heren wat spek, dat we aan de zoldering hadden hangen en namen dat mee.

Onderduikers hadden we ook; daar kan ik nog wel het een en ander over vertellen.

Op een middag kwamen er twee landwachters de deel op, waar Jan-Willem Veldhuis wat aan de trekker zat te prutsen. Arie, onze onderduiker, was er ook bij en kneep 'm verschrikkelijk toen hij de landwacht zag. Terwijl de mannen vroegen om boter en vlees, sloop Arie weg naar z'n schuilplaats in de aardappelkelder en juist op dat moment kwam Marinus ter Horst, die hier ook werkte, binnen. Zo werd Arie dus niet gemist.

Ook hadden we eens een andere onderduiker, maar met deze man hadden we heel wat te stellen. Het was een nare vent en je kon hem nooit vertrouwen. Zo mocht hij bv. niet aan het paard komen. Het was een dier met een gebruiksaanwijzing en hij wist totaal niets van paarden. Ondanks het verbod zag hij op een avond, toen ik niet thuis was, kans om het paard voor de kar te spannen. Dat ging dus mis. Het paard sloeg op hol en ging er met kar en al vandoor. Jennie, ons dochtertje van negen zag gelukkig kans om bijtijds van de kar te springen, maar het paard kwam in een sloot terecht en brak z'n nek.

Wat mij betrof kon de onderduiker op staande voet vertrekken, want het verlies van een paard was in die dagen heel erg, maar mijn vrouw had toch wel medelijden met hem en dus is hij nog enige dagen gebleven, totdat hij opnieuw onderdak had gevonden.

Op de dag van de bevrijding zag ik, zo tegen de middag, als ik me goed herinner, uit de richting van Heino de Canadezen aankomen. Wat waren we blij! De oude weg lag er toen nog en we stonden op de scheiding van ons land en dat van Klaas Horstman te kijken naar een pantserwagen die kwam aanrijden, met Jan Brinkman, die er voorop lag om de weg te wijzen. Toen de Canadezen plotseling begonnen te schieten, sprongen Mientje Huisman, die bij

ons in dienst was, en ik van schrik in de sloot, die dan wel droog stond, maar ook vol brandnetels!

Tegen de avond kwamen de Canadezen weer terug en een aantal van hen bleef slapen bij Hofmeijer op de deel. Ook bij Horstman en bij ons kwam een groep slapen.

Ons paard had twee dagen daarvoor een veulen gekregen en ze waren er niet bij weg te slaan. Op één Canadees na, die meer zag in Mientje. Dat was echter niet wederzijds. De conversatie verliep nogal moeizaam, maar 't woord 'bed' verstond ze best en eiste dan ook onmiddellijk een slot op de deur van haar kamertje. Dat kon ik haar natuurlijk niet weigeren en heb een stevige haak op de deur gemaakt. Aan de binnenkant natuurlijk!

's Avonds ging ik met een paar burens naar het dorp, om te kijken of daar nog wat te beleven was. Op het (inmiddels vervallen) stukje Versweg stond wat lichte artillerie te schieten in de richting van de Tibbensteeg, waar nog Duitsers zaten. Toen we laat in de avond thuiskwamen bleek dat mijn vrouw, met onze Wim, die toen net drie maanden was, en Mientje de hele avond doodsbang in de schuilkelder hadden gezeten, vanwege het schieten. (Wij hadden namelijk een schuilkelder gegraven achter het huis; een gat, bedekt met sparretakken en plaggen.) Ze hadden duizend angsten uitgestaan om ons, omdat wij zo lang wegbleven, maar daar hadden wij helemaal niet aan gedacht.

Alles bij elkaar genomen viel de bevrijding bij ons nog wel mee. De Duitsers hadden weliswaar het één en ander meegepikt, maar de Canadezen lieten telefoondraden en jerrycans achter.

Slagerslist

Mevrouw T. Van Tijen-Baurichter

Raalterstraat, nu Canadastraat. Winter 1945.

Het was in de winter van 1944-45 en bezuiden de grote rivieren was Nederland al bevroord. Maar Heino nog niet!

Wij moesten de lange koude winter nog door. De Duitse troepen, die in Heino gelegerd waren en ook ons huis bezetten, wisselden elkaar af en werden steeds armoediger. Wij woonden in het achtergedeelte van ons huis en waren al blij dat wij er niet uit gezet werden.

Buiten lag de sneeuw hoog opgewaaid en het vroom dat 't kraakte.

Mijn moeder kwam de kamer binnen met haar mantel aan en vroeg: 'Kom kind, ga je even mee naar slager Kamphof voor een stukje vlees?' 'Maar', zei ik aarzelend, 'de bonnen zijn toch op?' 'Kom nou maar!' riep mijn moeder ongeduldig.

Even later baggerden wij door de sneeuw in de tuin en staken de Stationsweg over. Wij kwamen niemand tegen. 'Er loopt geen kip op

straat' placht mijn vader dan te zeggen.

De bel rinkelde toen wij de winkel binnen stommelden. Slager Kamphof en zijn vrouw stonden beiden in de winkel, zij zagen er opgewonden en zenuwachtig uit en gedroegen zich vreemd lacherig.

'Kom binnen, dames' zeiden ze vriendelijk en vóódat wij de sneeuw van de schoenen hadden gestampt werden we de huiskamer ingeduwde. Toen hun dochter Corry binnenkwam, begonnen zij alle drie te schateren. Wat was er gebeurd?

Toen wij allemaal rond de tafel zaten kregen wij het hele verhaal te horen.

's Ochtends in alle vroegte had de 'ondergrondse' opgebeld met de boodschap dat de man van Corry, Bertus Vrielink, gevaar liep, omdat de Duitsers van plan waren een razzia in het dorp te houden.

Een razzia betekende, dat de bezetter van deur tot deur een inval deed om jonge mannen op te pakken en deze te deporteren naar Duitsland. Daar werden ze dan in fabrieken te werk gesteld.

'Nou,' zei Corry, 'Bertus had daar helemaal geen zin in en besloot een list te gebruiken. Hij vulde een po met varkensbloed en zette die onder zijn bed.'

'Ja,' ging Corry's vader verder, 'en toen smeerde hij zijn gezicht vol met meel, zodat hij doodsbleek leek.'

'Hij kroop in bed,' aldus Corry, 'en moeder deed de gordijnen dicht.'

De Duitsers lieten niet lang op zich wachten. Een legerauto stopte voor de deur. Op de voorhen gebruikelijke manier gooiden zij de winkel deur open en kwamen met veel hakkengestamp binnen. Kijkend op een lijst riep één van hen: 'Vrieling, Albertus.' 'Ja, dat klopt', had vader Kamphof geknikt. 'Wo ist er?'

Zwijgend en sidderend hadden zij de slaapkamerdeur geopend, waar Bertus, klappertan-

dend (van angst) in bed lag. Corry lag huilend geknield naast de 'zieke'.

'Ist er krank?' vroeg de ene Duitser, waarop Corry met gierende stem nog harder hilde en de po met bloed onder het bed vandaan haalde. In de slecht verlichte kamer moet het een luguber schouwspel geweest zijn.

De beide Duitsers deinsden achteruit en fluis terden elkaar iets toe van 'Seuche' (besmettelijke ziekte).

'Ansteckungsgefahr?' vroegen zij angstig, waarop slager Kamphof en zijn vrouw naar waarheid de schouders ophaalden: 'Dat weten wij niet.'

De Duitsers verlieten haastig het huis om er nooit meer terug te komen.

En wij aten diezelfde avond een heerlijk stukje varkensvlees! Zonder bon.

De volgende dag zagen wij Bertus opgewekt fluitend op de fiets door het dorp rijden.

'Hij speelt met zijn leven' zei mijn vader hoofdschuddend. Maar tja, die was dan ook al oud en de jeugd is onbezorgd!

Links op de foto slagerij Kamphof, rechts de woning van de familie Baurichter.

Bommen vallen aan de Bredenhorstweg

H.J. Hemels

Zaterdag 3 Februari

Heino, station en spoorlijn gebombardeerd. Toon was juist bij Hemels (Lierderholthuis), toen daar de bommen vielen, hij zat onder de modder.

Uit het dagboek

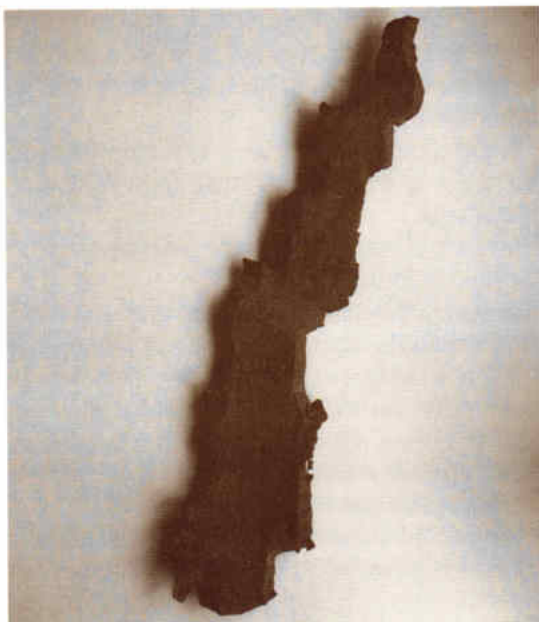
Naast bevrijdingsdag, de dag die Mies Hemels, geboren als Hermina Johanna Hemels op 10 juli 1918, zich nog heel goed kan herinneren, is ook zaterdagmiddag 3 februari 1945 levenslang in haar geheugen gegrift. Ze vertelt daarover het volgende.

Die middag waren er klanten in de winkel, o.a. een meisje van Boerman, dat in betrekking was bij de familie Van Dam aan de Hogeboosweg en ik was bezig mevrouw v.d. Klippe-van Dam van den Alerdinck te helpen, toen we een vliegma-machine hoorden aankomen uit de richting Heino. Het was een bommenwerper, en ik zag door de etalageruit dat hij bommen liet vallen, net grote sigaren. Dr. Doyer fietste ook net voorbij. Hij ging tegen een muur van ons huis staan, want hij durfde niet naar binnen uit angst dat het hele huis zou instorten. Ik ging vlug naar de kamer om mijn moeder, die slecht ter been was, in de kelder te helpen.

Toen de bommen vielen trilde het hele huis, de ruiten vlogen eruit en er kwam een lading water en modder door naar binnen. De pannen waren van het dak. Er was een bom in de Wetering gevallen en ook een bij de buurman in het land. Ze waren bestemd geweest voor de spoorlijn, maar hadden, zoals nogal eens gebeurde, hun doel gemist.

Wij hoorden mevrouw v.d. Klippe door het huis lopen en roepen: 'Waar ben je toch gebleven?' Ook zij was erg geschrokken.

Ik kwam uit de kelder gekropen en ze zei: 'Ik ga nu naar huis, ik kom later weleens terug voor de boodschappen. Je hebt nu zoveel werk om dit alles op te ruimen.'

Een bombscherf van 43 cm. lengte.

Inderdaad, je wist niet waar je het eerst aan moest beginnen; de chaos in huis, bakkerij en winkel was enorm.

Boven, op een achterzolder, vonden we een bombscherf van wel 43 cm. lengte en vlakbij de plek waar dokter Doyer had gestaan, ook een. Wie weleens zo'n bombscherf heeft gezien, weet hoeveel geluk de dokter heeft gehad! Gelukkig was er deze keer niemand gewond geraakt.

Maar de spoorlijn lag nog steeds achter het huis en de oorlog met alle angsten en spanningen zou nog ruim twee maanden duren. Op zondagmorgen 25 februari 1945 vielen er weer bommen, richting Kraaienbrug. Eén ervan viel in de Wetering en sloeg een gat in de berm en 'n stuk uit de weg. Op 'De Voorzorg', hier dichtbij, woonde de familie Kappert en ook daar was veel ravage.

De bombscherf bewaar ik nog steeds, daarbij nog vaak terugdenkend aan deze middag.

De Duitsers hadden de schrik er goed in

J. Blankvoort

Persoonsbewijzen van M. Blankvoort-van Mullem en J. Blankvoort.

Zaterdag 10 Februari:

's Morgens om 12 uur het bevel:

't Rozendaal ontruimen voor de Grüne Polizei vóór maandagochtend 12 uur.

De luchtmacht is weer zeer actief en beschiet o.a. de stellingen achter Baarslag.

Zondag 11 Februari:

Als 't Rozendaal bijna ontruimd is komt 't bericht dat de Grüne Polizei waarschijnlijk weg moet naar 't front bij Nijmegen. Dadelijk stopt de verdere ontruiming.

Maandag 19 Februari:

Mooi weer, desondanks weinig vliegen.

Uit het dagboek

De volgende herinneringen zijn van de heren J. Blankvoort sr., 94 jaar en zijn zoon J. Blankvoort, 61 jaar. Beiden wonen aan de Zuthemerweg 11.

In de hongerwinter hadden we hier veel 'trekkers' uit het westen. Deze kwamen de IJssel over, op zoek naar bv. rogge, haver, aardappelen, enz. om mee naar huis te nemen. We gaven deze mensen dan ook een maaltijd; we zaten soms wel met 12 of 13 man aan tafel.

Ook hebben we de hele oorlog door een pleegkind gehad, dat was Jan Geenhuizen uit Groningen.

Hij ging nog naar school, was zo'n 14 of 15 jaar en wilde boer worden. De heer G. ten Bergen,

Laatste Oproep

Heino, 19 Februari 1945.

Hierbij roep ik U op om U op 21 Februari 1945 tusschen 9-
uur te melden in het Café van Rijssen te Heino. U wordt aldaar
de laatste keer in de gelegenheid gesteld verplichte arbeid te
verrichten in Wijhe of Windeheim. Mocht U aan deze laatste op-
roep geen gehoor geven, dan zal een ieder welke deze oproep ont-
vangt en niet op de aangegeven plaats zich meldt, onherroepelijk
worden opgehaald en op transport gesteld, terwijl indien dat no-
dig mocht blijken een of meer huisgenooten worden ingesloten.

Het niet nakomen van deze oproep wordt beschouwd als sabotage
aan Weermachtswerken en zal overeenkomstig gestraft.

De Burgemeester van Heino

A. van Sonsbeek.

In opdracht,

J. J. Galjaard.

gemachtigde der Einmattstab

der N.S.D.A.P.

Bauabschnitt 8.

Laatste oproep.

hoofd van de lagere school in Heino vroeg of die jongen bij ons kon komen. Wij beloofden dat we het met hem zouden proberen. Op een morgen kwam het ventje in Zwolle aan en wij haalden hem af van het station. Enkele jaren later moesten alle jonge mannen zich melden om te gaan graven aan de IJssel. Er reed een geluidswagen over de Zuthemerweg met luidsprekers en zo werden de mannen en jongens opgeroepen om zich om 10 uur die morgen in Heino te melden. Ik deed dat niet en Jan Geenhuizen (inmiddels 19 jaar) al helemaal niet natuurlijk. (Onderduikers moest je zoveel mogelijk verborgen houden, anders was je er bij.)

Op een gegeven moment kwamen hier een paar Duitsers het erf op. Ze reden eerst een paar keer met groot geweld om het huis en kwamen toen naar binnen. Jan Geenhuizen was mest aan het laden en was doodsbang dat ze voor hem kwamen. Hij vloog naar de deel, de balken op en kroop onder het stro.

Ik was al bang, dat ze mij zouden meenemen en liet de vrouw het woord doen, terwijl ik uit het

zicht bleef. Het was de Duitsers echter niet om onze jongens te doen, maar om eieren. De vrouw was niet van plan om ze die te geven en zei, dat we niets hadden. Toen gingen ze maar weer weg. Toch waren we wel even bang geweest; de Duitsers hadden de schrik er goed in onder de bevolking.

De oproep die Jan Geenhuizen ontving om zich te melden om voor de Duitsers te gaan werken bracht de nodige schrik. Mijn vrouw heeft de betreffende ambtenaren er echter van kunnen overtuigen dat Jan al enige dagen daarvoor naar Groningen vertrokken was. Jan bleef echter al die tijd ondergedoken bij ons thuis aan de Zuthemerweg.

De bevrijding van Heino werd in onze familie overschaduwd door het overlijden, de dag ervoor, van mijn moeder Gerritdina Kruisdijk. Zij is ruim 83 jaar geworden. Haar overlijden is op 13 april 1945 aangegeven door de heer A. Klarenbeek uit Jutphaas, die samen met zijn vrouw sinds de winter van 1944 ook bij ons onderdak had gevonden.

Herinneringen aan 1945

Hendrik Kappert

Zondag 25 Februari:

Leelijk weer, guur en koud. Veel V2's, veel gevlieg en gebombardeer en 'n serreruit be-geeft het.

Het loopt eenvoudig storm van mensen die nog gauw wat voedsel willen halen voor de IJssel (1 maart) definitief dichtgaat. We hebben vandaag wel 'n kleine twintig mensen gehad voor eten en drinken. (ze krijgen per hoofd 2 à 3 boterhammen, 'n beker koffie en 'n appel, soms ook nog iets mee voor onderweg). 'n Evacuëestrein bij Raalte beschoten; 4 doden en vele gewonden.

Uit het dagboek

Ja, al ben ik 75 jaar oud, van de laatste maanden van de oorlog kan ik mij zondagmorgen 25 februari 1945 nog heel goed herinneren.

Toen werd namelijk de spoorlijn gebombardeerd.

Mijn vader en moeder waren naar de kerk op Lierderholthuis en plotseling waren daar die vliegtuigen en die enorme klappen. Waar ze precies terecht kwamen weet ik niet meer, maar in ieder geval vielen er een paar in de Wetering. Grote water- en modderzuilen waren het resultaat. Een oom, die elders woonde, maar tijdelijk bij ons in huis was en bij buurman Snel sliep, zei later: 'Er lag net zoveel modder op mijn bed als dat er dekens op lagen'. Met andere woorden: het was een ontzettende troep. Bij ons waren alle pannen van het dak en de muren hadden ook veel schade, maar er was gelukkig niemand gewond.

In de laatste maanden hebben wij driemaal opnieuw glas in de ramen moeten zetten. Een keer i.v.m. die V2 die bij Beltman neerkwam en twee keer tijdens een bombardement op de spoorlijn. Iedere keer lagen ze er weer aan gruzelementen.

Ook van de Duitsers hadden we veel last. Op een gegeven moment had mijn vader bij Smit in Zwolle een nieuwe auto gekocht en die stond bij ons in het kippenhok verstopt. De Sicher-

heidsdienst vorderde de auto en wij moesten hem met ons eigen paard ervoor naar Raalte brengen. Onderweg kwamen we nog verscheidene andere Heinoërs tegen die ook goederen, zoals dekens en hammen naar Raalte moesten brengen, waar de Duitsers in de pastorie een hoofdkwartier hadden.

Gelukkig hebben wij in die laatste maanden nog veel mensen kunnen helpen. 's Nachts maalden wij dan klandestien, want het mocht natuurlijk niet. Je mocht eigenlijk niets, maar ja. De boeren brachten hun rogge in melkbussen. De Duitsers hadden niets in de gaten en liepen er zo langs. Ook hebben 3 broers van mij en ook mijn vader en moeder, korte tijd vast gezeten. Dit was vanwege het smokkelen van en met levensmiddelen, graan, brood en bonnen. Wij hebben ook wel roggebroden geleverd aan treinpersoneel. De trein reed dan, zoals was afgesproken, heel langzaam en wij gooiden dan de broden, zo heet uit de oven in de trein. Deze waren vooral bestemd voor onderduikers.

In de voormiddag van donderdag 12 april 1945 waren de Canadese verkenner hier al.

Zelf heb ik van de bevrijding van Lierderholthuis niet zoveel meegemaakt, want ik moest van mijn vader naar Kappert aan de Gravenweg om vlees te halen.

Ze hadden daar namelijk een noodslachting; een koe had een 'suukerwottel' in de keel gekregen en moest worden afgemaakt.

Ik was dus om half acht vertrokken; ik wist natuurlijk niet dat de bevrijding zo dichtbij was, anders was ik niet op pad gegaan. Op de terugweg liep ik met zo'n honderd pond vlees op mijn rug, maar omdat er zo geschoten werd, was ik gedwongen om de hele dag in het Lierderbroek rond te scharrelen omdat het nergens veilig was. Op een gegeven moment was ik zelfs gedwongen om met deze zware last een sloot van zowat twee meter over te springen. Dat krijg ik nu niet meer voor elkaar!

Na veel omzwervingen kwam ik rond de middag bij Hein van Dam op 't Haaken aan en daar heb ik het vlees laten liggen. Van daaruit ben ik weer verder getrokken om te proberen thuis te komen, wat niet meeviel vanwege de granaten die over en weer geschoten werden.

Op een gegeven moment werd ik tegengehouden door Duitsers die me beduiden dat ik moest maken dat ik wegkwam. 'Tommie!' riepen ze 'Tommie!'

's Avonds om acht uur was ik eindelijk weer thuis. Net toen ik bij de bakkerijdeur was aangekomen gooiden de Duitsers een granaat en ik smakte zo tegen de muur.

Later zijn we naar de Canadezen gegaan, die bij Kortstee in het land lagen en ruilden we van alles tegen sigaretten.

Kort voor de middag was ongeveer vanaf ons huis de boerderij van Nijhof beschoten. Nijhof Sr. werd daarbij dodelijk getroffen en de boerderij ging in vlammen op. Ik heb dat zelf natuurlijk niet gezien want ik was toen nog op pad in 't Broek met al dat vlees op m'n rug. Bij de gevechten om Lierderholthuis sneuvelden enkele Duitsers en van de familie Kortstee werden Dorus en Jo gewond door granaatscherven. De gesneuvelde soldaten hebben nog enkele maanden hier op het kerkhof begraven gelegen en zijn toen overgeplaatst naar een speciaal kerkhof voor Duitse gesneuvelden.

Ons huis was zo beschadigd dat je elkaar een hand kon geven tussen twee muren door.

's Nachts zijn de Duitsers richting Hattem vertrokken en waren wij bevrijd.

Een tientje uit 1943.

Een koud klusje

G. van Dijk

Medio februari 1945 was ik, (Grieko van Dijk), marechaussee/wachtmeester, dienstdoend bij een driemansgroep van de afdeling Prijsbeheersing en Economische Zaken, op dat moment ondergebracht bij de rijkspolitie aan de Meppelerweg in het district Zwolle.

Door adjudant Buis van de groep Zwolle en lid van de zogenaamde ondergronds werkende Ordedienst, werd ik verzocht een schip van eigenaar Schouwstra, geladen met melkpoeder van Heino-Krause uit Heino en bestemd voor baby- en kleutervoeding in Amsterdam, te begeleiden, tezamen met een ambtenaar van de Crisis-controledienst, de heer Van Dorp (of Dorth) uit Kampen. Dit schip, 128 ton metende, lag afgemeerd in de gracht ter hoogte van het toenmalige katholieke ziekenhuis, thans 'De Weezenlanden' in Zwolle, alwaar het vanuit Heino geladen was.

Op de dag van vertrek, een zeer koude vriesdag, werden wij door een groot aantal z.g. trekkers-voedselhalers belaagd, die ons smeekten om hen bovendeks mee te nemen, om zodoende de controle, van veelal de Landwacht, aan de IJsselbrug te ontlopen en om op een gemakkelijke wijze in het westen te komen. Hoe men aan de wetenschap kwam dat dit schip naar Amsterdam ging, is mij niet duidelijk. Na veel bidden en smeken werden in overleg met de schipper en z'n twee zonen, naar ik meen respectievelijk 30 en 35 jaar oud, zowel mannen als vrouwen gepakt en gezakt bovendeks toegelaten.

Na ons vertrek uit Zwolle moesten wij ook wat poeder en andere voedingsprodukten laden bij Van Heels melkfabriek te Kampen. Toen wij bijna het Keteldiep uit waren, bleek ons, gezien de zware ijsgang, dat het niet verantwoord was onze bovendekse passagiers verder mee te nemen. In overleg met de schipper werd besloten terug te varen en hen aan de Gelderse zijde bij Van Heel af te zetten. Uiteraard ging dat met de nodige moeite gepaard. Aan boord waren tevens de jonge baron Gijs van Dedem, die het zich totaal niet meer kan herinneren, en jonk-

heer Frans van de Pol, die in Heino op kamers in Hotel van Rijssen woonden.

Na opnieuw te zijn vertrokken, kwamen wij die nacht met enkele vissersschepen vast te zitten in het niet door te komen ijs. Ik kan mij o.a. nog goed herinneren, dat het een fantastisch gezicht was, toen een visser 's nachts z'n bovenhut (op welke ondergrond weet ik niet, vermoedelijk een stalen vat) opstookte om maar warm te blijven.

Na enkele dagen en nachten, hoeveel - dat kan ik mij totaal niet meer herinneren - werden wij door twee ijsbrekers uit Amsterdam, waarvan er een nieuw was en ook nog een radio aan boord had, uit onze benarde positie verlost. Wel kan ik mij herinneren, dat wanneer je enkele uren wilde slapen, er een eenpersoons slaapplek, een z.g. twijfelaar was, waarin je het tegen je slaapgenoot moest zeggen wanneer je je om wilde draaien. 'Toe jong, draai je eens om want ik hou het niet meer om op één zijde te liggen'. Ook weet ik nog dat wij onze meegenomen hap aanvulden met melkpoeder, die we genoeg hadden, geroerd in water.

De morgen na onze aankomst in Amsterdam, achter het Centraal Station, bleek dat er een aantal geadresseerde pakketjes, die we ook bij ons hadden, gestolen, dan wel door de geadresseerden opgehaald waren???

Voor Baron van Voorst, eigenaar van het kasteel Windesheim, waren er een aantal zakken graan aan boord, die, op welke wijze weet ik niet meer, naar zijn toenmalige woning in Aerdenhout vervoerd werden. Mij werd verzocht de inhoud van deze zakken 's avonds in enige z.g. dekenkisten, staande op de diverse verdiepingen, te ledigen, omdat de baron daartoe niet in staat was.

Die avond heb ik met de familie Van Voorst, de baron, zijn echtgenote en zijn dochter, welke

laatste, naar ik meen, een baan bij Kinderzorg of bij de Kinderpolitie in Bloemendaal had, pap van tulpebollen gegeten. De dochter bracht mij, toen ik reeds in bed lag, een fikse borrel, die ik niet lustte, doch wel heb opgedronken.

De dag daarop vond er nog een min of meer geheimzinnige tocht richting Hembrug plaats, waarbij ik (ik mocht sturen van de schipper omdat hij een dutje deed) met de achterzijde van het schip over de basaltkeien van de rechteroever schuurde. De Duitsers hadden nl. het Noordzeekanaal, door middel van enige gezonken schepen, praktisch versperd en maar een smalle opening voor kleine schepen als de onze open gelaten.

Schipper Schouwstra vervoerde nog weleens wapens naar het westen, die op de Sallandse droppingsterreinen waren afgeworpen. Dit is echter een heel ander verhaal. Diezelfde middag, toen wij op weg waren naar Ketje om enige vaten zoutzuur te halen, werden wij midden op het IJ door een Duitse patrouille 'gepaaid' en werd het schip in beslag genomen. Wij, zowel

de in het begin genoemde ambtenaar als ik, werden (wel met medeneming van onze fietsen die wij bij ons hadden), op de Ruiterkade achter het Centraal Station afgezet. Om plusminus 6 uur die middag, vertrokken we richting Zwolle. Doordat de Duitsers de Rijksstraatweg in de nabijheid van Baarn en Soest hadden afgesloten -omdat Generaal Christiansen daar ergens in een villa verbleef- en het verkeer voor zover aanwezig via Spakenburg werd omgeleid, kwamen we daar die nacht pas om ongeveer 4 uur aan. Het was ontzettend koud; het vroom dat het kraakte. Onderweg hebben wij nog getracht om bij de boekdrukkerij van Calenbach in Nijkerk een poosje te rusten, omdat er licht brandde. De kantoorruimte was echter volledig bezet door de Wehrmacht.

Dit verhaal heeft wel niet direct betrekking op Heino, maar ik wil toch nog wel even benadrukken, dat de directie van Heino-Krause zich in die dagen bijzonder positief heeft opgesteld.

Heino-Krause in de jaren veertig. Rechts op de foto een gedeelte van de winkel van de familie Israël.

Uit het dagboek

Dinsdag 13 Maart:

Om 7 uur gaat weer 't licht uit en daarna niet meer aan. Er is nu alleen nog 's middags stroom van 1-7 uur voor bakkers, molenaars e.d. Het geheel is bedoeld als 'n 'straf' voor Heino. De een zegt omdat er zoovelen zich clandestien weer aangesloten hebben, volgens de ander omdat 'n Heinoër 'n hooge Duitscher aan de centrale beledigd zou hebben. Who knows?

Vrijdag 30 Maart:

De hele dag, (helder, winderig weer) wordt er gevlogen, meest jagers en enkele koppels bommenwerpers. In Zuthem vallen de bommen 'n eind naast de lijn en 'n meisje van Bijsterbosch wordt door 'n bombscherf in de gang van de boerderij dodelijk getroffen. Er is nog altijd informationssperre bij de geallieerden, maar uit allerlei blijkt dat ze enorm opschieten.

Zaterdag 31 Maart:

Juffrouw Jansen komt vragen of we alsjeblijft, alsjeblijft 'n jongetje willen nemen. Het kamp van 40 jongens dat in Heino zou komen (op de varkensmesterij) kan niet doorgaan, bovendien zijn er allerlei kinderen die bestemd waren voor Twente en daar nu ook niet heen kunnen. Al die kinderen moeten ergens onder. Wij nemen er dan maar weer een. 't Is John Elfrid Robert Grave, 7 jaar oud, 'n griezelig mager kereltje, nog akeilig van de anderhalve week lange reis (per boot vanaf Rijswijk). In de voormiddag ging ik nog even naar juffr. Jansen, want John had geen dekens bij zich, (ook maar nauwelijks kleeren) en daar zat John's broertje,

*Berendina Biesterbos,
overleden 30 maart 1945.*

Fred Grave nog, die zij maar nergens onderbrengen kon. De menschen willen nl. nog wel meisjes, maar liefst geen jongens. Die eten meer, zijn wilder, maken meer stuk enz. Meisjes daarentegen kunnen wat meehelpen, stoppen e.d. Fred is 9 jaar. Hij zat daar zo zielig, dat ik hem ook maar meegenomen heb, dat is voor de kinderen zelf ook plezieriger. Het zusje Elly, 8 jaar, van deze jongens zit hier ook vlakbij, nl. bij Boersma.

Guusje

T. van Tijen-Baurichter

Omdat er in het westen van Nederland echt honger geleden werd, werden er door de Duitsers kindertransporten van het westen naar oost-Nederland toegelaten. Kleine kinderen, voornamelijk uit Amsterdam en omgeving werden per boot - over het IJsselmeer - naar Zwolle en Kampen gevaren. Vrijwilligers haalden die kinderen dan aan de Diezerkade af.

Dat gebeurde met grote boerenkarren met paarden bespannen. Degenen die dit deden namen grote risico's.

Want wie garandeerde je, dat de Duitsers niet man, paard én kar inpikten? Ze hadden al onze auto's gevorderd, onze radio's, ons koper. Veel mannen moesten werken in de fabrieken in Duitsland of onderduiken. Het was dus een hachelijke onderneming. Wij, de vrijwillige meisjes, kregen de opdracht de kinderen voor één nacht in te kwartieren bij inwoners van Heino en omstreken; liefst in het dorp, omdat we de volgende ochtend weer verder moesten.

De bestemming van de kinderen lag n.l. in Nijverdal of Rijssen, dus dieper Overijssel in.

De kinderen waren bleek, ondervoed en huilrig. Met een dierbaar speelgoed in de arm geklemd en een klein koffertje of zakje met armoedige kleren, boden ze een treurig schouwspel. Mijn hart draait nu nog om, als ik er aan terug denk.

Gelukkig kun je er beter tegen als je jong bent!

De kinderen hadden meestal een kaartje of kartonnetje met hun naam en adres om hun magere nekje hangen. Waren alle kinderen van de lijst present, dan trokken de paarden aan en de hobbelige tocht Zwolle - Heino begon.

Wij fietsten naast de karren om te helpen als de kinderen huilden, moesten plassen, of overgeven.

Eenmaal in Heino aangekomen installeerden wij de kinderen bij hun 'opvangadres', die hen allerhartelijkst ontvingen; echt met open armen: 'och, och, arme stakkerd, kom maar gauw binnen, wil ie wel een kummechien soep?'

En dan moesten wij de vervelende boodschap overbrengen: 'pas op, geef ze niet teveel vet en niet te zwaar eten, ze zijn niets gewend.

Morgenochtend moeten ze weer verder, om acht uur sta ik weer op de stoep.'

'De volgende ochtend' daar zag ik als een berg tegen op.

Want dan moest je de kinderen losweken van de gastfamilies.

- "Och juffrouw, wij willen deze jongen (of dit meisje) houden"

"Dat gaat echt niet"

"En waaromme dan wel niet?"

"Dan valt u af als logeeradres. En er komen er nog meer."

"Wij beloven dat wij er in het vervolg nog wel meer zullen nemen, maar wij willen déze houden!"

Hartverscheurend was het.

Totdat wij zelf ook een kindje, een zesjarig jongetje, Guusje geheten, te logeren kregen. Hetzelfde probleem: Guusje wilde niet weg, mijn moeder wilde Guusje niet kwijt, ik wilde Guusje niet missen. Daar stonden we alle drie te huilen in elkaars armen.

"Rotoorlog, Rot-Hitler" zei mijn moeder.

Uit het dagboek

Maandag 2 April:

Het gerucht ging dat de geallieerden in Bathmen en Holten waren; 't blijken stoottroepen te zijn geweest, die alweer achter 't Twente-Rijnkanaal teruggekeerd zijn. 't Dorp is nu stampvol terugtrekkende Duitsers.

Donderdag 5 April:

Ze hebben Hengelo nu helemaal en er wordt in Almelo gevochten. Het Zuidelijkste leger staat 1 km. voor Doesburg. Het middelste voor Deventer (5 km). Het oostelijkste heeft Ter Apel genomen en gaat naar Hannover, Bremen en Emden (tankleger) om zoo Nederland helemaal af te sluiten.

De fabriek ligt praktisch stil omdat de boeren de melk niet kunnen brengen (paarden en karren gevorderd, of indien nog niet gevorderd, willen ze dat gevaar niet lopen)

Fietsen worden zoo maar in 't wilde weg gevorderd.

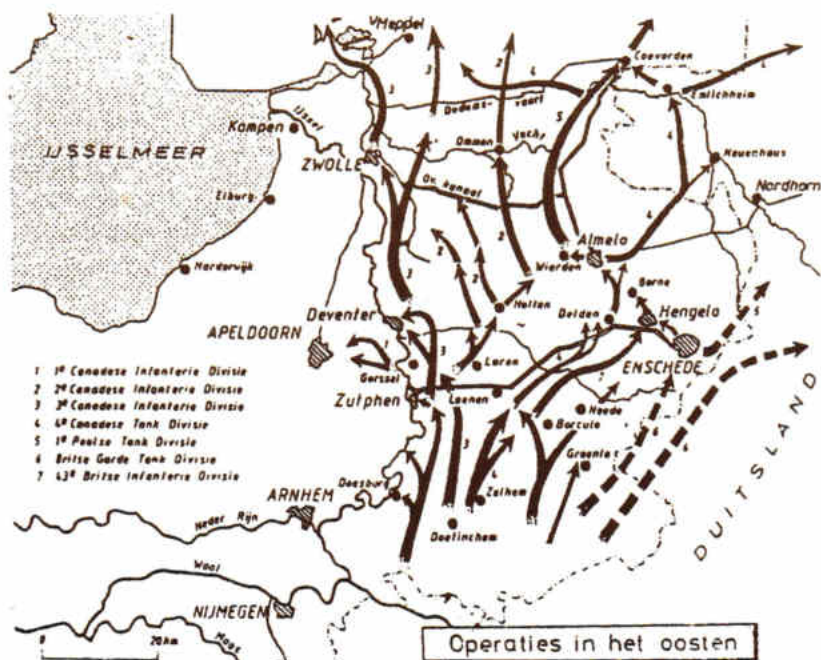
Zaterdag 7 April:

De brug bij Zuthem wordt afgebroken. De Vechtbrug bij Dalfsen wordt opgeblazen. De heele nacht is er voortdurend hevig kanonvuur uit zuid-oostelijke en oostelijke richting. Hier is het R.K. schoolgebouw hoofdverbandplaats voor het front geworden; voortdurend rijden de Roode Kruisauto's af en aan. Verder zitten er in 't bos bij Terra Nova en in de bosschen van het Reelaer vele Duitsers met wagens, auto's, enz. verborgen.

We krijgen vanaf vandaag weer de hele dag (en nacht) electriciteit.

Zondag 8 April:

Vanmorgen zijn om 8 uur ten oosten van de Zuiderzee parachutisten geland. De tegenstand in Nederland blijft hevig. In Duitschland zijn ze al 15 km. van Bremen en vlak bij Hannover.

Troepenbewegingen van de geallieerden in april 1945.

De Roode Kruisauto's rijden nu ook druk heen en weer over de Dalfserweg. De heele dag voortdurend kanongebulder richting Deventer en Holten.

Maandag 9 April:

De Canadezen hebben contact met de valschermtroepen vlak bij Meppel en zijn aan de buitenrand van die stad.

De Duitsers hier vorderen los en vast, o.a. veel koeien, blijkbaar bestemd voor het eventueel beleg van Zwolle. Verder vorderen ze zoowat alle paarden en maar enigszins bruikbare karren, want ze moeten weg, waarschijnlijk vannacht al.

De Duitsers trekken inderdaad weg, vannacht was er al 'n enorm verkeer richting Zwolle, o.a. kanonnen en veel paardevolk. Nu zoo mogelijk (tegen de avond) nog meer. O.a. ook veel auto's, getrokken door paarden.

Vanmorgen vroeg werden we nog uit bed geblaft door 'n luit + Bursche + auto, die in onze garage moest staan en die 'jedenfalls' 'n kamer moesten hebben, 'nur für ein paar Tage, es ist doch aus mit uns'.

Zoojuist, 10 uur 's avonds, 'n reeks hevige explosies; de Duitsers laten waarschijnlijk iets in de lucht springen.

Dinsdag 10 April:

Vannacht 1 uur hebben de Duitsers de Ganzepannebrug opgeblazen en tevens 'n

sluis (of sluizen?) waardoor 't kanaal vrijwel leeg is gelopen. De Bolderbrug, de Kluunhaarbrug is weg en de Linthorstbrug. Sluis I is stuk.

Van 'n patiënt van Wim ten Veldhuis horen we dat ze Lemelerveld, (10 km. van ons) al bevrijd hebben, hij kon er nl. niet naar toe. In 't Reelaer in de bosschen (2 km. van ons af) zitten ze ook, eveneens aan de Nieuwe Wetering bij Hoekerswever, in de buurt van de Hoonhorst enz. Overal zie je de zwarte rookkolommen opstijgen, overal hoor je 't 'plof plof' van de kanonnetjes en 't geratel van de mitrailleurs.

Overal verbranden de Duitsers hun auto's, aangezien ze daar niet mee weg kunnen en laden de boel over op de meest vreemdsoortige boeren-(e.a.)karren. Ze rijden maar heen en weer, richting Wijhe, richting Zwolle, richting Lemelerveld; je ziet telkens dezelfde weer terugkeeren en 'n andere route proberen.

Tegen half negen 's avonds lijkt het verkeer wel geheel op te houden.

Woensdag 11 April:

Om 7 uur werd afgekondigd dat niemand meer naar buiten mocht.

Jammer, 't is een stralende dag, net als gister, windstil, maar wel goed, want aan alle kanten wordt geschoten en vanuit de dakraampjes zie je de soldaten over de landen lopen in groepjes van 2-4, met karabijnen en mitrailleurs.

Siep Stavorus, Bé Lindeboom en Henk Schottert bij de resten van de Ganzepannebrug.

De laatste oorlogsdagen op 'De Davenschot'

Hans de Jong

Met een harde knal vloog op de ochtend van de 9e april 1945 de Ganzepanbrug de lucht in. Omdat de omgeving gewaarschuwd was, viel de schade aan nabijgelegen gebouwen mee. De bezetter kwam echter tot de ontdekking, dat de brug te vroeg vernield was, zodat dit de terugtrekking zou bemoeilijken. Daarom werd sluis 1 bij Langeslag opengezet en kon het Almelose kanaal praktisch leeglopen. Op de puinhopen van de vernielde brug werd toen met spoed een gammele houten noodbrug aangelegd.

Rond het middaguur van de 12e april heb ik als jongen van 14 jaar met verbazing gekeken naar een grote groep mannen, die als vee over die gammele brug werd gedreven richting Zwolle. Later heb ik me gerealiseerd dat dit de mannen moeten zijn geweest die de dag daarvoor in Heino opgepakt waren. Twee van die slavendrijvers zijn nog op onze boerderij geweest op zoek naar mannen.

De onderduikers, Tinus Oud Ammerveld, een politiemann uit Nijverdal en mijn broer Lammert, zaten toen al in hun veilige schuilplaats.

Op de dag vóór de vernieling van de brug werd onze boerderij overvallen door een groep

schreeuwende en tierende Duitse soldaten, die vee moesten hebben voor het slachthuis in Zwolle. Met hun soldatenmessen werden de riemen van de koeien kapot gesneden en de ene na de andere koe de stal uitgejaagd. Mijn vader had echter ongezien een stier los kunnen maken en voor die stier hadden die Duitsers ontzag, waardoor wij niet de hele veestapel kwijt raakten.

Echter de helft van ons vee en de twee werkpaarden werden door de Duitsers meegenomen. Een jonge koe is de sloot langs het Almelose kanaal overgezwommen en zo de dans ontsprongen.

'De Davenschot' in de jaren veertig.

Daar komen ze...

Op de ochtend van de 12e april kwam, naar later bleek, de laatste verdedigingsgroep Duitse soldaten op fietsen inkwartiering in onze boerderij eisen. Het was angstig om aan te zien en te horen hoe een brullende officier bevende en trillende jonge soldaten instrueerde. Zeker drie van hen hebben hier het leven verloren; twee zijn er gesneuveld langs de Zwolseweg in de omgeving van waar nu het motel staat en de andere, een jongen van 18 jaar, is op de hooizolder van onze boerderij, terwijl hij vanuit het dakraam de omgeving moest verkennen, dodelijk getroffen naar beneden gestort. Hij heeft nog zeker een half jaar begraven gelegen aan de rand van het erf.

In de loop van de middag kwam van de Twentseweg de eerste Canadese tank in zicht. In paniek van alles achterlatend, vluchtten de laatste Duitsers in de richting van het kanaal. Om nog enige dekking te hebben, schoten ze alles in brand wat binnen hun bereik lag. Van onze boerderij gingen alle bijgebouwen en een stromijt in vlammen op. Tussen Kluunhaar en Ganzepan stonden diverse boerderijen die middag in brand. 's Avonds zag je nog overal de rode

gloed van brandende boerderijen. Gelukkig waren ons woonhuis en de veestal gespaard gebleven. In de schuilkelder, die op een veilige afstand lag, hebben wij toen onder een regen van mitrailleur- en kanoninslagen en het vreselijke geluid van varkens en kippen in doods-nood, de laatste uren van de oorlog overleefd. Om een uur of zes 's avonds werden wij door de Canadezen bevrijd.

Alle spullen, die de Duitsers hadden achtergelaten, zoals fietsen, geweren, mitrailleurs, werden door de Canadese tanks tot een schroot-hoop platgewalst.

Die nacht bleven de Canadezen in onze boerderij en 's ochtends, voordat ze verder via de Twentseweg en Bolderbrug noordwaarts trokken, hebben ze nog eerst een deel van ons overgebleven vee gevorderd.

Angstige uren heeft ons gezin doorgemaakt, maar ondanks dat we de helft van onze veestapel en twee paarden kwijt waren, alle bijgebouwen en de stromijt in de as lagen, waren we dankbaar dat wij elkaar nog hadden. Het is echter een stuk van ons leven dat we nooit zullen vergeten.

Razzia 11 april 1945

Hein Stavorinus

De laatste dagen van de oorlog 40/45 waren voor ons spannend maar ook angstig. Kanongebulder in de verte kondigde aan, dat de bevrijding van Heino niet lang meer op zich zou laten wachten en wij, vooral jongeren, vergaapten ons aan de aanvoer en het uitladen van de gewonde Duitse soldaten bij de 'roomse' school, die als noodhospitaal was ingericht.

Op 11 april, één dag voor de bevrijding, werd Heino, voor een deel althans, opgeschrikt door het gerucht dat er een grote razzia bezig was 1). Al gauw werd duidelijk dat het gerucht werkelijkheid was. Zuster Lovers waarschuwde in onze buurt iedereen die ze nog bereiken kon. Wij woonden toen aan de Raalterweg - nu Canadastraat - achter de manufacturenwinkel van (Jans) Veltkamp (nu Journee).

Veltkamp rende bij ons binnen om met mijn vader naar de zolder te vluchten. Deze grote zolder over het gehele huis was in twee ruimtes verdeeld en gescheiden door een ongeveer twee meter hoge schutting. Zo konden ze naar believen gemakkelijk van de ene naar de andere kant komen.

Er was echter nog een man in ons huis, een kostganger. Een wat vreemde, niet al te snugger uitziende vrijgezel van middelbare leeftijd. Hij wist met de ontstane situatie geen raad. Hij twijfelde, zoals altijd overigens, en raakte volkomen in paniek, zodat hij riep: 'Wat moet ik dan?' Nou hij hoefde helemaal niets meer, want een Duitse soldaat stond al midden in de kamer. De kostganger zeeg totaal ontredderd in de luie stoel van mijn vader. De soldaat keek hem aan en hij moet door meelij overmand zijn geweest, want hij vroeg mijn moeder: 'Sind hier noch mehr Männer?'.

Mijn moeder bedacht zich geen moment en zei 'Nee, dat is mijn man!' De soldaat kon zoveel leed niet verdragen, want hij maakte rechtsomkeert, nadat hij terloops nog even naar mijn leeftijd informeerde. Mijn moeder nam het ze-

kere voor het onzekere; Ze verlaagde mijn leeftijd met drie jaar en zei dat ik twaalf was. Ik was klein voor mijn leeftijd, dus de soldaat vond het acceptabel.

Op zolder speelde zich het volgende af.

Nadat Veltkamp en mijn vader via onze zolder naar Veltkamps zolder waren gevlucht, hoorden ze tot hun grote schrik ineens een soldaat de trap op komen. Tijd om via de schutting terug te gaan gunden ze zich niet en ze besloten de kleermakerswerkplaats van Veltkamp in te vluchten. Deze ruimte was later afgetimmerd op de zolder en kon alleen bereikt worden via een haaks op deze ruimte staand gangetje van zo'n 50 à 60 cm breed.

Nadat de soldaat de slaapkamers had doorzocht, opende hij de deur die toegang gaf tot het smalle gangetje. Verder kwam hij echter niet, want gepakt en gezakt als hij was, kon hij onmogelijk de werkplaats bereiken. Restte hem slechts te vragen: 'Ist da jemand?' De twee vluchters gaven natuurlijk geen antwoord en konden opgelucht ademhalen toen ze hoorden, dat de soldaat de deur sloot en de trap afging.

Zo konden beide gezinnen compleet, inclusief de kostganger en nog twee evacués, de bevrijding een dag later beleven.

1) Op blz. 93-97 van het boek 'Heino in crisisjaren en oorlogstijd' wordt deze razzia beschreven.

De scherpschutter

T. van Tijen-Baurichter

De ouderen onder u zullen zich nog herinneren dat mijn ouders en ik woonden in het huis tegenover het 'Monnikenhuis' aan de Stationsweg en dat mijn vader notaris was.

Begin april 1945. Er is een bevel van B. en W. uitgegaan om alle brandbare waren zoals matrassen, oude kleren, dozen en papier van de zolder te verwijderen, in verband met het dichterbij komen van de gevechten tussen de geallieerden en de Duitsers.

Omdat mijn vader het kantoor aan huis had, lagen er veel oude papieren en paperassen op zolder. Mijn moeder, die nogal van opruimen hield, wilde het liefst alles in de tuin verbranden, maar mijn vader besloot datgene wat hij nog wilde bewaren op zolder te bundelen en het in de garage op te slaan, zodat hij het op zijn gemak kon uitzoeken.

Wat dus later ook is gebeurd.

Omdat wij allemaal meehielpen, wij, dat waren: mijn moeder, haar zuster die uit Den Haag geëvacueerd was, mijn vriend Jan, met wie ik later zou trouwen, Anna, onze huishoudster en mijn persoontje, liepen wij in het begin trappen op, trappen af, door de hal, door de keuken, naar de garage. Daarna vonden we een eenvoudiger manier van werken: wij gooiden alles vanuit het zolderraam aan de achterkant van het huis naar beneden, waar het neeviel achter de keukens. Om beurten gooiden en stapelden we bundels papier en dozen, stevig vastgebonden met touw.

Nu moet ik even vertellen dat er overal Duitsers met machinegeweren verschanst zaten. B.v. één in de oude toren tegenover ons en één in de bocht van de Stationsweg, halverwege slagerij Kamphof en het huis van meester Hoppen. De soldaat en zijn wapen waren gecamoufleerd en uit de verte gezien kon hij wel doorgaan voor een vreemde struik.

Jan en ik zeiden tegen elkaar dat de Duitse soldaat onze manier van doen wel wat vreemd zou vinden; de zware pakken die wij steeds naar beneden keilden, vielen met een harde knal op het keukenplaatje.

Bij één van de keren dat ik mijn hoofd naar buiten stak en weer een armvol naar beneden gooide, floot er iets langs mijn voorhoofd en ik hoorde een korte droge tik.

'Zo', zei mijn vriend, die het ook gehoord had, 'nu is het genoeg, wij houden ermee op.. Laat het huis maar afbranden'.

Hij sleurde mij mee naar beneden, waar we het verhaal vertelden en er verder geen aandacht meer aan schonken, omdat de duisternis vrij snel inviel.

In de volgende dagen, het zal 7 of 8 april geweest zijn, hoorden wij van mensen die langs slopen (er was een straatverbod): het front komt dichterbij, de geallieerden zitten al in Deventer en er zijn zware gevechten in Zutphen geweest!

We konden slechts gissen wanneer het front over ons heen zou rollen. De hele winter was het vrij rustig geweest. De Duitse inkwartiering die we hadden, wisselde steeds en het gehalte werd er niet beter op! Toen de officieren van het 'Kriegsgericht' vertrokken, waarschuwden ze mijn ouders en zeiden: 'Jetzt kommen die Gauner' (boeven).

Eén van de laatste Duitsers, niet een die we ingekwartierd kregen, maar een die met het geweer in de aanslag door de tuin sloop, vroeg om burgerkleren, zeker om te kunnen desertieren. Maar mijn moeder weigerde, zenuwachtig, maar vastberaden. Ik schrok geweldig, want hij werd woedend. Ik dacht: 'Dadelijk schiet hij haar dood vóór de rhododendrons!' Maar in plaats daarvan beval hij woedend dat we de blinden (die wij gesloten hadden) moesten opengooien.

Kwaad liep hij de tuin weer in, met het geweer onder de arm.

Het huis van de familie Baurichter in de jaren twintig, voor het raam linksboven staat Tonnie Baurichter.

9, 10 en 11 april.

Wij pakken een vluchtkoffertje. Allen in de kelder, met tussenpozen. Trommelvuur. Geschut. Er is niemand op straat.

12 april.

Geratel van machinegeweren. Doffe explosies. In de kelder. Gebeden en gejammerd. Ineens stilte...

Uit de kelder gerend, ja! Het is zover, we zijn bevrijd!

Rennen naar de markt...de Canadese tanks rijden langs, wij lachen, schreeuwen, iedereen geeft elkaar een hand, de ouderen pinken een traantje weg.

Algehele vreugde!!

Maar er zijn 60 mensen meegenomen door de Duitsers

13 april:

Anna vindt een kogel in het hout van het zolder-raam.

De dood was dus toch heel dichtbij geweest. Wij waren allen ontzet.

De kogel bewaar ik nog steeds.

Onweer... nee, Canadezen!

H. Hengo

Al in het begin van de bezetting, ik was net van school, moest er bijverdiend worden; dat was toen zo en ik kwam in dienst bij bakkerij Van de Worp als jongste bediende. Niet mijn eerste keus (wat het ambacht betreft), maar de mogelijkheden waren toen al beperkt en het zou maar tijdelijk zijn, want die oorlog zou niet lang duren, zo dacht iedereen.

Niemand had toen gedacht, dat de Duitsers nog vijf lange jaren ons land bezet zouden houden. Via geheime radio's en de Engelse zender kwamen wel spaarzame berichten door over de vorderingen die de geallieerden maakten en toen bekend werd dat het zuiden van Nederland vrij was, dacht men: 'Nu worden wij ook gauw bevrijd'. Maar dat bleek ijdele hoop. Echter, na weer een lange, donkere winter, gebeurde eindelijk dat, waar we allen op hoopten: in het voorjaar, begin april, drong er gerommel en gebulder vanuit zuidelijke richting tot ons door. 'Onweer', zei de één, 'niet waar, dat zijn de Canadezen', wist een ander. Deze geluiden kwamen met de dag dichterbij en ooggetuigen kwamen zelfs melden dat de Canadezen al tot Holten en Heeten gevorderd waren en daar flink strijd leverden met de laatste Duitsers.

De nadagen van de oorlog waren ook in Heino goed merkbaar. Van werken kwam niet veel meer, iedereen had wel een beetje bange voor-gevoelens en zocht alvast een veilige schuilplaats voor gezin en zichzelf. En dat bleek in de meeste gevallen de kelder te zijn. Niemand wist welke eventuele gevaren hem of haar nog boven het hoofd hingen en met proviand voor een aantal dagen en een grote kan met koffie wachtte men daar gespannen de bevrijding af. Ondanks aandringen van mijn werkgever, ook in de kelder plaats te nemen, voelde ik daar niets voor. Ik wilde wel wat meer beleven en de Canadezen zien binnenkomen. In de winkel (nu Fa. Bisschop), had ik een prachtig uitzicht over de markt en het terrein rondom de kerk. Maar veel te zien was er niet. Geen levend wezen te bekennen. Heino was als een eng spookdorp. Waar was iedereen? In de kelder? Of stonden ze, net als ik, verscholen in een hoekje te wachten op wat komen ging? Ik be-

sloot het hogerop te zoeken, op de bovenste verdieping van het café naast de winkel. Hier had ik een prachtig uitzicht over de weilanden van Heino-zuid. In de verte, over de Bendijks-weg, zag ik zo nu en dan een militair voertuig rijden. Was het een Duitser, die ook niet meer wist waar hij het zoeken moest? Of waren het misschien al de Canadezen?

Plotseling klonk er een enorme knal, alles dreunde en ik sprong achteruit. Maar even later keek ik toch uit het raam en zag tot mijn verbazing boven de katholieke kerk een grote grijze wolk, waardoor de toren haast niet meer te zien was.

Terwijl de stofwolk langzaam verdween, zag ik tot mijn schrik de gevolgen van deze explosie: er zat een enorm gat in de toren en er ontbrak een hele hoek, voor zover ik van deze kant kon waarnemen.

Terwijl ik nog lang niet bekomen was van de schrik, volgde even later weer een flinke knal, nog heviger dan de vorige. Het hele huis dreunde ervan na en het was ook akelig dichtbij. Ditmaal was het de gemeentetoren, die het moest ontgelden. Het dak van de kerk aan de ene zijde en de straat voor de kerk kleurden geheel rood van de verbrijzelde en verpoederde stenen. Bovendien lag de straat bezaaid met puin en gebroken dakpannen; de Canadezen, beducht voor Duitse tegenstand vanuit beide torens, namen geen halve maatregelen.

Na deze ervaringen voelde ik mij toch niet zo prettig meer op de zolderverdieping en ik besloot maar weer naar beneden te gaan. Enige tijd later stond ik in de winkel de gehavende kerktoeren te bekijken, toen daar opeens een vreemde soldaat voorbij kwam lopen, het geweer in de aanslag en behoedzaam links en rechts kijkend. Daarna volgden er nog tiental-

len en tegelijkertijd zag ik tanks, motoren en allerlei militaire voertuigen de hoek om komen en allemaal stoppen op het marktplein.

In de namiddag was het gebied rondom de kerk één grote verzamelplaats van militair materieel. De mensen, nieuwsgierig als ze allemaal waren, kwamen naar buiten en naar het markt-

plein. Het was een vreemde ervaring, weer zo vrij rond te lopen en te kunnen praten, zonder vrees te hebben voor de Wehrmacht.

Geen razzia's, arrestaties, deportaties en andere Duitse ondeugden meer! Men kon overal weer gaan en staan.

Wij waren vrij!!

De zwaar beschadigde kerktorens van Heino, links N.H.Kerk, rechts de R.K.Kerk.

Uit het dagboek

Woensdag 11 April:

Vanavond komt er een kanon voor ons huis staan, bij v. Olst en even later, vlak achter ons huis tussen Klompjan en Zonneberg. We laten de kinderen in de kelder slapen, Toon gaat in zijn kamer op de divan en Toos, Bertha en ik op matrassen in de kamer.

Donderdag 12 April:

Vanmorgen overal vlakbij (land van Braakman, vlak achter de tuin van Hooglugt) zitten scherpschutters en groepjes mitrailleurs. Er komen er ook 'n stel bij ons op zolder, die na enige tijd weer verder gaan.

Er wordt en werd voortdurend vlakbij hevig geschoten en wat verderop (maar niet ver) is kanonvuur. Het vuren wordt steeds heviger, de Duitsers zitten met mitrailleurs in onze tuin en in de serre en dan weer vlakbij de serre, in 't land en de boschjes van Braakman. Dan luwt het even om weer opnieuw hevig los te barsten. De granaten vliegen om 't huis.

Er komen om 12 uur eerst drie, dan nog vier die op 't dak willen, ze kunnen de zolder-raampjes niet door en schieten dan even vanuit de vensters, maar erg goed schijnt dat toch niet te gaan, want even later verdwijnt de een na de ander.

Tegen half twaalf hadden we nog 66 Heino-sche mannen voorbij zien komen, 'n Duitser ervoor en 'n Duitser erachter. Door de Raalter ondergrondschen (Raalte was nl. intus-schen bevrijd en de ondergrondsche daar bewapend) was nl. een Duitscher in gevecht neergeschoten, vlak bij Heinosch gebied.

Daarom hebben de Duitsers 66 willekeuri-ge mensen, o.a. Bouwhuis + 4 knechten, 'n knecht van v.d. Worp (niet v.d. Worp zelf, van wie ze alleen maar 'n wit broodje wil-den!), de heer Enklaar, Kattendijke, van As-selt, Leuwerink, Ramaker, Oosterkamp, Ulde-rink, de hulpprediker enz! (Hassink, omdat hij 'n stijf been heeft, werd weer losgelaten) Ze werden weggevoerd naar Zwolle met 't dreigement dat als de 'partisanen' weer 'iets deden', ze doodgeschoten zouden worden. Tegen half twee wordt de strijd fel hier. De granaten en kogels gieren weer rond het huis. We krijgen weer twee Duitsers in huis, die van ons uit schieten en twee Sanitäter in de kelder bij ons; deze laatsten waren jonge fatsoenlijke kerels, die niet voor vechten voelden, wisten dat 't geheel verloren was en de boel 'zum kotzen' vonden. Ze wil-den graag wat Morphium, 2 à 3 ampullen, hetgeen ze kregen en verband en zalf het-geen ze niet kregen, want dat is er vrijwel niet. Ze wilden 'n stel gewonden in de kelder leggen. Achter de schuur van de molen nl. zaten ook Duitsers met mitrailleurs die door tanks met granaten bestookt werden over en langs ons huis en van deze Duit-schers waren er gewond. Ze kregen er ech-ter de kans niet toe en terwijl de scherven bij ons insloegen (serre, kamer van de kinders, dak en overal rondom in de tuin) renden ze gevierens ons huis weer uit. De knallen van de granaten waren oorverdo-vend. Opeens hoorden we 'n geknetter, als-of 't hevig regende (kon niet, want 't was weer stralend, warm, zonnig weer) en toen 't schieten even luwde en we keken, zagen we dat de molen van Hooglugt in lichterlaaie stond. Een fantastisch, grootsch en luguber gezicht.

Bevrijding aan de Zwolseweg

Jan Israël

Mijn ouders woonden ten tijde van de oolog in het huis waar ik nu nog woon: schuin tegenover de melkfabriek. Wij hadden daar een bakkerij, annex Sparwinkel en ik hielp mijn vader met bakken en venten. Dat verhinderde niet, dat ik in het voorjaar van 1945 voor de Todt moest gaan werken, samen met Willy Hooglugt, Frans Siemerink, Fons Spitzen en Herman Offenberg.

We moesten loopgraven langs de IJssel graven, maar deden alsof dit werk veel te zwaar voor ons was. Na een tijdje wat in de grond geprikt te hebben moesten we nodig even gaan zitten om uit te blazen. Meteen Duitsers erbij: 'Werken moeten jullie! Werken! Jullie doen niets!' Maar wij klaagden dat we met zo'n stompe schop écht niet konden werken. Nou goed, dan moesten we maar even naar een boer verderop gaan; die had een slijpsteen. Wij naar de aangewezen boerderij en daar troffen wij nog een hele groep mannen, die om de slijpsteen zaten te praten en daar zijn we toen maar bij gaan zitten. Enfin, om 12 uur 's middags waren we nog niet aan de beurt en we bleven dus maar rustig zitten kijken naar de man die aldoor de slijpsteen in beweging hield, maar er wel voor zorgde dat de schop de steen nauwelijks raakte. Omdat we 's avonds nog niet aan de beurt gekomen waren, zat er niets anders op dan dat we de volgende morgen maar weer opnieuw op onze beurt gingen wachten. Om de tijd te doden maakte Fons Spitzen van klei poppetjes en gaf die namen als Hitler, Himmler, Mussolini enz.

Na één week 'werken' kreeg ik een Ausweis, omdat ik bakker was, en hoefde ik niet meer terug te komen.

De laatste weken van de oorlog hadden wij eigenlijk niet zó erg veel last van de Duitsers. Er waren weliswaar 2 officieren bij ons ingekwartierd, maar deze gedroegen zich behoorlijk. De chauffeur die ze bij zich hadden, en die ook bij ons in huis was, zag het allemaal niet meer zitten. Hij was het spuugzat en beschouwde het waarschijnlijk ook als een bevrijding, toen op donderdagmorgen 12 april de Canadezen Heino binnentrokken.

Je merkte al een paar dagen dat ze naderbij kwamen; overdag aan het mitrailleurvuur en ander geschut dat steeds dichterbij kwam, 's nachts aan de schijnwerpers die een soort maanlicht gaven.

De morgen van de 12e april werd er bij ons, zoals elke morgen, brood gebakken. Mijn vader was tenslotte bakker. Eerst een partij van dat kleffe, grijze oorlogsbrood, je weet wel, dat brood waarvan je kaken op elkaar plakten, en daarna was het roggebrood aan de beurt. Dit roggebrood werd doorgaans gebakken van de rogge, die de boeren zelf leverden en wij baktten daar dan, tegen bakloon, brood van, meest achtponders..

Ik moest met mijn oom Jan buiten wat brandhout zagen. We zaten net op een boomstronk wat uit te rusten, toen we een hele stoet mannen zagen komen aanlopen. Er fietsten een aantal Duitsers naast. Wij zeiden tegen elkaar: 'Het lijkt wel of ze mensen aan 't oppakken zijn. We moesten maar eens maken dat we hier wegkomen'.

Achteraf bleken dit de 66 gijzelaars geweest te zijn, die de vorige dag in Heino gevangengenomen waren. Toen werd ook het schieten erger. Moeder vond, dat we toch zo langzamerhand de schuilkelder maar eens moesten gaan opzoeken, maar vader wilde per sé eerst nog het roggebrood bakken. Hij ging onverstoorbaar door met het dichtsmeren van de ovenranden met roggemeel.

Wij gingen naar de overkant, naar de melkfabriek, waar de directeur, de heer Greijdanus ons (en alle burens) de enorme kelder had aangeboden om in te schuilen als het spannend werd.

De overblijfselen van de molen aan de Zwolseweg.

Dat gehang in de kelder verveelde mij al gauw; ik wilde zien wat er gebeurde. Daar ik goed de weg kende in de fabriek, wist ik met wat kunst- en vliegwerk in de dakkapel te komen en had van daaruit een prachtig uitzicht op wat zich in Heino en omgeving afspeelde.

In het begin zag ik alleen maar Duitsers, fietsend en hard hollend met allerlei wapentuig, zoals pantservuisten, richting Zwolle gaan. Opeens zag ik een paar Duitsers bij ons huis de dam oplopen en ik vreesde al dat mijn vader, die nog steeds bij z'n roggebroden was, meegenomen zou worden. Maar de Duitsers gooiden enkel hun fietsen neer en renden weg door de landerijen achter ons huis.

Plotseling waren daar ook de Canadezen!!

Ze kwamen aanrijden met een enorme hoeveelheid tanks en jeeps en maakten een hels kabaal. Je hoorde niets dan geknal en gedreun van granaten.

Na verloop van tijd kwamen vijf Duitsers, met hun handen omhoog en hard voor een Canadese jeep uitlopend, voorbij, richting dorp.

Plotseling, het zal een uur of een geweest zijn, werd mijn aandacht getrokken door de molen van Hooglugt die in lichterlaaie stond.

Een heleboel burens, o.a. die uit de huizen van 'Beter Wonen', vlogen de straat op en probeer-

den met emmertjes water te redden wat er nog te redden viel, maar ondanks de inzet van al deze mensen was het een hopeloze zaak. De rieten kap brandde als een fakkel en ook de kurkdroke dikke balken, alsof het lucifershoutjes waren.

Hooglugt had, behalve de molen, ook nog schuren op het terrein staan en een garage waarin een vrachtwagen stond. Willy Hooglugt waarschuwde, dat het stro tussen de panlatten door de hitte begon te smeulen. Door de windveren op het dak met kletsnatte zakken nat te houden probeerde ik te voorkomen, dat ook de garage verloren ging. De hitte was zó enorm, dat de zakken aan het begin alweer droog waren, als ik aan het einde van het dak aangekomen was en dus begon ik dan weer van voren af aan. Maar de inspanning werd beloond: de schuren en de garage werden gespaard.

Gelukkig was tijdens de brand het schieten veel minder, zodat het bluswerk niet echt gevaarlijk voor ons was.

Ook zag ik de boerderij van Baarslag in vlammen opgaan, evenals nog enkele boerderijen in de richting van de Twentseweg.

Ondanks al deze gebeurtenissen ben ik die dag niet echt bang geweest.

Benauwde uren

W. Dekker

12 april - vervolg.

Gelukkig was er geen of weinig wind en van het huis van Hooglugt af, wel 'n beetje in onze richting. Maar 't loopt alles goed af. Even later zien we dat de boerderij van Baarslag (tegenover Haye) ook in brand stond en verderop branden er nog meer (o.a. Eilandder, Melenhorst, Hoonhorst, Oosterwijk, Koenjer.

Uit het dagboek

Ongeveer een week voor de bevrijding waren wij in navolging van verschillende burens al weggegaan uit onze boerderij aan het kanaal (thans Hagenweg 1). Ons gezin bestond uit mijzelf, mijn vrouw, onze twee dochtertjes, Jannie van 5 en Dinie van 3 jaaren onze zoon Henk van ruim 1 jaar. Verder woonden mijn moeder bij ons en Mansoom, een oom van mij. Het leek ons veiliger de boerderij te verlaten omdat we verwachtten, dat er gevochten zou worden in de buurt van de Ganzepanbrug.

Wij vertrokken naar de familie Eilander aan de Tibbensteeg. Zij waren familie van ons en hadden laten weten dat we wel zolang bij hen terecht konden. Ook de veestapel, destijds niet zo groot, ging mee en werd gestald bij een buurman van Eilander, nl. bij Van der Vegte aan de Slennebroekerweg.

Ons paard was enkele dagen daarvoor al door de Duitsers meegenomen en ingespannen voor de wagen van Lubbers, een buurman van ons. (Enkele weken na de bevrijding dook het paard weer op; het liep bij Knobben in Dalms-holte.)

Tijdens de voorbereidingen van onze vlucht naar Eilander kwam ik te vallen en bezeerde mijn been zodanig, dat ik, eenmaal daar aangekomen, verscheidene dagen in bed moest blijven.

Liggend voor het raam ontdekte ik in de loop van donderdagmiddag 12 april de eerste Canadezen. Als ex-militair, die ook het bombardement van Rotterdam in de meidagen van

1940 had meegemaakt, zag ik aan de opspattende molshopen dat er in de buurt geschoten werd en besepte ik, dat het te gevaarlijk werd om daar te blijven. Het bleek dat de Canadezen al tot Diepman aan de Moezenbelt waren gevorderd, maar precies bij ons aan de overkant van de weg, in het bos aan de Tibbensteeg, zat nog een sterke, goed bewapende groep Duitsers verschanst.

Deze waren blijkbaar niet van plan om zonder slag of stoot richting Zwolle te vertrekken, zoals velen van hun landgenoten al hadden gedaan. Ze vuurden hevig op de naderende Canadezen; blijkbaar ook met mortiervuur.

Wij, ons gezin en de familie Eilander, gingen met z'n allen de kelder in, als laatsten Eilander Junior en zijn vrouw die nog buiten waren en door een Canadees naar binnen werden gestuurd. Wij zaten dus met elf personen in die kleine ruimte en ik kan u verzekeren dat we behoorlijk bang waren. Het ging er buiten verschrikkelijk aan toe. Tegen de avond sprong opeens een Canadese soldaat de kelder in. Hij was doodsbenuwd en viel regelrecht bij ons op schoot. Uit wat hij stamelde bleek dat hij in groot gevaar was, want op de götte (wasvertrekje) stond een Duitser met een geweer in de aanslag en een aantal handgranaten. Tot ons grote geluk gooide hij geen handgranaat in de kelder, want dan had waarschijnlijk geen van ons het er levend afgebracht. Na verloop van tijd verdween de Duitser en ook de Canadees vertrok weer. Wat bleef was de angst, want het schieten ging maar door.

Plotseling ontdekten wij dat boven ons het huis in brand was geraakt. Dat was natuurlijk ook geen wonder. Wij zaten als ratten in de val, maar op de een of andere manier is het vuur vanzelf weer uitgegaan. Dat was maar goed ook, want het was nog steeds veel te gevaarlijk om naar buiten te gaan.

Het vechten buiten ging onverminderd door, het liep praktisch uit op een man-tegen-man gevecht.

In de nanacht werd het wat rustiger en om een uur of vier waagde Steven Eilander het, om eens naar boven te gaan om poolshoogte te nemen.

Op de kleine deel lag het bezaaid met glas en puin en bovendien lagen er emmersvol lege patroonhulzen, het bewijs dat er verschrikkelijk geschoten was. De kalfjes en konijnen die daar waren achtergebleven waren letterlijk aan flarden geschoten.

Op de götte waren emmers en melkbussen doorzeefd met kogels.

De volgende morgen waren de Duitsers weg, maar in het bos aan de overkant lagen twee gesneuvelde Duitsers.

Later bleek dat buurvrouw Auguste Roons-Duschkewitz, die een eindje verderop aan de overzijde van de Tibbensteeg woonde, ook dodelijk getroffen in huis lag.

Een achter het huis staande tentwagen was doorzeefd en in het land liep een nog levende koe, maar wel met een kapotgeschoten uier.

In huis waren alle deuren weggebrand, de noordmuur was eruit geschoten en we beseften dat we door het oog van een naald waren gekropen. "We hebben nog meer meegemaakt

dan we dachten", zeiden we verbijsterd. De eerste persoon die in de loop van vrijdagmorgen poolshoogte kwam nemen, was de huisarts dokter Doyer. De gevechten aan de Bolderbrug gedurende een deel van de nacht waren hem niet ontgaan en hij kwam op de fiets uit Heino om te kijken of iemand zijn hulp nodig had, wat gelukkig niet het geval was.

Weer in ons eigen huis terug ontdekten we dat daar, afgezien van een verbrande hooiberg en de rommel en het vuil dat de soldaten hadden achtergelaten, eigenlijk niets gebeurd was. Er zaten alleen wat kogelgaten in de buitenmuur. "We hadden beter thuis kunnen blijven", zeiden we tegen elkaar.

Natuurlijk waren we ontzettend blij en dankbaar dat wij er zo goed afgekomen waren en we hadden de eerste dagen geen oog voor de materiële schade die we geleden hadden.

Toch, na enkele weken, kwamen de 'menselijke trekjes' weer boven en begonnen we ons er een beetje aan te ergeren dat er spullen vernield of ontvreemd waren. Wij begonnen toch weer dingen te missen!

De boerderij van de familie Eilander aan de Tibbensteeg.

Goed bedoeld

E.G. Bieleman-Horselenberg

12 april - vervolg.

Het luwt weer even wat, dan schieten en mitrilleren ze weer van dichtbij; we vinden behoorlijke groote granaatscherven. Dan wordt 't weer stiller en als we nog 'ns naar de inmiddels ingestorte, maar nog lang niet uitgebrande molen kijken, zien we ineens (half vier) 'n Canadeese tank bij 't huis van Benter staan. Toon zag vlak ervoor Canadeezen (naar hij dacht en achteraf dus terecht) en Toos was de eerste die de tank zag.

Spoedig kwamen er meer Canadeezen uit en kwamen er meer tanks o.a. een voor ons huis.

De Canadeezen gingen huis voor huis binnen om te zien of er ook Duitschers in zaten.

Uit het dagboek

Op de dag van de bevrijding woonde ik aan de Dorpsstraat, waar nu de groentezaak van Antonissen is gevestigd. Ik was 26 jaar, nog niet getrouwd en woonde nog bij mijn ouders.

Vanuit ons keukenraam konden we zien dat de Duitsers in en om de hooiberg van Kamphof liepen. Het werd steeds nijpender, ook al omdat we het schieten, zowel van de Duitsers als van de Canadezen dichterbij hoorden komen. Tegen een uur of één zijn we naar de burens, de familie Nijboer, gegaan. Zij hadden ons aangeboden om bij hen in de kelder te komen. Wij hadden immers maar een kleine, oude kelder. De familie Nijboer woonde destijds in het linkergedeelte van het pand, dat nu café-restaurant Marktzicht is.

We hadden net warm gegeten, dus we namen alleen een busje melk mee. M'n vader nam ook nog zijn eigenbouw tabak mee.

Het gesprek dat we daar met elkaar, met ons zessen, hadden, ging natuurlijk over hoe het allemaal zou gaan en hoe lang het zou gaan duren voordat het allemaal voorbij zou zijn.

We leefden onder hele hoge spanning. Door het kelderraam zag je steeds soldaten om het huis lopen. We wisten niet of het nou Duitsers

Zus
Horselenberg
plm. 1941.

of Canadeezen waren. De angst werd steeds groter, ook al omdat we ze op een gegeven moment in huis hoorden. De broer van mevrouw Nijboer, de heer Talsma, wilde op een gegeven moment gaan kijken, want volgens hem waren het de Canadeezen die in huis waren. Ondanks afraden van ons allemaal, deed hij toch heel voorzichtig de kelderdeur open...

En daar stonden twee Canadeezen, in vol ornaat, in de kamer. Dit was een moment dat voor altijd in je geheugen gegrift blijft en dat je eigenlijk niet onder woorden kunt brengen!

Het was ondertussen zo'n beetje tien voor half drie. De Engelse taal was voor ons natuurlijk onbekend, maar we begrepen wel dat we nog binnen moesten blijven, omdat het schieten vanuit Zwolle nog hevig was.

M'n moeder bood de Canadeezen het busje met melk aan en m'n vader z'n eigenbouw tabak. Daar moesten ze natuurlijk vreselijk om lachen, omdat ze zelf wel wat beters bij zich hadden.

Later op de de dag, toen het allemaal iets veiliger werd, gingen we het marktplein op, om daar te genieten van onze vrijheid.

Hermann

L.J. Nijman

Om ongeveer 11 uur kwam er een jonge Duitse soldaat richting ons huis lopen. We woonden toen nog aan de Zwolseweg. Ik stond achter het huis. Hij kwam naar me toe en vroeg om melk en een boterham. Ik schatte hem ca. 17 jaar. Ik heb hem een boterham gegeven met een kop melk. Het was een vriendelijke knul, maar zichtbaar angstig. Op de mouwen van zijn jack stond 'Hermann Goering'. Hij waarschuwde, voorzover ik hem heb kunnen verstaan, dat wij dekking moesten zoeken; hij had het alsmaar over Tommy's.

Hij liep langzamerhand richting Zwolseweg, ik keek hem na. Net voorbij Groteboer, waar een meidoornheg begon, die doorliep tot aan de Zwolseweg, legde hij zijn geweer af en begon een sleuf te graven. Tot mijn stomme verbazing zag ik, dat hij daar in zijn volle lengte in ging liggen, zijn geweer in de aanslag. Dat bleek tenminste de volgende morgen, maar daarover straks meer.

We hadden een paar dagen vóór de 12e april een schuilkelder gemaakt. 's Middags om ongeveer halfdrie stond ik in het bakhuis de omgeving wat waar te nemen, terwijl mijn ouders, mijn vrouw, ons zoontje van twee jaar plus mijn neef uit Zwolle, die bij ons ondergedoken was, allemaal in de schuilkelder zaten. Toen zag ik de eerste Canadezen van boom tot boom naderen. Er stonden toen nog twee rijen eikebomen langs de Zwolseweg. Ik ben toen ook maar snel de schuilkelder ingegaan. Na een minuut of vijf hoorde ik dat een voertuig - een kleine tank, zoals later bleek - tegen de weide-afrastering reed. Hij kwam zo van de Zwolseweg af, het weiland van Van Sonsbeeck door, richting onze schuilkelder rijden. Ik ben ervan overtuigd, dat de Canadezen dachten, dat het een mitrailleursnest was. Ze hebben één keer een salvo afgevuurd op onze schuilplaats. Tot mijn stomme verbazing zag ik, dat de kogels insloegen op de plek waar ik even tevoren naar binnen was gekropen. Geen wonder trouwens, dat ze iets vermoedden, want ik had er van die lange palen op gelegd, die aan alle kanten een eind naar buiten staken. Het werd even rustig, maar kort daarna zei ik: 'Daar brandt wat!' En ja hoor, de hooiberg stond in lichterlaaie. De wind was gelukkig gunstig, want de hooiberg stond

maar ongeveer een meter van het huis af. Dat was trouwens meer een schapehok dan een boerderij; muurtjes van een meter hoog met daarop een rieten kap, dus zeer brandbaar. Ik bedacht me geen ogenblik. Gauw de schuilkelder uitgekropen, een emmer water gepompt en over de kap gegooid, maar dat hielp natuurlijk weinig. Het schoot mij plotseling te binnen dat ik mij stom en roekeloos in groot gevaar begaf, want op dat moment begonnen ze weer te schieten. Eén ogenblikje ben ik stil blijven liggen, want een kogel ketste vlak bij mij tegen de muur. Het vuur was vermoedelijk afkomstig van Duitsers, want een man of tien hadden zich achter een houtwal genesteld, richting Ganzepan bij de Davenschot, de boerderij waar nu Neppelenbroek woont. Ik had inmiddels het bakhuis bereikt, waar ik mij op dat moment enigszins veilig voelde. Toen ik daar binnen was heb ik gade kunnen slaan, hoe zich een stel Duitsers overgaf. Op een sukkeldraf gingen ze met een grote witte lap richting een Canadese tank, die over de laan van Van Sonsbeeck langs de bossen richting Ganzepan was gereden.

Verder heb ik dat gebeuren niet gevolgd, want ik realiseerde me plotseling, dat als die rieten kap vlam vatte, twee koeien en een kalfje, die ik nog op stal had staan, groot gevaar zouden lopen. Ik bedacht me geen ogenblik: met een loopje naar de voordeur, broodmes gepakt, touwen doorgesneden, achterdeur open en met behulp van een stok dreef ik de dieren naar buiten. Ze wisten de weg, ze liepen zo richting weiland, waar toen al een dikke laag gras in lag, want het was een groeizaam voorjaar geweest. En dan dat kalfje van twee maand nog! De

planken voor het hok weggeslagen, een touw om zijn nek, zo kon ik dat diertje naar buiten trekken. Toen dacht ik: 'Red je maar, je bent toch in vrijheid'.

Daarna heb ik nog even in het bakhuis gestaan en ik zag, dat het kalfje de moeder al gevonden had. De kap van de hooiberg was inmiddels ingestort; ik dacht: 'Nou, dat gaat wel goed'. Toen ben ik ook maar weer de schuilkelder ingedoken, niet beseffende, dat de familie in grote angst had gezeten, ze wisten niet, waar ik zo lang bleef...

Verder werd het in de avonduren steeds rustiger. We hebben, ik dacht om zo ongeveer 8 uur, de schuilkelder verlaten. Toen het schemerdonker was, ben ik eens poolshoogte gaan nemen hoe het er met het vee bij stond. Nou, de koeien lagen dik gevreten rustig te herkauwen. Maar waar was dat kalfje? Dat zou toch wel ergens liggen! Alles heb ik afgezocht, maar nee hoor, het diertje was niet te vinden. Ik had natuurlijk het hek niet dichtgedaan, dat was veel te gevaarlijk. Ik dacht: 'Het zal toch niet mogelijk zijn, dat het de stal weer heeft opgezocht...!' En ja hoor, laat nou die wijsheid rustig op zijn oude plekje liggen te herkauwen. Tot aan de dag van vandaag vind ik het nog altijd een wonder, dat dit diertje op zijn eentje zijn warme nest teruggevonden heeft.

De andere morgen.

We wisten toen nog niet, dat we bevrijd waren, maar dat werd ons al gauw duidelijk. Wij zijn

richting buurman Groteboer gelopen en ja hoor: zoals ik de vorige dag al had waargenomen, daar lag 'Hermann' nog in zijn volle lengte in de sleuf, met zijn geweer nog in de aanslag. Wat was er gebeurd? Het bloed sijpelde uit een gaatje in zijn voorhoofd; hij leefde nog min of meer, we hoorden een snurkende ademhaling. Mijn neef en ik zijn naar de Zwolseweg gelopen en we hebben een jeep aangehouden, waarin twee Canadezen zaten. Mijn neef, die toen student was en perfect Engels sprak, heeft de bevrijders duidelijk gemaakt, dat 'Hermann' daar lag. Ze reden onmiddellijk het pad af naar de gewonde Duitser toe. Hij werd in de kraag gepakt en achterover getrokken. Na eerst zijn geweer gebroken te hebben, werd zijn jack losgemaakt. Daar zaten zeker 10 à 12 handgranaten achter. Het horloge gaven ze aan wijlen Jan Groteboer senior; ik hoop dat zijn familie zich dat nog kan herinneren. Toen hebben ze de gewonde maar achter op de jeep gegooid, de benen buiten boord. Het land was bouwland, voor inzaai al geploegd. Omdat er maar een smal pad langs die heg liep, moest het ene wiel van de jeep over de bouwvoren rijden. Dat gaf een raar effect, want bij elke vore gingen de benen van 'Hermann' de lucht weer in. Ik zei toen tegen mijn neef: 'Voordat ze in Heino zijn is ie zeker mordsdood'.

Of de arme 'Hermann' het toch nog overleefd heeft, weet ik niet, het zal ook wel altijd een raadsel blijven.

De bevrijders en hun materieel trekken veel bekijks, zowel van groot als van klein.

Groot feest

D. Hoppen-Blom

12 april - vervolg.

Bij ten Berge zaten de deuren op slot en werden opengebroken, wij hadden alles open staan en de drie Canadeezen konden zóó doorlopen; één had 'n groote doos Victoria biscuits in z'n hand en at daar druk uit, z'n mond was propvol. Er komen steeds meer tanks en Canadeezen. Af en toe schieten er nog Duitschers en gaan de Canadeezen in dekking, maar al gauw is dat hier uit.

Uit het dagboek

Voordat Heino op 12 april bevrijd werd door de Canadeezen, was het aan het Duitse front chaotisch. In die dagen vorderden de Duitsers overal lukraak ruimtes, om de soldaten, die van het front in de buurt van Holten kwamen, onder te brengen. Die soldaten waren heel jonge jongens. Het was vaak zielig om te zien, wat er allemaal bij ons op het plein binnenkwam. Het waren weliswaar Duitsers, maar we hadden er toch wel mee te doen. Ze werden weer opgepept met o.a. Schnaps (borrel) en chocolade. Wij moesten ook ons huis uit. Wij woonden toen aan de Dorpsstraat A132 waar mijn vader een bakkerij had (Nu brood- en banketbakkerij Wim Blom, Canadastraat 11. red.). Nadat wij etenswaar plus het noodzakelijkste in de venterskar hadden gepakt, spande vader het paard voor de wagen en wij gingen richting Veldhoek. Maar we zijn niet ver gekomen, want we werden door de Duitsers weer teruggestuurd. Uiteindelijk belandden wij bij onze naaste burens, de familie Hein Willemsen. De venterskar en het paard werden bij Willemsen in de loods geschoven.

Intussen werd het steeds gevaarlijker om buiten te zijn. Thuis hadden we een goede kelder, maar nu zaten wij bij de burens in de kelder. We hoorden aldoor schieten en zo af en toe sloeg er een granaat in. We zaten daar met ongeveer 25 personen. Vanuit de kelderraampjes kon-

den wij benen langs zien komen op straat en dat waren steeds Duitsers, want verder waagde niemand zich meer buiten. Het was wel spannend, want het schieten kwam steeds dichterbij en er werd veel gebeden in de kelder, dat weet ik nog wel.

Vroeg in de ochtend van 12 april werd de kerktoeren van de katholieke kerk onder vuur genomen, want daar hadden de Duitsers hun uitkijkpost. Dat was wel schrikken, want we zaten daar erg dichtbij.

Intussen zagen we Duitsers op oude fietsen (vaak met rubberbanden) en lopend langskomen. Het weer was die dag prachtig; zacht en zonnig.

Ik weet niet meer hoe laat het was, maar op een gegeven moment zagen we andere uniformen en we riepen: 'De Canadeezen!' En we renden de kelder uit. Dat was feest!!

We konden weer naar huis, want de Duitsers waren onderhand gevlucht.

Maar in huis zag het er niet zo feestelijk uit. Er was flink huisgehouden. De veren bedden van boven lagen her en der beneden en er zaten veel bloedvlekken op. Overal lag talkpoeder en niets stond meer op de plaats. We misten ook van alles, o.a. sieraden. Er was niet meteen tijd voor feesten; er moest gewerkt worden. Beddegoed en dekens kloppen en wassen, het huis schoonmaken.

Maar het belangrijkste voor ons waren de Canadeezen, want die trakteerden op crackers uit heel grote blikken en op sigaretten; menigeen heeft toen het roken geleerd.

Ondanks deze bevrijding was er nog grote spanning, want een hele groep mensen uit Heino was door de Duitsers weggevoerd en over hen was nog niets bekend. Twee dagen later, op 14 april, kon iedereen weer opgelucht ademen, want de hele groep die afgevoerd was, kwam God zij dank weer in Heino terug. Toen was het gróót feest!

Uit het dagboek

12 april - vervolg.

Er komen er overweldigend veel, gaan meest richting Dalfsen en ook wat richting Zwolle, iedereen komt op straat: Wij zijn vrij!! Het stroomt nu voertuigen, auto's, tanks, pantserautos; er komt infanterie in ganze-marsch en alsmaar enorme tanks met ka-

nonnen. Voor ons huis staat heel wat. Er komt mil. politie (witte band en handschoenen). Ze deelen gul cigaretten aan de grootten en chocola en zuurtjes uit aan de kinderen. Ze krijgen zooveel dat ze er bijna naar van worden. Het stinkt weer ouderwetsch naar benzine en 'n stof dat er is! En 'n gejuich en gewuif! Het enthousiasme is enorm.

M.S. THE HIGHLAND LIGHT
INFANTRY OF CANADA
G.O. 71/1922 m.b.

M.S. THE STORMONT, DUNDAS
& GLENGARRY HIGHLANDERS
G.O. 197/1941 m.b.

M.T. THE CAMERON
HIGHLANDERS OF OTTAWA
G.O. 198/1939 m.b.

Het stroomt nu voertuigen: auto's, tanks, pantserauto's... (Op de achtergrond Café van Ols).

De laatste oorlogsmaanden

A. Jonkman-Ruitenbergh

12 april - vervolg.

Toen Bertha vanmiddag even naar huis wou, kwam ze niet verder dan v.d. Worp (haar oom), omdat daar juist tanks nog 'n paar scherpschutters onschadelijk maakten. Eén tank in brand gevlogen door 'n 'pantser-vuist'.

Uit het dagboek

In die laatste maanden van de oorlog is er bij ons van alles gebeurd.

In de wintermaanden hadden we natuurlijk de hongertrekkers, soms wel zes op een avond. We hadden gelukkig eten genoeg en ik kookte dan stampot voor deze mensen. De volgende dag trokken ze dan weer verder.

Eén mevrouw herinner ik mij nog heel goed. Het was een rijke dame uit Den Haag. Haar man had een plantage in Indië. Deze mevrouw had enorm veel geld bij zich, en durfde daar eigenlijk niet mee verder te gaan. Ze vroeg aan Evert, mijn man, of hij het geld voor haar wilde bewaren. Natuurlijk wilde hij dat wel doen.

De volgende dag trok ze weer verder, met vuursteentjes (voor aanstekers) die ze wilde proberen te ruilen voor voedsel. In Almelo echter werd ze opgepakt en voor verhoor meegenomen naar het politiebureau. Daar vroeg men of iemand voor haar kon instaan. Ze gaf onze naam en ons adres op, maar zat natuurlijk wel in de rats, want als wij de verkeerde informatie zouden geven, dan zat ze natuurlijk flink in de problemen.

Enfin, op een middag zaten wij achter het huis en daar kwam de politie uit Almelo aanzetten. Op grote motoren. Ze wilden inlichtingen over deze mevrouw. 'O', zei mijn man, die kunnen jullie gerust loslaten. Daar mankeert niets aan!' De mevrouw, die tot op dat moment geen hap te eten had gekregen, werd vanaf dat moment uitstekend behandeld en zelfs nog weer netjes bij ons thuis gebracht ook. Wat was ze gelukkig!

Maar het waren niet alleen hongertrekkers, die we over de vloer kregen, dat laatste half jaar. Ook hadden we inkwartiering van Duitse officieren. Vooral de laatste weken van de oorlog. En in de schuur lagen de manschappen. Bovendien hadden we ook nog drie onderduikers. Maar daar namen de Duitsers helemaal geen notitie van.

Je maakte toch rare dingen mee: in de ene voorkamer lagen de Duitsers, de andere kamer was volgestouwd met geweren en munitie.

Maar je kon ook nog wel eens gemak van ze hebben. Op een gegeven moment kwam er een andere groep Duitsers om fietsen te vorderen en die kregen me toch ruzie met degenen die bij ons ingekwartierd zaten! Nee, bij ons kregen ze geen Fahrrad mee!

Die laatste dag ging nog wel even spannen. Een van de Duitsers had buiten een schraag opgesteld en begon te vuren met een mitrailleur met een meterslange band munitie erin. Vanuit het dorp werd door de Canadezen meteen teruggeschoten. Ik bibberde van angst, doch hij zei: 'Keine Angst'. Het zou allemaal nog maar een paar dagen duren, dacht hij.

Later op de dag verdwenen de Duitsers en zagen wij op een gegeven moment een Canadese tank langskomen. Mannen van de ondergrondse liepen voorop om de weg te wijzen.

Mijn man waarschuwde nog: 'Pas op, ga niet verder! Daarginds zitten nog Duitsers ingegraven', maar ze trokken toch verder richting Ganzezan. Enkele ogenblikken later zagen we dat de tank getroffen werd door een pantservuist. Het was verschrikkelijk! Er zijn drie Canadezen verbrand. Een ander kwam bij mij in de keuken en had een groot gat in zijn rug. Ik heb hem, zo goed en zo kwaad als het ging, met een theedoek verbonden. Daarna ging hij weer weg. Hoe het verder met hem afliep weet ik niet. Ik heb later wel eens gehoord dat hij met een ambulance is opgehaald, maar ik heb het niet ge-

zien. Ik vraag me vaak af of hij nog leeft. Ik zou hem zo graag eens terugzien.

Toen de bevrijding een feit was en een van onze onderduikers het bericht hoorde, viel hij van emotie flauw.

Die avond waren de Duitse officieren bij ons in de kamer vervangen door Canadese. En opeens hadden we weer van alles: licht, koekjes, chocolade, sigaretten! De tanks hadden ze

voor het gemak maar bij ons in de tuin geparkeerd en je kunt je wel voorstellen wat daar van over was.

De verongelukte tank heeft overigens nog wel een jaar in de berm gelegen. Wel was hij in een mum van tijd leeggeplunderd, want het ding zat vol gereedschap en dat kon iedereen goed gebruiken!

*Anna
Jonkman-Ruitenbergh
met voorop de fiets
zoon Flip en achterop
dochter Jannie.*

Speurwerk

Dankzij onvermoeibaar speurwerk van de heer R. Meindersma, zijn de namen van vijf van de bemanningsleden van de getroffen tank thans bekend. Dit zijn de heren Jim Love, Blair D. Cameron en James A. Morisson, die allen nog in leven zijn. Of één van deze overlevenden de gezochte Canadees is, was bij het ter perse gaan van dit blad nog niet bekend. In ieder geval komt Jim Love in mei naar Nederland. Verder zijn Jack Edward Hollingheads en John Raymond Bridges tijdens het beschreven incident gesneuveld.

De generaal

Riet Jorna-Hansman

*De familie Hansman . Staande v.l.n.r. Riet, Riek, Mimy, Thea en Annie.
In het midden J. Hansman en A. Hansman-Beumer. Op de voorgrond Jan en Tonny.*

12 april - vervolg.

We krijgen de opperwachtmeester der Marechassees Teekens hier vanavond te slapen. (De Marechaussee heeft meteen de oude uniform weer aan!) Hij was tot de bevrijding in Lemelerveld ondergedoken, kwam oorspronkelijk uit Arnhem.

Uit het dagboek

't Was voorjaar 1945. We hadden een bewogen winter achter de rug: mensen uit het hongerige westen, die hier probeerden nog wat voedsel te vergaren; het openbaar vervoer, dat volledig lam lag sinds de spoorwegstaking; V1's die Londen bestookten; iedere nacht het geronk van Engelse bommenwerpers op weg naar Duitsland; onderduikers, die een plek zochten.

Maar ook constateerden wij met zeer veel genoegen de geleidelijke aftakeling van het Duit-

se leger. Je voelde, dat het einde van de oorlog naderde.

En in dat voorjaar, het was begin-april, kregen wij inkwartiering van een Duitse generaal, want het Duitse leger was op zijn terugtocht. Ons halve huis werd in beslag genomen en wij, ons gezin bestaande uit vader, moeder, 8 kinderen plus nog een tante, moesten het met de rest van het huis doen.

Toen het geallieerde leger dan ook steeds dichterbij kwam en de generale staf ons huis had verlaten - dat was in de nacht van 10 op 11 april - wisten we niet hoe snel we weer bezit moesten nemen van ons eigendom. Maar eerst moest er geboend en geschrobd worden, want het was overal heel smerig. Met een voldaan gevoel konden wij dan ook het resultaat van onze arbeid aanschouwen en voelden wij ons prettig weer onder elkaar te zijn. Echter, we wa-

De familie Oortwijn voor hun zwaarbeschadigde winkel aan de Vlaminckhorstweg. v.l.n.r. Theo Oortwijn (uit Raalte), Annie, G. Oortwijn, J. Oortwijn-Vrolijk, Gerard, Theo, A. Kunneman (evacué), M. Nijboer, Bart, C. Kunneman (evacué).

ren nog maar nauwelijks van onze emoties gekomen, of daar kwam een Duitse soldaat via de achterdeur binnen, liep zonder iets te zeggen via de keuken en de achterkamer naar de voorkamer en ging daar in het bed van de generaal liggen. Ja, toen zat er niets anders op dan ons maar weer terug te trekken in het andere deel van het huis.

De dag eindigde triest en angstig. Mijn vader en mijn oudste broer werden door de Duitsers meegenomen, zoals zoveel mannen uit Heino die dag. Wij durfden die nacht niet in ons huis te blijven en kregen onderdak bij de familie Hofhuis, een boerderij tegenover ons. Tijdens de beschietingen, de dag daarop, zaten wij daar in de kelder. Het inslaan van de granaten gaf een angstig geluid. Toen het eindelijk rustig werd en wij de kelder konden verlaten, zagen wij tot onze verrassing twee vreemde soldaten vanuit de bossen aan de Vlaminckhorstweg via de weilanden op de boerderij afkomen. Toen ze bij ons binnen waren stelden ze zich voor: 'We are Canadian soldiers'. Onze oudste zus, die tijdens de oorlog Engelse conversatieles had gevolgd, vertelde hen dat heel veel mannen uit

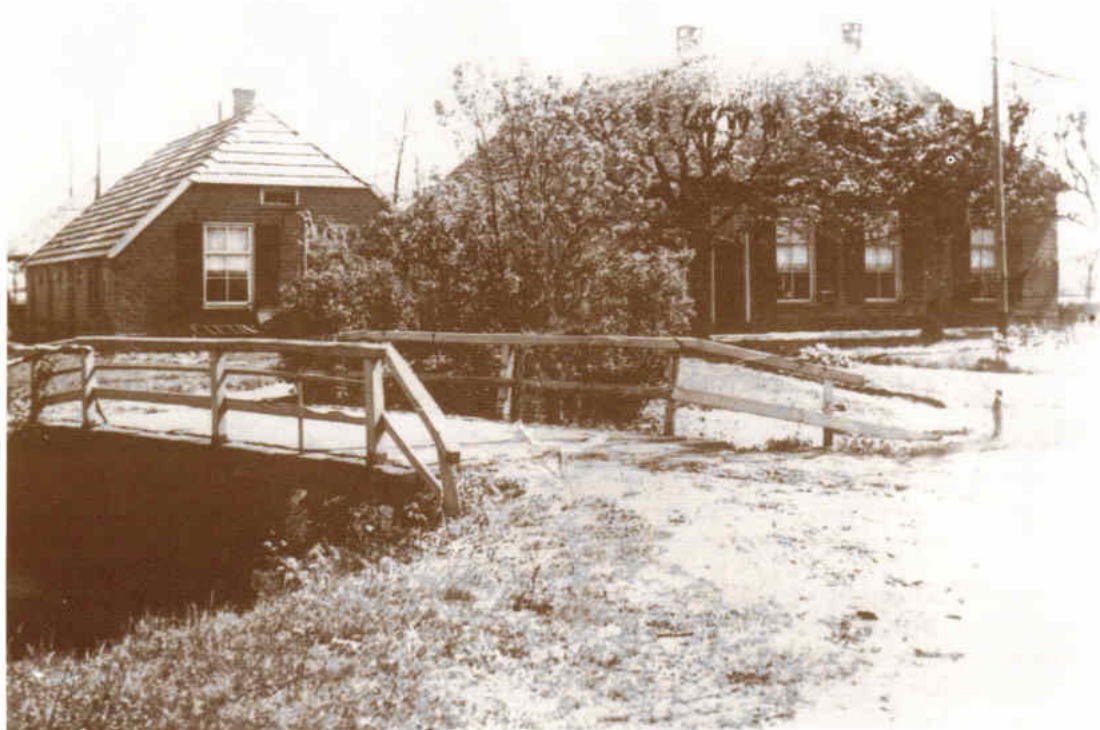
ons dorp door de Duitsers waren meegenomen.

We waren verschrikkelijk blij dat we vrij waren en dat ons huis er nog stond, want in onze straat waren twee granaten ingeslagen; één had een groot gat veroorzaakt in de voorgevel van het huis waar nu de familie Ohms woont en één granaat was terechtgekomen in de kruidenierswinkel van de familie Oortwijn.

Het was een vreemde nacht, die nacht van 12 op 13 april. Wij sliepen allemaal beneden vanwege beschietingen en ja hoor, in het bed van de Duitse generaal lag nu een Canadese soldaat! Maar door hem voelden wij ons veilig. Onze gedachten waren echter bij mijn vader en mijn broer. Toen we dan ook op 14 april hoorden, dat Zwolle vrij was en de mannen allen gezond en wel weer naar huis kwamen, ja, toen was de vreugde compleet. De mannen hebben heel angstige uren doorgemaakt, we konden het van hun gezichten aflezen. Toen mijn vader en mijn broer thuiskwamen, sloot mijn vader m'n moeder in zijn armen en wij, de kinderen stonden er in een kring omheen. Het was de eerste keer, dat ik mijn vader heb zien huilen...

Dramatische bevrijding

B. Nijhof.

*'Het Holtermans', ook 'Schoenmakers' aan de Lierderholthuisweg 38.
Hier woonde de familie Nijhof.*

12 april - vervolg.

We hebben vannacht gratis verlichting van de geallieerde schijnwerpers. (koolspitsen lampen) wát 'n licht! De kanonnen staan nog op de Raalterweg en in de bosschen. De tros komt in de bosschen van de Gunne en langs de zandsteeg daar tegenover. 't Heele dorp zit stampvol Canadezen.

Uit het dagboek

Toen de Duitsers op de terugtocht waren voor de oprukkende Canadezen, was het niet zo, dat ze elk gehucht of dorp maar zo gewonnen gaven. Om Heino werd gevochten, maar om Lierderholthuis ook.

Daarna was het 'distantiëren en consolideren' zoals het in de weermachtberichten destijds

was te lezen. In Lierderholthuis hadden de bezetters zich behoorlijk ingegraven rond de boerderij van Jan Nijhof aan de Oude Wetering, thans Lierderholthuisweg.

In de loop van de morgen van 12 april arriveerden de Canadezen via een omtrekkende beweging bij Kappert aan de spoorwegovergang.

Al spoedig ontdekten ze door ontvangen vuur en misschien ook door vuur te trekken (= uitlokken), dat de Duitsers zich bij genoemde boerderij hadden verschanst. Over en weer ontstond een vuurgevecht, waarbij de Canadezen in de meerderheid waren door uitgebreider, licht gevechtsmateriaal. Ook hadden ze de hoger liggende spoorbaan tot hun beschikking, als dekking.

Het zal zo'n 10 uur in de morgen geweest zijn. Wij zaten met z'n allen in de kelder en hoorden de kogels over 't beton tussen het huis en de schuur krassen.

Al spoedig stond onze boerderij in brand en toen we dit merkten, probeerden we het nog vaststaande vee naar buiten te brengen, ondanks de voortdurende beschietingen.

Plotseling werd mijn vader, op de deel, door de over en weer vliegende kogels getroffen en dodelijk gewond. Voor ons leek de zaak toen helemaal hopeloos verloren. Gradus, één van mijn broers, die in militaire dienst was geweest, zei: 'Wij moeten in de Wetering zien te komen. Dan liggen wij beschut achter de walkant'. In tijgersluipgang zijn we naar de Wetering gekropen en we namen onze, inmiddels overleden en in een deken gewikkelde, vader mee. Ook een oude tante van 77 jaar, die bij ons in huis was en een evacuë, Appie Teunissen. Met verende krachten wisten we een plateau uit te graven langs de waterkant, waarop we wat gemakkelijker konden zitten en liggen. Op een beetje modder keek je in zo'n situatie niet! Urenlang hebben we daar zo doorgebracht. De granaten vielen om ons heen in het water, maar we werden gelukkig niet geraakt. In de loop van de middag trokken de Duitsers weg door het Lierderbroek, bang om te worden ingesloten door de naderende Canadezen. Enkele gesneuvelde, zeer jonge, Duitsers werden door andere militairen op een kar geladen en afgevoerd.

In de twijgwaarden van het Lierderbroek bleven een paar Duitsers achter, die zich later

overgaven aan de N(ederlandse) B(innenlandse) S(trijdkrachten).

In de loop van de middag kropen wij onderlangs de Wetering naar de burens, de familie Ogink. Wij, die al onze bezittingen bij de brand verloren hadden, kwamen daar aan met niets anders dan de kleren die we aan hadden.

Hoewel de familie Ogink op een afstand van misschien 300 meter van ons af woonde, wisten ze daar nog weinig af van wat er bij ons gebeurd was, omdat ook zij vele uren in de kelder hadden doorgebracht. Hier konden we wat bijkomen en werd er verder voor vader gezorgd. Daar kwam toen ook de pastoor, voor geestelijke bijstand. Wij werden ondergebracht in het parochiehuis, waar ook al een vijftien-tal geestelijken woonden, die van het Nijenhuis waren verdreven. Met de bevrijding van Lierderholt-huis waren deze paters aanvankelijk weggevoerd door de Duitsers, maar later toch weer vrijgelaten, waarna ze tenslotte bij Logtenberg aan de Bremmelerstraat werden opgevangen.

De kerk werd hier niet beschoten. Aanvankelijk hadden enkele Duitsers wel de toren gebruikt als verkenningspunt, maar toen de Canadezen begonnen te vuren, waren ze al snel uit de toren verdwenen. Mede hierdoor werd de in de wijde omtrek zichtbare kerk gelukkig gespaard voor Lierderholt-huis.

Nee, in tegenstelling tot de meeste inwoners van Lierderholt-huis, bewaar ik aan de dag van de bevrijding niet zulke mooie herinneringen. Het was voor mij en mijn familie een zwarte dag.

Zo maar wat oorlogsherinneringen

B.H. Dijsselhof

13 april.

*Zuthem is vanmorgen vroeg pas bevrijd
en 't Lierderbroek gisteravond.*

Uit het dagboek

Gelukkig ben ik de oorlogsjaren nog behoorlijk doorgescharreld, ondanks het feit dat ik geen Ausweis had. Ik was daarbij ook nog oud-militair en (thuis) ondergedoken.

In het voorjaar van 1945 echter, liep ik 2 landwachters tegen het lijf en werd ik naar de burgemeester van Dalfsen gestuurd. Hoewel deze man lid van de N.S.B. was, was hij lang de beroerdste niet. Ik vroeg hem of ik niet vrijgesteld kon worden van het werken voor de Todt, omdat ik thuis boerenwerk moest doen en niet gemist kon worden. Een Duitse Feldwebel, die over deze zaken ging, wilde er niets van weten. 'In Duitsland moet iedereen werken, mannen, vrouwen en kinderen!' schreeuwde hij. De burgemeester gaf me een seintje, dat ik het maar beter op kon geven. 'Hij is niet in de stemming', zei hij later, 'en dan moet je hem niets vragen'.

Ik moest me dus maar gaan melden en werd met een bijl en een schop naar het Sterrebos gestuurd, waar ze op dat moment aan het werk waren.

De commandant daar, was een oude boer, uit de buurt van Berlijn, die aan het front gewond geraakt was en daar nu zo'n beetje de boel in de gaten moest houden. Het was een geschikte kerel en hij had wel begrip voor mijn problemen, maar hij had natuurlijk ook zijn orders. Ik kreeg het bij hem gedaan dat ik om 10 uur 's morgens mocht beginnen en ik kon dan om 3 uur 's middags al weer naar huis.

Tegen de bevrijding kwamen hier (ik woonde toen aan de Hagenweg) steeds groepjes Duitsers langs, die in de richting van Zwolle trokken. Zij konden door het kanaal lopen, want de sluisdeuren waren opgeblazen, zodat er slechts weinig of geen water in stond.

Wij hadden een schuilkelder gemaakt en daar zaten wij toch zo af en toe wel een poosje in. We kregen wat verspreid granaatvuur over ons heen, wat uiteraard behoorlijk gevaarlijk was. Ook waren de Canadezen op een gegeven moment, het zal in de middag van 11 april geweest zijn, vanuit Raalte aan het inschieten met lichte artillerie. Ze namen een soort proefstrook, te beginnen bij de Grote Hagen en verlegden die steeds een klein eindje, langs de Ierthe, richting straatweg. De boerderij van Brouwer kreeg drie voltreffers van granaten; één in de kelder, één in de hooiberg en één midden in de potstal, waar een dikke balk versplinterd werd. Maar er brak geen brand uit en persoonlijke ongelukken deden zich ook niet voor. Toen wij eenmaal bevrijd waren, op vrijdag 13 april, werd er door de Canadezen, bij ons voor het huis ook nog wat artillerie opgesteld, gericht op Zwolle en omgeving. De schutters waarschuwden ons om alle luiken te sluiten zodra ze begonnen te vuren. Dit om de ruiten te sparen.

Inmiddels was, diezelfde dag, ook Dalfsen bevrijd en werd ik opgeroepen, als lid van de Vrijwillige Landstorm, voor bewakingsdiensten. In de toenmalige landbouwschool moesten wij diverse opgepakte mensen, voornamelijk N.S.B.-ers, bewaken. Eigenlijk moesten sommige bewakers ook bewaakt worden, want de meesten van hen hadden geen enkele militaire ervaring en waren levensgevaarlijk met een vuurwapen.

Door onhandigheid van een van hen ging op een gegeven moment een stengun af en een 16-jarig meisje werd dodelijk getroffen. Daarna werd de selectie van de bewakers gelukkig wat zorgvuldiger.

Ook bewaar ik nog een doos met achtergelaten spullen, zowel van Duitsers als van Canadezen. Ik heb een aantal hulzen, een Duitse helm en ook de gesp van de koppel van een Duitse militair. Daarop staan de bekende woorden: 'Gott mit uns'.

Uit het dagboek

Vrijdag 13 April:

Al vroeg begint het drukke gerij weer. Je staat steeds meer verbaasd over de enorme hoeveelheden mensen en materiaal en alles even prima, alles gemotoriseerd! Om 2 uur zou de artillerie Zwolle gaan beschieten, maar dat is niet gebeurd, zou het ultimatum zijn aangenomen?

In onze tuin, bij de heg, (Dalfserweg) liggen Duitse wapens, helmen, hulzen, koppels, handgranaten en zelfs kleedingstukken, zomaar neergeworpen, dooreen.

De officier, die bevel gaf de 66 Heinosche mannen op te pakken is op 't kerkhof doodgeschoten en als deze 66 man niet heelhuids terugkomen, gaan er 66 Duitse krijgsgevangenen aan. Er wordt hier niet gevlagd alvorens ze terug zijn.

De Canadeezen hebben Wijhe, verder rukken ze van 't bruggehoofd tussen Deventer en Zutphen op Apeldoorn aan en zijn bij Westervoort over de IJssel gegaan en Arnhem binnengetrokken.

Dorien bracht de hele morgen door op de schoot en in de armen van een Canadees! Er komen steeds meer Duitse gevangenen in het P(risoners) of W(ar) Café (de O.L. School).

Roosevelt is dood, beroerte. Sneu, ook voor ons; hij was 'n groot vriend van Nederland. De Canadeezen zijn enorm goed uitgerust. Ze hebben heele rijdende hospitalen, operatiekamers enz. Ze hebben alles in blik en alles gecompriemd en alles lekker. De hoeveelheden chocola, zuurtjes, kauwgom, cigarettens zijn enorm en ze deelen er ook enorm van uit, je krijgt het met handen, doozen, zakkenvol tegelijk. Het enige wat ze niet hebben zijn eieren; voor eieren ruilen ze alles. 'In Holland krijgen we de eieren', zeggen ze, 'in Duitsland nemen we ze'. Wat ze óók zeggen en wat hun, althans in Holland tamelijk langzame tempo verklaard, is: 'We spare your cities, we spare your men and we spare ourselves, we take no risks' en zolang er nog één Duitse mitrailleur schiet, werpen ze granaten tot hij niet meer schiet.

Er blijken nog meer boerderijen verbrand te zijn, nl. o.a. Roessink aan de Bolderbrug en Elderink. Bij allerlei boeren, zooals Braakman Ganzepan), Snel (Zandsteeg), Eshuis (winkel Ganzepan) Stokvis (Zwarte Wegje) e. a. hebben de Duitschers alle weck opgegeten en voor zoover ze dat niet konden, vernield, alle ruiten stukgeslagen, kleeren gegapt, meubels vernield, evenals bij vele burgers.

... en alles even prima, alles gemotoriseerd!

De bevrijding van Heino, 50 jaar na dato

J. Broenink

Zaterdag 14 April:

Zwolle is vanmorgen bevrijd (alleen in Assendorp is gevochten), de bruggen zijn intact en ook de elektrische centrale, zoodat we misschien weer gauw licht krijgen.

Met Zwolle zijn ook de 66 Heinosche mannen bevrijd! Om half een kwamen de heeren Enklaar en Koolschijn (de hulpprediker) als eersten aan en tenslotte al meer en meer en tegen 4 uur waren ze er allemaal, de vlaggen hingen nu overal uit en op 't marktplein werden ze toegesproken en -gezongen.

Uit het dagboek

Als geboren en getogen Heinoër kan ik mij de dag van woensdag 11 april 1945 nog herinneren als de dag van gisteren. In het dorp was het bijzonder rustig. Van mijn vader mochten wij niet de straat op. Mijn vader, A. Broenink, molenaar bij de Coöp. Landbouwvereniging, woonde met mijn moeder en 5 kinderen op Dorpsstraat A103 te Heino.

De blinden voor de ramen moesten wij maar sluiten volgens hem, want er kon deze dag weleens geschoten worden tussen Duitsers, die op de vlucht waren en de Canadezen. Het hele gezin kroop in de kelder onder de maalderij. Zo af en toe kwamen wij even naar buiten om stiekem te kijken of we ook nog wat zagen.

Zo ook om 17.00 uur 's middags. Opeens stonden Duitse soldaten achter de maalderij. Mijn vader en ik werden vastgepakt en meegenomen, alsmede onze buurman Hartholt. Buurman Bijker ontsprong de dans.

Mijn moeder en mijn twee broers en twee zusters moesten in de kelder blijven. Op straat gekomen zagen wij nog enkele burens, die ook gevangen genomen waren. Wij werden afgevoerd naar café Hassink, waar we werden opgesloten in de serre van 5 bij 5 meter. Totaal waren wij met 66 mensen. De meesten uit het oostelijke deel van Heino. Niemand mocht er

uit, alleen af en toe diegene die een plas moest doen, maar dan ging er een soldaat mee. Daar er ook twee geestelijken onder ons waren, nl. een rooms-katholieke en een protestantse, werd door hen met ons gebeden voor behoud en menig woord ter bemoediging tot ons gesproken. De gehele nacht waren wij opgesloten; van slapen kwam niets. De ruimte was te klein om te gaan liggen. De andere morgen om ca. 7.00 uur werd de toren van de R.K. kerk beschoten door de Canadezen. De spetters vlogen tegen de ruiten.

Om 8.00 uur moesten wij naar buiten en gingen onder geleide van soldaten door het dorp richting Zwolle. Vanachter verschillende gordijnen kon je zien dat de dorpsbewoners ons zagen gaan...

Onder de Gunne werd halt gehouden.

Een Duitse militair vroeg mij, of ik wist waarom wij gevangen genomen waren. Toen ik antwoordde dat ik dat niet wist, vertelde hij dat er dorpsgenoten op hen hadden geschoten en zelfs een van hen gedood hadden. Daarom werden wij straks als vergelding ook dood geschoten. Toen wij dat hoorden namen wij, een ieder voor zich, reeds afscheid. Sommigen van ons werden geslagen en gestompt.

Bij de Ganzepanbrug moesten wij over de brokstukken klimmen, daar de brug opgeblazen was. In Wijthmen mochten wij een poos rusten. Van de bewoners kregen wij water te drinken. Geregeld hoorden wij achter ons gevevuur. De Canadezen dreven de Duitsers terug. Het dorp Heino was inmiddels bevrijd, maar wij waren op weg naar Zwolle.

Bij Huize Zalné moesten wij stoppen. Een Duits officier kwam op ons af en riep: 'Tot schiesien, diese Männer!'

Wij dachten toen dat ons laatste uur geslagen had. Toch mochten wij doorlopen. In de Wipstrik kregen wij van de bewoners brood. Wij hadden nl. nog steeds niets te eten gehad. Daar hoorden wij ook dat de Canadezen al halfweg tussen Zwolle en Heino waren.

Vandaar gingen wij door de binnenstad van Zwolle en kwamen uiteindelijk op de Potgietersingel, achter het gerechtsgebouw aan de Blijmarkt. Hier moesten wij ons legitimeren. De meesten hadden echter niets bij zich. Toevallig had ik een vervalst bewijs bij me, dat ik voor de 'Todt' werkte. Direct werd ik apart gezet met nog 5 anderen, die ook zoiets bij zich hadden. Wij werden afgevoerd naar een school in de Praubstraat, waar mensen zaten uit het westen van Nederland en die werkten voor de 'Todt'. Daar kregen wij soep en brood te eten. Van de anderen wisten wij echter niets. Daar ik persoonlijk in die buurt van de stad goed bekend was, ging ik op onderzoek uit. Ik had daar nl. op de ULO gezeten.

Toen bleek dat de andere 60 mannen opgesloten zaten in het gymnastieklokaal van de David Wijnbeek ULO in de Goudsteeg. Ik kon echter niet bij hen komen.

De volgende morgen moesten wij werken aan de spoorlijn Zwolle-Deventer in Ittersum. Soldaten waren er bij ons echter niet. Wel zagen wij veel vliegtuigen van de Engelsen in de lucht en hoorden wij veel geweervuur. Ook kregen wij goed te eten. Waar de anderen zaten wisten wij niet, maar 's avonds hoorden wij, dat ze onder zwaar geleide putjes hadden moeten graven langs de IJssel in Oldeneel.

De daaropvolgende nacht was er veel lawaai in de school in de Praubstraat. Toen er om 6.00 uur een harde knal werd gehoord bleek, dat de IJsselbrug werd opgeblazen.

Enkele mannen, die 's nachts gewekt waren, kwamen op de kamer terug en zeiden ons dat ze Duitsers hadden moeten helpen vluchten tot op de IJsselbrug.

Ik ben direct naar het politiebureau daar in de buurt gelopen en met de politiecommandant naar de Goudsteeg gegaan.

Daar bleek, dat mijn vader en de andere 59 mannen allen nog in leven waren. De deur werd opengebroken en ieder kon ontvluhten. Volgens de politiecommandant moesten wij

De heer J. Broenink gefotografeerd in de Dorpsstraat.

*De foto is genomen in 1946. Links het transformatorhuisje en rechts achter hem zijn geboortehuis (thans Canadastraat 2-4).
Fotoarchief Omheining.*

maar bij mensen in de buurt binnen gaan. Na een paar uur kwamen de Canadezen van diverse kanten de Grote Markt op rijden. Nadat wij ons allemaal op het Grote Kerkplein verzameld hadden, zijn we op zaterdag 14 april met z'n allen teruggelopen naar Heino. Toen pas hingen de inwoners van Heino de vlag uit en was Heino echt bevrijd. Nu, 50 jaar later, kan ik dit nog vertellen aan de inwoners van nu in Heino.

Uit het dagboek

Zaterdag 14 April

De kinderen lopen met oranje strikken, speldjes, sjerpen, met rood-wit-blauwe vlaggen en toeters. Het heele dorp viert feest, iedereen is op z'n Zondagsch, iedereen praat met en feliciteert iedereen. Er komt ook muziek, alleen is dat nog even uitgesteld vanwege de dood van Roosevelt.

De Canadeezen zeggen dat de strijd in Heino tegengevallen is en de Duitschers er op 't laatste moment nog 1000 man heengestuurd hebben, omdat 't zoo belangrijk was; ze hadden gedacht 't 12 uur geheel te hebben en hadden 't 's middags half 4 pas. Elke morgen, middag en avond komt er 'n vliegtuig met post en landt op 't land van Baarslag, direct achter Boersma. 'n Ander vliegtuigje staat even verder en is om de uitwerking van de artillerie waar te nemen.

Zondag 15 April:

We hebben een wandeling gemaakt. o.a. over de Gunne, waar overal nog vele granaten (hand- en tankgranaten) op stapels liggen, massa's en massa's leege hulzen, leege benzinevaten, kapotte geweren, verbrande auto's, hier en daar 'n Duitsch soldatengraf ('n gebroken geweer in de grond gestoken met 'n Duitse helm + nummerplaatje), 'n in brand geschoten tank enz. En naar 't Heinosche vliegveld, waar de twee miniatuur vliegtuigjes zich in 'n enorme belangstelling verheugen.

Op de markt staat van alles aangeplakt: proclamaties van de Koningin en van Eisenhower; van de ondergrondse (Heinosch hoofd: Van Asselt), over 't afzetten van alle burgemeesters die onder de Duitschers gewerkt hebben; verbod om van half tien 's avonds tot half 8 's morgens op straat te komen; verbod om boven de f 2000,- te verkopen; verbod van vergadering zonder toestemming; oproep om vooral uit te kijken naar N.S.B.-ers, Duitschers enz.; handhaving der verduistering van 1/2 uur na zonsondergang tot 1/2 uur voor zonsopgang.

Dinsdag 17 April:

De laatste gevangenen worden uit de Stoevinge, 't Reelaer en den Alerdinck binnengebracht, allemaal kinderen van 14 jaar, met strakke, vertrokken en verbeterde gezichten, n.b. nóg overtuigd dat Hitler 't winnen zal; 'Madmen', zeggen de Canadeezen en inderdaad, zoo zien ze eruit, deze Hitlerjuggend, resultaat van de Nazi-opvoeding. Onze burgemeester is nu toch weer gehandhaafd. Het is heel gek gegaan daarbij.

Zaterdag kwam er 'n ondergrondse uit Raalte met de boodschap dat volgens militair gezag de burgemeester moest worden afgezet. Van Asselt vond dat te gek (bovendien was het bevel v.h. Mil. gezag ook anders te interpreteren) en ging naar Raalte, met als resultaat, dat de burgemeester weer in functie hersteld werd. Maandag werd hij vanuit Raalte weer ontslagen en vandaag door bemiddeling van v. Asselt via Mil. gezag weer voorlopig hersteld. Het geval is nl., dat de ondergrondse in Heino in totaal de burgemeester gehandhaafd wenscht te zien. Hij heeft nl. vrijwel alles steeds in overleg met de ondergrondse gedaan.

Vrijdag 4 mei:

Om kwart vóór twaalf: geruchten over 'n eventuele bespreking tusschen Montgomery en Dönitz. Om één uur 's middags: waarschijnlijk zal de bespreking van middag te Kiel plaatshebben. Om kwart vóór drie en om kwart voor vijf: de bespreking heeft inderdaad plaats. Om kwart over acht: over 't heele geval wordt niet gerept. Om negen uur, over herrijzend Nederland de nationale hymnen van Engeland, Amerika en Rusland en dan:

NEDERLAND IS VRIJ!!

Morgenochtend zal de 'unconditional surrender' van de Duitse legers, die staan tegenover de 21ste legergroep van Montgomery, nl. de Duitschers in Holland, noord-west Duitschland en Denemarken een feit zijn.

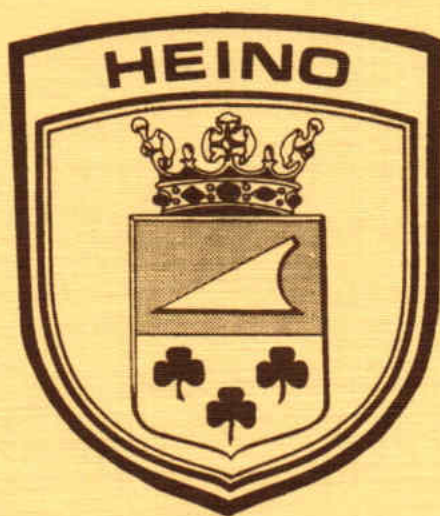
God zij dank!

Lang leve Nederland!

Lang leve de Koningin!

Lang leve de geallieerden!

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Abonnees f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthestraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino

Werkgroepen

- 1. Archeologie**
Contactpersoon: Vacant
- 2. Beeld en Geluid**
Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Lierderholthuisweg 69, 8055 PK Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant

8. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Plataan 13,
8141 SM Heino, tel. 05729-2998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
F. Hageman-Zielman, Vlamincckhorstweg 28,
8141 GG Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
15e jaargang - nummer 2 - juni 1995

INHOUDSOPGAVE

blz. 58	Van de redactie
blz. 59	In Memoriam
blz. 60	Heino in 1846 - Anton P. Ouweneel
blz. 62	Verslag van burgemeester G.J.G. de Vidal de Saint Germain - J.K. Pruim-Reinders
blz. 65	Juni: Rozenmaand - Arja Albrecht-Broekens
blz. 70	Sprekende foto's (28) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 72	Wule zekt det zo (9) - Henk van der Veen sr.
blz. 73	B.O.O. afdeling Heino - D. van de Klippe
blz. 76	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 78	Uit de schoenmakerij van Offenbergh - H. Pikkemaat
blz. 79	Van de bestuurstafel

Van de redactie

Allereerst willen wij als redactie iedereen, die meegewerkt heeft aan de totstandkoming van het themanummer 'Heino bevrijd 1945-1995', nog eens heel hartelijk bedanken. Dankzij uw aller medewerking is het boekje een succes geworden.

Het is nu wel gebleken dat er onder onze leden enkele heel behoorlijke schrijvers schuilgaan en wij hopen spoedig nog eens iets van hen te mogen publiceren.

Nu we het er toch over hebben...

Als u een artikel schrijft en u maakt daarbij gebruik van gegevens die u uit een archief of uit boeken, tijdschriften of andere publikaties haalt, wilt u er dan alstublieft op letten dat deze artikelen voorzien moeten zijn van een zorgvuldige bronnen- en literatuurlijst? En als u citeert, wilt u dit dan vooral **letterlijk** doen? (En denkt u aan het copyright!) Het is voor ons als redactie echt ondoenlijk om alle bronnen te controleren, maar wij kunnen problemen krijgen als wij gegevens die niet kloppen, of citaten waarvoor geen toestemming verkregen is, publiceren.

Los daarvan is het voor diegenen die aan de hand van uw artikel verder onderzoek willen doen, erg plezierig als er een uitgebreide bronvermelding voorhanden is. Dat scheelt uren zoekwerk!

En dan de kopijdatum:

In het verleden hoefden we het niet zo nauw te nemen met de uiterlijke kopijdatum. Echter, sinds ook wij geautomatiseerd zijn, moet de complete kopij beschikbaar zijn, voordat we kunnen starten met de opmaak van het blad. Ook met de drukkerij worden, op grond van de kopijdatum, afspraken gemaakt zodat het drukwerk ingepland kan worden.

De suggestie: dan zet je er nog maar een pagina achter, gaat echter niet op. Drukkerij Veldhuis drukt per 8 pagina's tegelijk en u begrijpt het: 1 pagina teveel betekent dat wij er nog 7 moeten zien te vullen! En dan hebben we het nog niet eens over de extra kosten.

Dus kopijdatum is sluitingsdatum!!

Ook zou het voor ons gemakkelijk zijn als we ruim van tevoren zouden weten dat er artikelen 'in aanbouw' zijn. Dat maakt het plannen op langere termijn mogelijk en bovendien is het voor ons een rustig idee als we weten dat er alvast wat artikelen op 'de plank liggen'.

Hopelijk weerhoudt een en ander u er niet van om bijdragen aan ons contactblad te (blijven) leveren. Per slot van rekening moeten we het van uw pennevruchten hebben.

En we weten nu dat u het kunt!!

De kopij voor het septembernummer moet **uiterlijk 1 augustus** in ons bezit zijn.

In Memoriam

Door omstandigheden zijn we nu pas in de gelegenheid in ons contactorgaan aandacht te schenken aan het overlijden van de heer J.W. Bonhof in januari van dit jaar. Hij was niet alleen een zeer gewaardeerd lid, maar ook een buitengewoon ijverig medewerker van onze vereniging.

Toen bij de oprichting van 'Omheining' in 1981 vrijwilligers werden gevraagd, was hij een van de eersten die zich aanmeldde. In grote bescheidenheid bood hij zijn diensten aan met de mededeling, dat hij alles wilde doen, wat binnen zijn vermogen lag. En hij heeft woord gehouden! Hij bezorgde sindsdien o.m. ons contactblad en diverse convocaties bij een aantal leden aan de Berkendijk en in de Veldhoek. We kunnen berekenen, dat hij er meer dan 1500 heeft rondgebracht. Van de ruim 100 bijeenkomsten van de werkgroep Dialekt heeft hij er slechts enkele gemist. Vele jaren was hij actief in de werkgroep Documentatie, waarvoor hij uit enkele dagbladen alle berichten verzamelde, die op Heino betrekking hadden. Zelfs tot in het ziekenhuis zette hij dit werk voort. In zijn tuin heeft hij utentuut verbouwd en daarvan op traditionele wijze enkele bezems vervaardigd voor onze oudheidkundige verzameling. Bij navraag naar personen die op oude foto's voorkomen, was hij een zeer deskundige informatiebron. En wat heeft hij veel ijzeren voorwerpen en werktuigen ontroest, opgeknapt en gelakt, die in onze verzameling een plaatsje hebben gekregen: van een oude koeketting tot een bietensnijmachine toe!

Zo heeft hij met volle inzet en grote trouw heel veel voor onze vereniging gedaan. *We missen hem.*

Bestuur en redactie van de Vereniging
voor Heemkunde "Omheining"

Heino in 1846

Anton P. Ouweneel.

Bij het onderzoek naar de geschiedenis van een dorp of stad kunnen reisbeschrijvingen uit de 18e en 19e eeuw hun eigen bijdrage leveren. Zij bevatten vaak lokale bijzonderheden, die men elders tevergeefs zoekt. Uiteraard speelt hierbij de persoonlijke voorkeur van de auteur een bepalende rol, wat een beperking kan vormen. Dit blijkt ook voor Harm Boom op te gaan. Hij heeft bij zijn bezoek aan Heino kennelijk zijn dag niet, want Heino komt er slecht van af: de kerk is te klein, het orgel is slecht en voorzien van lelijke engeltjes, de organist speelt slecht en het doopbekken vindt hij 'akelig'. De school is gelukkig een oase in deze woestijn. Voor zijn schoonschrijven krijgt schoolmeester Boutsema van Harm de waardering uitmuntend, een 10 dus. En Harm kan het weten, want we zien hem later terug als schoolopziener.

Voorbereiding tot de reis.

Op 24 september 1846 laat een 35-jarige man, afkomstig uit Gramsbergen, in Zwolle het huurpaard in het gareel spannen en stapt kort erna in het tweewielige huurkoetsje, om een reis door Overijssel te gaan maken. Evenals zijn vader opgeleid voor het onderwijs, heeft hij voorlopig deze baan verwisseld met die van journalist. Kort geleden bevorderd tot redakteur van de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant, krijgt hij de opdracht een beschrijving van Overijssel samen te stellen. Het boek zal, zoals gebruikelijk in die dagen, in afleveringen - losse katerns in dun, slap, gekleurd omslag - verschijnen en in de krant aangekondigd worden. Dit om de verkoop per katern voor een luttel bedrag onder een breed publiek te bevorderen met als filosofie, dat het lezen van lectuur bijdraagt tot de verheffing van het gewone volk.

Boom heeft dan al enige boeken op zijn naam staan, zoals "Wandelingen in en om Zwolle", vervolgens o.m. in 1847 als mede-auteur van een beschrijving van Drenthe, onder de titel: "De Drie Podagristen" (lijders aan jicht in de voeten).¹⁾

In 1858 verhuist hij van Den Haag naar Assen, nu als redakteur van de Provinciale Drentsche Courant. Twee jaar later zien we hem terug in het onderwijs, maar nu als schoolopziener (inspekteur) van de scholen in Assen en omlig-

gende dorpen. Dit is hij ongeveer 20 jaar gebleven.

Vervoer.

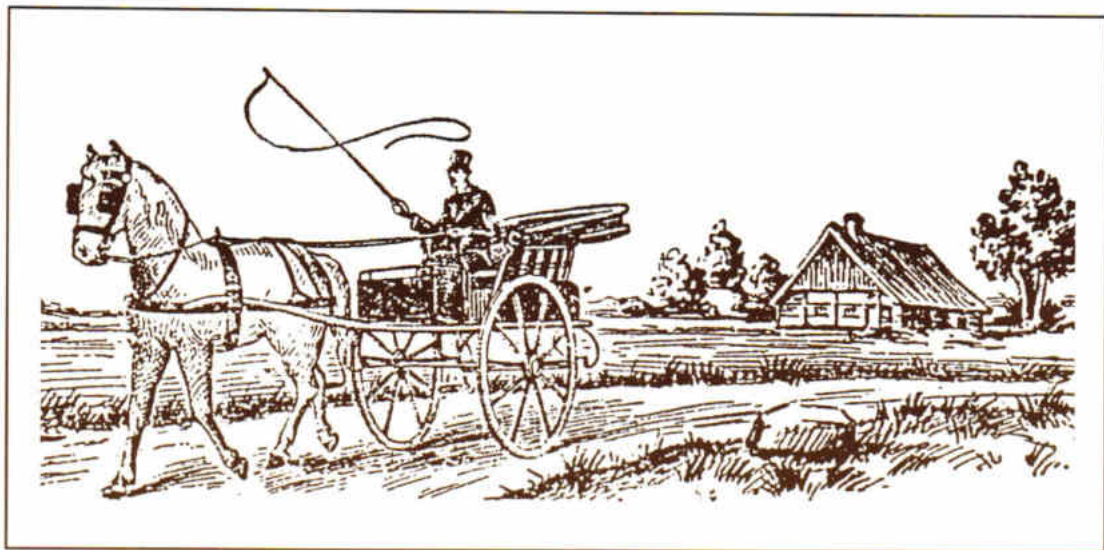
Met zijn Deventer huurpaard heeft hij het getroffen. [...Hij oogstte zelfs eene lofspraak van een Zwolschen stalknecht; ook het tweeraderig voertuigje was net en proper, en de zweep volwassen - in 't kort, die er in zat, mogt met eenige fierheid zijne oogen opslaan, en zich verbeelden, dat het - om een voermans-term te gebruiken - eigen gerei was...].

Het weer werkt die vrijdagochtend de 24-ste echter niet mee. [...Aurora had haar toilet niet gemaakt, en 't was - om eene Twentsche uitdrukking te bezigen - hildeweêr, weêr om op de hilde boven de stal te kruipen, want de lucht was grijs en ontlastte een graauwen motregen, ons door den wind op eene tergende wijze in 't gezigt gejaagd; onze stemming was echter te opgeruimd, dan dat ze door een motregen zoude lijden ...].

Een jaar na zijn speurtocht door Overijssel heeft hij zijn indrukken - voornamelijk over Twente - het licht doen zien.

Het Boek.

De volledige titel luidt: "MIJNE REISPORTE-FEUILLE of omzwervingen door Overijssel in het najaar van 1846 ernstig en geluimd verteld door H. BOOM, neef van den Drentschen assessor."

Omslagtekening uit 'Mijne Reisportefeuille.'

Het merkwaardige van dit boek is, dat de laatste passage, handelend over Enschede, midden in een zin afbreekt, wat tevens het einde is van de 'Portefeuille'. Wat de reden hiervan is, wij zullen het niet weten. Misschien is van de losse katerns juist de laatste zoek geraakt. Wie zal het zeggen? Wij mogen ons echter gelukkig prijzen bijna anderhalve eeuw later, door het verslag van een oog- en oorgetuige, even te kunnen vertoeven in het Heino van 1846.

Als eerbetoon aan deze vroege beoefenaar van de 'oral history' (geschiedenis opgetekend uit de mond van tijdgenoten) laten we Harm Boom zelf aan het woord.

Uit Mijne Reisportefeuille.

Tusschen Heino en Raalte ligt de heerlijke buitenplaats Alerdingh, onder 't Zwollerkerspel gelegen - in 1654 riddermatig verklaard - en behorende aan de Heer B.B.J. van Sonsbeek.2) Heino is een regt landelijk dorpje en heeft aangename omstreken. Het kerkje, bijna in 't midden der dorpskom gelegen, was vóór de reformatie toegewijd aan den H. Nicolaas. Het heeft weinig bijzonders, is veel te klein voor de gemeente en voorzien van een bijzonder slecht orgel, waarvan 't uiterlijke nog ontsierd wordt door een paar extra leelijke Engeltjes.

En - zoo 't orgel, zoo de organist!

Een arbeider, die de schop hanteert, tikt des zondags op de toetsen, waaraan gelukkig niets is te bederven.

Ook het akelige doopbekken verdient eene openlijke vermelding.

De toren is antiek.

De R.Catholieke kerk, aan den H. Willebrordus 3) gewijd, is van een toren en orgel voorzien.

De dorpsschool is ruim, en heeft het noodige ameublement. De onderwijzer E. Boutsema is een uitmuntend schoonschrijver, en dat hij de gave en den lust heeft, die penne-kunst zijnen leerlingen eigen te maken, bewezen ons de schrijfboeken.

Heino is de geboorteplaats van wijlen Mr. Jan ter Pelkwijk, lid der Gedeputeerde Staten van Overijssel.

Hij werd geboren den 26 Augustus 1769 en stierf te Zwolle den 18 November 1834. Geleerde mannen worden door 't volk, ook in hunne jeugd, veelal bijzondere eigenschappen toegedicht. Zoo verhaalde ons een Heino'sche boer, dat Ter Pelkwijk zeven jaar over 't A.B.C. leerde en toch nog een kop kreeg als een Steenwijker zak-almanak. Zijn levensbeschrijver echter, de Heer G. Luttenberg, geeft hem reeds op zijn achtste jaar vacantie op de Fran-

sche school, en promoveert hem op zijn 21ste jaar, en dat is waarheid.

Ter Pelkwijk was een schrander geleerde en een kindervriend in den ruimsten zin des woords. Hij deed veel voor 't onderwijs in Overijssel, inzonderheid voor Zwolle, en deze stad toonde hare dankbaarheid hiervoor, door op zijn graf eene ijzeren graftombe te plaatsen.

H.Boom.

- 1) A.C. Lesturgeon, H. Boom, D.H. van de Scheer: Drenthe in vlugtigen losse omtrekken geschetst door drie podagristen, 1847.
- 2) Boom is hier topografisch enigszins in de war. Den Alerdinc ligt niet tussen Heino en Raalte in Zwollerkerspel, maar tussen Zwolle en Heino op het grondgebied van laatstgenoemde gemeente. De heer B.B.J. van Sonsbeek moet zijn: B.J. van Sonsbeek.
- 3) De RK kerk te Heino was niet alleen niet gewijd aan de H.Willebrordus, doch bestond in 1846 helemaal nog niet. Zij werd pas gebouwd in 1857.

Verslag van burgemeester G.J.G. de Vidal de Saint Germain

J.K. Pruim-Reinders

**Een verslag over de gemeente Heino opge-
maakt in juli 1846 door de toenmalige bur-
gemeester, de heer G.J.G. de Vidal de Saint
Germain, burgemeester van Heino in de pe-
riode 1838-1886.**

Belastbaar Inkomen f 40920,12
Dito Gebouwde Eigendommen f 7068,00

Totaal f 47988,12

Oppervlakte 3070 Bunder, 60 Roeden, 36 El-
len waarvan in 1846 2770 Bunder, 99 Roeden,
46 Ellen gecultiveerd en 299 Bunder, 60 Roe-
den, 90 Ellen heide of ongecultiveerde grond.
Grondgesteldheid, zand, mengelgrond en voor
een klein gedeelte kleigronden.

3070 Bunder tegen f 40920,00;
gemiddeld f 13,20 per Bunder.

Bouwland, weiland dooréén gemengd, beste
boschgrond, tuin en huis en erven etc., tesa-
men 2237 Bunder, 88 Roeden, 20 Ellen.
Broek en Sekdoorn en dito grond nagenoeg
groot 533 Bunder, 11 Roeden, 26 Ellen.
Heidegronden 299 Bunder, 60 Roeden, 90 El-
len. Totaal 3070 Bunder, 60 Roeden, 36 Ellen.

Bevolking 1746 zielen, uitmakende 333 huis-
gezinnen wonende in 312 huizen.
De bevolking woont voor het grootste gedeelte
op de zandgrond. Het gedeelte der gemeente

waar de klei en mengelgrond gevonden wordt
is laag, staat des winters en bij regenachtige
zomers voor een groot gedeelte onder water of
is drassig en strekt bijna uitsluitend om afge-
maaid te worden en hooi te winnen.

Het is door des zelfs lage ligging niet geschikt
om te worden geploegd en met akkervruchten
te worden beteeld, noch mede om te worden
bemest en daardoor ook als grasgrond tot hoo-
ger vruchtbaarheid te worden gebracht, terwijl
de toestand der streek is onveranderd en de-
zelfde als op het oogenblik toen het voorgeslagt
dezelve aan de oorspronkelijke natuur staat
onttrok en het land met slooten en afwatering
doorsneed.

De hoogere of zandstreken der gemeente
hebben gaande weg ene merkwaardige her-
schepping ondergaan. Naar mate van de
ontwikkeling van den landbouw en de toene-
ming der bevolking zijn de oorspronkelijke hei-
degronden in vruchtdragende stukken veran-
derd. Hoe sterk deze aanwas in vroegere
tijdperken is geweest laat zich niet bepalen,
doch van af het jaar 1832 tot 1846 heeft die her-
schepping van heide in vruchtdragende grond
bedragen 146 Bunder op een totaal van 447
Bunder, 28 Roeden, 16 Ellen welke in 1832 nog
heide waren.

In het jaar 1695 werd betaald aan verponding:
1e van de bouwerven en huizen in het dorp
f 262-7-8.

Van de losse landen in het Lierderbroek die stuks gewijze gebruikt en verpacht werden, zijnde 198 morgen f 245-9-. Totaal f 507-6-8. Daarenboven bedroeg de redemptie f 815-16- doch deze werd niet alle jaar geheven.

In 1694 was er reeds een uurwerk op den toren; in 1740 is er een nieuw gekomen.

De Erfgenamen Vergaderingen hadden in 1701 en later plaats in de kerk.

De kerk, de toren, de weem (pastoriehuis) en kostershuis werden door de Mark onderhouden.

Eens in het jaar had een Vergadering van Erfgenamen plaats en was de Markerigter absent dan werd het houden van vergadering nagelaten.

Voor klokken smeer werd jaarlijks gegeven f 6,00, in 1710 en 1711 en 1750 tot 1761.

In Lenthe was in 1717 reeds een school.

Met opzigt tot het beheer en de schouw over de Vloedgraven had men zich onderworpen aan het Dijkregt van Salland, zie 1722 en vroeger. Zij werden geschouwd door 2 personen die daarvoor ontvingen sjaars ieder f 3,-- en de verbeurde boeten.

In 1724 de 21 November had er eene beroeping van een predikant plaats en wel van Ds. Theodorus Hendrikus Erkelens dezelve geschiedde in de kerk en wel door Erfgenamen of goedsheeren der Marke en door de ouderlingen en Diaconen der gemeente.

Deze beroeping werd geapprobeerd door de Landdrost van Salland in dato 23 November 1724, door de Classis te Zwolle den 28 November 1724.

In 1743 is de groote klok in den toren gebarsten en is in 1752 de groote en kleine klok vergoten; de kosten bedroegen f 1000,-- welke men had genegotieerd bij de Diaconij.

In 1750 zijn de oude eikenboomen voor de pastorie verkocht voor f 484-1- en waren het ordentlijke zware boomen en zijn toen verkocht tot dekking der uitgaven wegens nieuwe ramen zetten en reparatie van de kerk en de predikant verzocht het plein voor het huis niet weer vol te

pooten. Deze nieuwe boomen waren groot en zijn verkocht in 1843 of 1844 en in April 1844 zijn daar weer ingeplant 15 Eikenboomtelgen. In 1793 geplant 27 Eikenboomen in het land bij de pastorie of de Weeme.

De brug over de oude Wetering bij Bouwhuis of Arendshuis, tans in de wandeling genoemd bij de Smit, een private brug van den Heerenbrink is oorspronkelijk gelegd door de eigenaars van den Heerenbrink en in 1758 door het Karspel overgenomen, de laatstgemelde betaalde daarvoor aan de eigenaar van den Heerenbrink f 180,25 en jaarlijks aan Teunis Echthuisen f 2,50.

In 1761 een steenen put bij de Kosterij gezet.

1762, op verzoek van de **Schoenmakers in het dorp** is besloten een sloot om de schoenkuipen te mogen graven.

Die niets anders of meer dan een katerstede in de Mark bezat mogt niet mede stemmen.

De armenjager fungeerde voor Heino en voor het gedeelte van Lenthe tusschen de Twentscheweg en de Zand, de Twentscheweg zelve daar onder begrepen.

In 1769 is de koster gelast een doodboek aan te leggen.

Er schijnt vroeger geen bestaan te hebben. (Curieus)

Het Tempelmans gebouwd in 1770.

Over de sluiting van professiodalen, zie pag. 381.

Een Curieus besluit omtrend de brug bij de Smit, zie pag. 403.

De togtslot van het dorp langs Munnikhuis en Holtermans schouwbaar gemaakt Anno 1775.

Anno 1801 een lijst van het ambtdienaarsgeld, hieruit is te zien hoeveel boeren, keuters er waren in Heino.

Er waren anno 1801 18 groote boeren, 32 volle boeren, 37 halve boeren en 46 katers.

Anno 1782 staat vermeld dat de Markgenooten, ingevolge Resolutie van Ridderschap en Steden een Copy moeten laten maken door de Schout van het Kerspel van hun Markerboek.

Uilenspiegelsbrug, onderhoud ten laste der provincie (zie resolutie Ridderschap en Steden 18 maart 1711).

Doctors 1
Klompemakers 3
Dekkers 2
Wevers 3
Ververs 2
Dagloners 1482; Lenthe 26
Kuipers 2
Veearts 1
Draaijers 1
Slagters 3; Lenthe 1
Zonder 8; Lenthe 1
Bode 1
Schipppers 4; Lenthe 1
Keuters zonder paard 68; Lenthe 26
Landbouwers met een paard 24; Lenthe 7
Landbouwers met twee paarden 74; Lenthe 49
Doctors, winkeliers en molenaars en grutters paarden 11; Lenthe 1

Breisters 1
Winkels 7
Molen 2; Lenthe 1
Bakkers 7
Timmerlieden 13; Lenthe 2
Metselaars 1
Grutters 2
Schoenmakers 8; Lenthe 1
Kleermakers 6; Lenthe 1
Naaisters 2
Smeden 4
Venters 1
Onderwijzers 1
Leeraars 2

De bevolking is 1746 Zielen; Lenthe 678.
Oppervlakte der gemeente in het geheel 3069
B 29 R 31 Ellen; Lenthe 1353 - 82 - 44.
Aantal huizen 312; Lenthe 111.
Meerder huisgezinnen dan huizen 21;
Lenthe 2.

Opgemaakt Julij 1846

Bron:
Gemeente-archief Heino: Ingekomen en uitgaande stukken 1846.

*"Ik bidde oew, jonge volk van noew:
Hoaldt d'eigen sproake in eer'n,
Oew beste doon de-j Hollaands könt,
Mar... 't eigne neet verleer'n..."*

Joh. F. van Buren
dichteres 1881 - 1962

Juni: Rozenmaand

Arja Albrecht-Broekens.

*Ben je boos, pluk een roos,
zet hem op je hoed,
dan ben je morgen weer goed!*

Er is geen bloem die zo tot de verbeelding van de mensen spreekt en heeft gesproken als de roos.

In alle aspecten van het leven der mensen is ze te vinden en de meest verstokte analfabeet wat planten betreft zal zonder mankeren de roos herkennen.

Uit de literatuur zijn talloze voorbeelden te noemen met de roos als hoofdpersoon. Le roman de la rose van Guillaume de Lorris verscheen reeds in de 13e eeuw.

*Illustratie
uit de
roman
de la Rose*

Hierin was de roos het zinnebeeld van reine, hoofse liefde, hoewel mijnheer de Lorris een dosis stevige erotiek ook niet uit de weg ging in zijn verhaal.

Doornroosje is een van de vele sprookjes waarin rozen een belangrijke rol spelen: de vastbesloten Prins die zich uit zuivere liefde door de doornen worstelt om de al even zuivere maagd wakker te kussen.

De naam van de Roos van Umberto Eco is verfilmd en wereldberoemd.

De muziek kent zijn Rosencavalier, 't Knaapje zag een roosje staan, de Rosamunde.

De architectuur bedacht de prachtige roosvensters in kathedralen en kan niet zonder de 'guldensnede' (waarover later meer).

We kennen de gezegden: geen roosje zonder doornen; rozegeur en maneschijn; 'sub rosa' enz.

Beroemde tuinen met rozenverzamelingen vindt men door de eeuwen heen.

Geen minnaar of hij heeft wel eens een roos weggegeven. En dit zijn nog maar enkele voorbeelden. U kunt er zelf ongetwijfeld nog vele noemen.

Het is wel duidelijk dat de roos een bloem is waar de mens in alle opzichten door vele eeuwen heen dankbaar gebruik van heeft gemaakt.

Wat was er nu zo buitengewoon aan dat van oorsprong tamelijk eenvoudige vijfbladige bloemetje? Ja vijfbladig, zoals onze wilde (honds-)roos. De fraaie dubbeldikke kleurige

tuinkoninginnen, daar gaat dit verhaal niet over.

Om er iets meer van te weten te komen moeten we een wandelingetje maken door de tuin van de geschiedenis. We zullen soms van het pad af gaan, bochten afsnijden, een beetje verdwalen, op onze schreden terugkeren of grote sprongen nemen, maar 't zal een boeiende wandeling zijn, dat wèl.

In de Egyptische godsdienst hoorde de roos bij de godin Isis. Het is bekend dat de Egyptische kalender die in 4241 v.Chr. werd opgesteld een week van vijf dagen telde, genoemd naar de vijf goden uit de Isis en Osiris mythe (de vijf blaadjes van de roos symboliseerden dit). De godenmythe was zeker ouder dan deze datum, dus het is knap lang geleden dat de roos zijn symbolische rol begon te spelen! Het verhaal van godin Isis en god Osiris is heel bepalend geweest voor vele latere godsdiensten en dit heeft in grote mate bijgedragen tot de verspreiding van de roos als symbool voor uiteenlopende zaken.

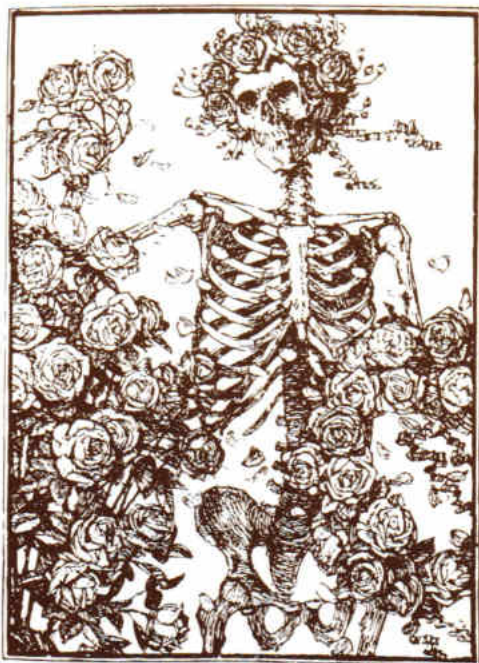
In het kort luidt het verhaal aldus: Osiris was de god van de Aarde, het Licht, de Rechtvaardigheid. Isis was zijn vrouw en zijn zuster. Dat klinkt niet netjes, maar het was gebruikelijk, ook bij de farao's, de heersers van Egypte. Zo bleef de goddelijke kracht behouden en verdunde niet. Zij hadden een zoontje Horus. Osiris werd vermoord door Seth, zijn broer, en werd koning van het dodenrijk. Isis beschermde in haar eentje Horus tegen alle kwaad. Zij, met haar baby Horus op de arm, was Egypte's meest geliefde godin en haar beeltenis is overal te vinden.

Isis was als godin verbonden met de zon die ze 's morgens optilde boven de kim en Horus werd later toen hij groot was Zonnegod, meestal afgebeeld met de kop van een valk en de sleutel van de Nijl in zijn hand.

In Rome is een beeldje gevonden uit 470 v. Chr., een copie van een Egyptisch beeldje, van een dienaar van Isis met een mandje vol rozen bij zich.

Isis en rozen waren onlosmakelijk verbonden en werden samen vereerd.

De Grieken die later - o.a. vanwege de handel - in groten getale in Egypte kwamen wonen, begrepen de mysterieuze godsdienst in hun nieuwe woonplaats niet goed. De machtige priesterkaste gaf ook weinig prijs en hield het hele godsdienstige gebeuren bewust in geheimzinnigheid. Maar die Grieken woonden er nu eenmaal en namen door de jaren heen veel over van hun gastheren. Ze gaven hun eigen namen aan halfbegrepen godheden en lieten verschillende goden versmelten. Er zijn zodoende beeldjes gevonden van Isis in een Grieks gewaad met Egyptische hoofdtooi, of Isis als Aphrodite, de Griekse godin van liefde en schoonheid. Ze was ontstaan uit het schuim van de zee en zoals gezegd beeldschoon - vele schilders weten dat. Het witte zeeschuim veranderde om haar bevallige leden in witte rozen. Maar godinnen hadden meestal meer dan één

functie te vervullen en Aphrodite was, evenals Isis en de Babylonische Istar, ook verbonden met vruchtbaarheid en vegetatie. De mooie Aphrodite (Venus bij de latere Romeinen) beminde de mooie Adonis, eveneens een vegetatie- en vruchtbaarheidsgod. Zijn feest, een vie-

ring van dood en opstanding, viel in het late voorjaar. Zijn beeltenis werd dan omkranst met rozen. Aphrodite en Adonis vertegenwoordigden samen liefde met een hoofdletter: de link rozen-liefde was gelegd en de dichters zouden er nooit meer afstand van doen. Zoals de rode roos bij de liefde hoorde, verbond de witte roos zich met de dood en met het zwijgen. Wanneer men zijn doden verbrandde, ontbrak het rozenhout op de brandstapel niet.

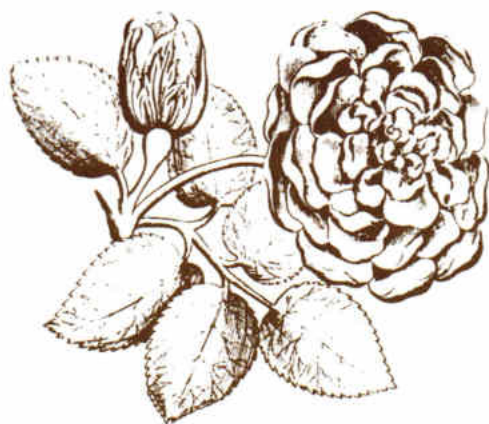
Later nam men de gewoonte aan rozen op graven te planten als teken van opstanding. Men ging zelfs zover een kerkhof eufemistisch aan te duiden als 'rozentuin', en in de Middeleeuwen placht men een slagveld een 'rozengarde' te noemen. Over verbloemen gesproken!

De Grieken beïnvloedden op hun beurt, door handel en veroveringen, de Romeinen. En ja, weer rozenfeesten: de Rosalia. Men legde rozen op de graven, men dineerde daarna uitbundig, dronk overvloedig en het mag duidelijk zijn dat bij de Romeinen dit soort maaltijden maar al te vaak eindigde in een complete orgie. De gasten kregen rozen ten geschenke. Bij dergelijke feestelijkheden begrepen de genodigden al gauw dat men, zodra er rozen uitgedeeld werden, diende te zwijgen over het verloop van de rest van de avond: over het gehoorde en geziene werd niet gesproken. Het bleef geheim: sub rosa.

In later tijden schilderde men in vergaderzalen een roos op het plafond met hetzelfde doel: mondje dicht. Daarom ook liet paus Hadrianus IV, onze eigen Adriaan Florisz. uit Utrecht, een roos boven de biechtstoel uitsnijden.

*'alles wat hier onder de roos geschiedt,
laat het aldaar en meld het niet'*

Rozen waren erg in de mode bij Romeinse feesten. Bakken vol gebruikte men! De roemruchte Egyptische koningin Cleopatra, die iets moois had met de Romeinse heerser Antonius, was bepaald niet krenterig. Zij liet de vloeren bedekken met een laag rozeblaadjes van een halve meter dik. Daarover werd een net gespannen zodat haar gasten verend konden lopen! Dat is nog even iets anders dan een kamerbreed hoogpolig tapijtje. Voor deze

enorme behoefte werden uitgestrekte rozenkwekerijen aangelegd in Egypte en Carthago. Men gebruikte hiervoor de reeds bekende gekweekte dubbele rozen. (De symboliek van de vijfbladige roos was in deze tijden ver te zoeken). Met scheepsladingen vol werden rozen geëxporteerd naar de paleizen van de zeer rijke, verkwistende hoogwaardigheidsbekleders voor hun decadente feestjes.

Zo kwam de roos uit het verre oosten via China, Perzië, Egypte, Griekenland en Italië steeds verder onze kant op. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Christenen op hun beurt - het christendom werd immers voornamelijk vanuit Rome verbreid - de roos overnamen als symbool. Ook zij hadden rozenfeesten: op Pinkstermorgen daalden van boven uit de kerk rozen op de gelovigen neer. Op Laetare (=verheugt u)-zondag wijdt de paus in een met rozen versierde kapel de gouden roos. Dit soort roos wordt uitgereikt aan o.a. staatshoofden die zich verdienstelijk hebben gemaakt. Aardig om te weten is dat de Babyloniërs, eeuwen voor onze jaartelling, zilveren rozen uitdeelden met dezelfde intentie. En dat in Montreux ons aanbeden medium, de televisie, hetzelfde doet voor bijzondere showprogramma's. Wat is er toch weer weinig nieuws onder de zon!

Duizenden jaren al wandelt de roos met ons mee of omgekeerd. We zagen dat de godinnen

Istar, Isis en Aphrodite de roos aan elkaar door-gaven, we zien dat Maria haar overneemt. Ja, het is zelfs zo dat de hele Maria-eredienst diep geworteld is in die van haar voorgangsters. Zij wordt als Moeder van god afgebeeld omgeven door rozen; ze is zélf de 'mystieke roos' geworden, de 'roos zonder doornen'. In haar voet-sporen blijken vele vrouwelijke heiligen een voorkeur voor rozen te hebben, bijv. St. Theresia van Lisieux.

De talloze rozen die Maria omgaven, werden vergeestelijkt tot gebeden door St. Gregorius van Narianzu.

Om de tel niet kwijt te raken, nam men zijn toevlucht tot een oud oosters gebruik, een kralen-ketting: de rozenkrans.

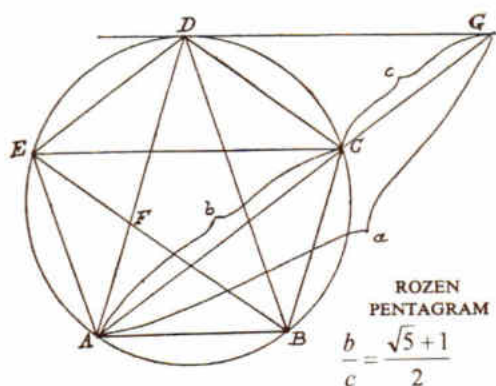
Nu we het even over 'oosters' hebben: de Mo-hammedanen menen dat de roos ontstond uit de zweetdruppels die het Mohammed kostte om ten hemel te varen en een Joodse legende vertelt dat de (rode) roos opbloede uit het eerste bloed dat op aarde vloeide. 't Is bijna een gedicht!

Langs een andere weg, of een zijpad, moet de roos ook bij de Noorse goden terecht gekomen zijn, want ook daar had de moedergodin Freija de roos als symbool en als attribuut bij zich. Als men de bloemen nodig had voor geneeskundi-ghe doeleinden, moest men ze het liefst op vrij-dag plukken, dat ligt voor de hand.

Na al dit geweld van machtige Oermoeders die het bescheiden roosje met zich meedroegen en er kracht aan ontleenden even iets heel anders: de roos als vijfhoek, het meetkundige Pentagram.

Het lijkt misschien een ingewikkelde toestand te worden, maar even de tanden op elkaar. Want dit is welhaast het belangrijkste symbool van de roos dat er is. Het gaat hier om niets minder dan het Rozenpentagram: de Gulden Snede of wel de goddelijke verhouding, de ideale proportie. Deze verhouding, gevangen in de wiskundige formule (zie voorbeeld - dit even voor de volledigheid), komt het meest in de natuur voor. Bij mensen, dieren, planten en mineralen.

Leonardo da Vinci heeft de mens in deze gul-den snede uitgebeeld in een wereldberoemde tekening. Griekse en Romeinse tempels zijn

gebouwd volgens deze formule, maar ook de Keulse Dom. Je vindt hem terug in de sterren-kunde en in akkoorden in de muziek, het lijkt of de hele kosmos eruit is opgebouwd.

Babyloniërs en Egyptenaren gebruikten de vijf-hoek om er de macrokosmos én de microkos-mos mee te verklaren. De figuur werd zowel zuiver wiskundig als mystiek gebruikt om het leven duidelijk(er) te maken. De vijfbladige roos paste er precies in. Het is nu de vraag van de kip en het ei: was er eerst de roosfiguur, of de vijfhoek?

En wat dan nog?

Feit is ook dat dit intrigerende teken door de eeuwen heen altijd heeft gediend om vele vor-men van tovenarij en duivelse invloeden af te wenden. Tegen deze alomvattende harmoni-sche kracht kon geen kwaad op.

Kunt u het allemaal nog een beetje volgen? Of zullen we deze hogere wiskunde even verlaten en ons verlagen tot wat gezellige toverijtjes? Want het kan haast niet anders, dan dat een bloem, omgeven door zo'n groot krachtveld, ook gebruikt werd bij zeer aardse problemen als kiespijn en zieke koeien, die natuurlijk be-toverd waren.

Men moet de roos nageven dat ze slechts zeer zelden negatief gebruikt werd. Alleen de Ger-maanse god Odin had een rozetak waarmee hij zijn vijanden van het verstand kon beroven. Het was een tak van de hondsroos (ons in-heemse 'wilde roosje') die hij in de hoedanig-heid als 'slaapdoorn' gebruikte. Slaap en ver-

getelheid, ook dat kon de roos bewerkstelligen. Je kon een takje of bloem onder je kussen leggen om te slapen als een roos. Denk maar aan Doornroosje die honderd jaar sliep in plaats van dood te gaan.

Hoe komen we nu weer bij Doornroosje? We hadden het over kiespijn, borende kiespijn alsof er een worm in je kaak vreet. Wat te doen in tijden zonder behoorlijke tandartsen? Men neme de gal die speciaal op rozen voorkomt, veroorzaakt door een galwesp die een mosachtig groeisel om de larve doet groeien: de 'spongie' (sponsje). De pijnlijder moest op zo'n spongie kauwen, met zijn hoofd boven een kom water. De knagende kiespijnworm zou dan in de kom vallen en men was verlost. En, o wonder, er viel een wormpje in de kom. Het larfje van de galwesp!

Nog een prachtige toverbezwering voor wanneer uw koeien of andere dieren in de stal onverklaarbaar ziek worden. Natuurlijk had een gemene heks dan akelige dingen op een geheime plek in de stal begraven en er toverspreuken over uitgesproken om u dwars te zitten. Die plek moet gevonden worden. Ga als volgt te werk: snijd bij volle maan (anders zie je niets) met drie sneden een driedelige tak van de roos af. De eerste snee is omlaag gericht in naam van de duivel, de tweede snede wordt omhoog gericht, in naam van de Heilige Drie-vuldigheid, de derde weer omlaag met de woorden: ik snijd u af. In de schors van de verkregen staf kerf je de letters J.H.S., Jesus Hominum Salvator: Jezus Redder der Mensen. De roos had blijkbaar nog wel een extra steuntje nodig. Dan neem je twee flinke doorns van de struik, leg die kruisgewijs in je rechterschoen, en loop nu met de roede door de stal. Kan je niet meer verder, en erg ver zal dat niet zijn met die stekels in je schoen, dan ben je op de bewuste plek gekomen. Enge dingen opgraven en verbranden. En dat is dat. Fluitje van een cent. Alchemisten konden niet zonder ro-

zewater bij hun even verwoede als vergeefse pogingen om goud te maken, en dat waren toch heel geleerde mannen. Voor zover ik weet zijn er geen vrouwen geweest die zich met dit soort luchtkastelen bezig hielden. Zij hingen hun kinderen een ketting van rozebottels om, die ze moest behoeden tegen ziekten. Een verstandig gebaar, want rozebottels zijn zeer rijk aan vitamine C. Je hebt meer aan gezonde kinderen dan aan goud, daar waren de moeders zich terdege van bewust!

De eertijdse geneeskunde maakte trouwens op velerlei wijzen gebruik van rozenolie. Dit uiterst kostbare middel moest alle mogelijke kwalen kunnen genezen. De olie werd gedestilleerd volgens een ingewikkeld procédé: voor 1 kilo olie had men 6000 kilo blaadjes nodig. Kostbaar inderdaad. Een zo duur medicijn moest wel werken, hoopte men.

En zo kunnen we nog bladzijden vol schrijven over alle geneeskundige en toverkunstige gebruiken van rozen, over de symbolen, sprookjes en toepassingen waarin de roos voorkomt, of over de geschiedenis van de roos voordat ze in onze tuin staat te pronken.

Hoe interessant dit hele verhaal ook mag zijn aangaande al die moeilijke en ingewikkelde aspecten van de roos, er is eigenlijk maar één symbool dat ons het meeste aanspreekt, en dat we allemaal kennen: de Liefde.

De godinnen met haar problemen, de alchemisten met hun geleerde hoogmoed, de geneesheren, de goede en boze heksen, je kan ze allemaal cadeau krijgen voor die éne roos van een geliefde.

Wat mij betreft.

Literatuur:

- Melly Uyldert, De taal der kruiden.
- L. Aletrino, 15 ontmoetingen.
- M.C. Blöte-Obbes, Boom en struik in bos en veld.
- M. Roscam Abbing, Rozegeur en zonnescijjn.
- De Edda.

SPREKENDE FOTO'S (28)

J.K. Pruim-Reinders

Jan Israël, indertijd als bakker een bekende verschijning in het dorp.

De heer Jan Israël wordt geboren als Johannes op 15 januari 1883 te Hoonhorst, gemeente Dalfsen. Een half jaar na zijn geboorte verhuizen zijn ouders naar Wijthmen waar zij een winkel met bakkerij beginnen en waar Jan zijn jeugd doorbrengt. Hij is de tweede uit een gezin van zeven kinderen, drie jongens en vier meisjes. Op 19-jarige leeftijd wordt hij bakkersknecht bij een bakker in de gemeente Avereest. Twee jaar later, op 1 mei 1904, komt hij als bakker in betrekking bij de weduwe H.S. Wisink-van der Vegte te Heino, die een café en een kruidenierswinkel heeft, waar nu café-restaurant "Oortwijn" en bakker Blom zijn gevestigd, Canadastraat 9 en 11. Zijn dienstverband duurt tien jaar. Na zijn huwelijk met Anna Maria Hansman op 23 april 1914 te Heino, vertrekt hij

op 1 mei met zijn echtgenote naar Deventer en begint daar zelfstandig. Helaas gooit de 1e wereldoorlog roet in het eten: hij wordt in 1914, in verband met de mobilisatie, onder de wapenen geroepen. Wanneer hij in 1916 uit militaire dienst terugkomt, is zijn winkel niet meer rendabel. In verband hiermee begint hij opnieuw als bakkersknecht, nu bij Van de Linde in Raalte en verhuist hij met zijn echtgenote naar deze plaats, waar ook zijn twee kinderen Jan en Mina worden geboren. In Raalte woont hij in een huis, dat eigendom is van familie van zijn vrouw. Wanneer deze familie naar Raalte terugkeert moet er omgezien worden naar een andere behuizing, die Jan Israël in Heino vindt. Omdat een broer van zijn vrouw als postbode wordt tewerkgesteld in Zwolle, kan hij zolang diens woning huren. Zo komt hij met zijn gezin op 8 juni 1922 aan de Vlamincckhorstweg 25 te wonen.

In 1924 begint hij opnieuw als zelfstandige en bouwt hij een woon-winkelhuis met bakkerij aan de Zwolseweg 16.

In "Omheining" nr. 4 van december 1985, bladzijde 340, vermeldt de heer H. Kevelam: "Het pand Zwolseweg 16 werd bewoond door bakker/kruidenier Israël. Dit perceel werd in 1928 door brand verwoest en op dezelfde plaats herbouwd. Achter de woning bevond zich een schuur, die o.a. dienst heeft gedaan als stalling voor paarden van de melkrijders van de melkfabriek".

De brand breekt uit in de nacht van 13 op 14 maart 1928 door een lek in de bakkersoven. Jan Israël, niet al te hoog verzekerd moet weer van voren af aan beginnen. Vervolgens komen de crisis- en oorlogsjaren, dus het zijn al met al geen gemakkelijke tijden.

Op 2 maart 1955 overlijdt zijn dochter Mina in het R.K. Ziekenhuis te Zwolle aan de verwondingen van een ongeluk, dat gebeurde op de Zwolseweg bij de toenmalige melkfabriek. Zoon Jan woont nog op het adres Zwolseweg

In de nacht van 13 op 14 maart 1928 vernielde het vuur het woon- en winkelhuis met bakkerij van de heer J. Israël te Heino.

16, hij heeft de kruidenierswinkel met bakkerij van zijn vader voortgezet tot aan zijn pensionering. Momenteel is het alleen nog woonhuis.

De voorgeschiedenis van de familie Israël is te interessant om onvermeld te laten.

Te beginnen bij de vader van Johannes (Jan) Israël, Johann Wilhelm Israël geheten.

Johann Wilhelm Israël

Geboren: Neuenhaus (Dld), 15 februari 1850.

Gedoopt: Neuenhaus, R.K. Kerk, 15 februari 1850.

Overleden: Wijthmen (Zwollerkerspel), 21 november 1918, oud 68 jaar.

Zoon van: Jacob Ludwig Israël, schoenmaker, overleden Neuenhaus, 4 juni 1866 en Anna Sophia Elleving (ook Ellering), overleden Neuenhaus 25 januari 1858.

Beroep: bakkersknecht, later bakker/winkelier.

Huwelijk: Dalfsen, 5 juni 1879 met **Antonia**

Stigt, boerenwerkster, geboren Dalfsen, 21 december 1857. Dochter van Derk Jan Stigt en Johanna Schuurman, landbouwers te Dalfsen.

Johann Wilhelm Israël, wordt in 1870 onder de wapenen geroepen in verband met de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 en gestationeerd in de Elzas. Naar aanleiding van deze oorlog moet Frankrijk in 1871 Elzas-Lotharingen aan Duitsland afstaan. Na zijn dienstitijd gaat Johann Wilhelm Israël op zoek naar werk en vindt hij een betrekking als boekbinder in Oldenzaal. Wanneer hij een advertentie in de krant leest, geplaatst door de heer Fakkert uit Hoonhorst, die op zoek is naar een bakkersknecht, besluit hij te solliciteren en zodoende komt hij in Hoonhorst terecht. Later begint hij een kruidenierswinkel met bakkerij in Wijthmen.

Hij heeft één zuster, die in Duitsland blijft wonen en wel in Lingen.

Kinderen uit zijn huwelijk met Antonia Stigt zijn:

1. **Jacobus Theodorus (Kobus)**, geboren Hoonhorst, 22 april 1881; blijft als broodbakker op het ouderlijk huis in Wijthmen wonen en is ongehuwd.
2. **Johannes (Jan)**, geboren Hoonhorst, 15 januari 1883; bakker/kruidenier te Heino, overleden Heino, 2 februari 1965.
3. **Anna Sophia (Anna)**, geboren Wijthmen, 25 juli 1885; blijft bij haar broer Kobus wonen en overlijdt op 50 jarige leeftijd, ongehuwd.
4. **Johanna Wilhelmina (Mina)**, geboren Wijthmen, 23 juni 1889; zij huwt met v.d. Kamp; twee zonen van haar nemen later de kruidenierswinkel met bakkerij van Kobus Israël in Wijthmen over.
5. **Gerhardus Johannes**, geboren Wijthmen, 22 juli 1892; overlijdt op 5-jarige leeftijd.

6. **Josephiena Suitberta**, geboren Wijthmen, 1 maart 1895; overlijdt 8 maanden oud.
7. **Gerridiena Maria (Dina)**, geboren Wijthmen, 1 maart 1895; blijft bij haar broer Kobus wonen en is ongehuwd.

Met dank aan de heer J.W. Israël, Zwolseweg 16, voor het geven van achtergrondinformatie.

Geraadpleegde bronnen:

- Rijksarchief Zwolle.
- Burgerlijke stand gemeente Dalfsen.
- Gemeente-archief Zwolle en Heino.
- Burgerlijke stand en bevolkingsregisters (gemeenten) Zwollerkerspel en Heino.

WULE ZEKT DET ZO (9)

Henk van der Veen sr.

Achterbaks

Iene die achterbaks is, die is gemeen, niet eerlijk. Bak is het òolde woord veur rugge. Wie achterbaks is höldt, bie wieze van spreken, de haanden, met misschien wel een woapen der in, achter de rugge.

In de schipperieje betekent bakboord de linkerkaante van het schip, woar as de roerganger met de rugge noa toe zit. Det roer was van oorprong niks aans as een lange poal an de rechterkaante (stuurboord) van 't schip.

Bie het voetballen is een achterspöller een back; det woord is letterlijk uut het Engels òvernömmen. In die taal betekent het nog altied rugge. Een back stiet met de rugge noa de goal.

In het Middelnederlands, de taal uut de Middel-eeuwen, was een 'bacvonnis' een veroordeling bie verstek, en ie proaten toen 'bacwoordig', a'j

achter aandermans rugge kletsen.

In die tied was bake o.a. ok een zieje spek. Een backenslag was een dreij om de oren, een baccant was een koeze en de wange numen ze kinnebak. Dit laeste woord kent de streektalen altied nog!

Het valt op det die woorden meer met de ziedkaante te maeken hebt as met de rugge. 'Bak' verschöf dus blickbaer wel es van plaeste.

Der zèè es iene tegen mie: wie achterbaks is, die hef ze achter de ellebòge. Det verschoeven giet dus nog vāder deur, dach ik, een mooie bak heur!

Gegevens uut:

- Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek.
- Van Dale, Etymologisch Woordenboek.

B.O.O. afdeling Heino

D. van de Klippe

Handmelkerscursus 1942.

Kort geleden is een deel van de administratie van de vroegere B.O.O., later P.J.G.O. afdeling HEINO, ter beschikking gesteld van de Heemkundevereniging. De Plattelands Jongeren Overijssel, afdeling Heino, is in 1994 opgeheven.

Het leek de redactie van Omheining interessant om wat geschiedenis van deze meer dan 60 jaar oude vereniging naar boven te halen.

De feiten zijn dus meer uit 'het jonge verleden'. De plaatselijke vereniging droeg in 1931 de naam 'Vereniging van Oudleerlingen van Landbouwscholen en -cursussen en Tuinbouw cursussen en Melkerscursussen gevestigd te Heino'.

Op 12 mei 1931, aldus de notulen, werd een bestuursvergadering gehouden 'ten kantore der Landbouwvereniging'.

Voor de oud-Heinoërs zijn de daarin genoemde bestuursleden nog wel herkenbaar, zoals Wullink die destijds op het Nijenhuis woonde op de boerderij waar nu v.d. Vegt woont; G.

Sloots, die op Klein Aver-Heino bij zijn ouders woonde; B.H. Jalink, thans op het adres Slennebroekerweg 16 te Dalfsen; H. Horstman, adres nu Oude Dalfserweg 5; G.W.R. Roebertsen, wonende naast huize Den Alerdinck en L.M. Marsman, adres Kappeweg 25 te Wijhe, oftewel het Evincklo.

In deze vergadering wordt o.a. besloten een notulenboek, een kasboek en een kwitantieboekje aan te schaffen.

Najaar 1931 is er weer een bestuursvergadering. Er is een schrijven ingekomen van D. Stieltjes met de mededeling dat van de hierna volgende tarwerassen zakjes zaaizaad zullen worden toegezonden met de bedoeling die dan op de proefveldjes uit te zaaien: Wilhelmina, Concurrent, Emma, Mansholt, Witte dikkop 3,

Aan de Twentseweg - 1944.

Siegeländer, Robusta, Carstens en Dikkop 5.

Bij Baarslag is echter geen grond meer beschikbaar, bij Roebertsen wel. Het bestuur gaat vervolgens een lezing over veeteelt organiseren, samen met de leden van de landbouwvereniging. Een vergadering later blijkt dat het gaat om een lezing over rundveevoeding. Het bestuur is zeer actief en gaat een boekhoudcursus starten en zij gaat voor het volgende seizoen nog een gewassenkeuring aanvragen bij de provinciale B.O.O. Weer blijkt dat er bijna geen liefhebber voor de proefverbouw van tarwe is te vinden, alleen Horstman en Roebertsen zeggen toe de tarwe te zullen zaaien.

- Tarwe doet het minder goed op zandgrond, in de oorlog kwam de verbouw pas wat op gang, mede met het oog op tarwepap en -brood (DvdK). -

In 1932 komt ook Roelof Sloots, de bedrijfsleider van de Proefboerderij in het bestuur. Sloots vertelt aan de leden op welke wijze de koeien gecontroleerd kunnen worden op produktie en voeder. Hij wil graag de medewerking van 4 leden met elk 4 koeien. In dit jaar wordt ook een

snoeidemonstratie gegeven bij het lid Marsman op het Evincklo onder Wijhe.

De voorjaarsledenvergadering van 1932 krijgt een feestelijk tintje: er zal een film worden vertoond, maar tot enige spijt van het bestuur kan de operator niet eerder dan om ongeveer 8 uur aanwezig zijn, dus wel wat laat. De leden zullen in deze vergadering met een tractatie worden verrast, want er zal koffie geschonken worden!

Maart 1932 wordt een schrijven ontvangen om bij wijze van proef het nieuwe voederbietenras Barre-Pajbjerg te gaan verbouwen.

Tarweverbouw op proefveldjes gaat weer niet door.

- De nieuwe Barres voederbiet is zeker aangeslagen want dit ras werd later op grote schaal verbouwd; drogestof-gehalte 12%, dus wel wat waterig (DvdK). -

Het hoofd van de christelijke school, de heer D. Stegeman, wordt in dit jaar als adviseur benoemd. Een aanbieding van pootaardappelen van het ras Populair à f 3,25 per mud wordt af-

gewezen, evenals Germisan, een ontsmettingsmiddel.

In de zomer van 1932 wordt met R. Sloots gesproken over een groenvoedergewas na de traditionele roggeoogst.

In het najaar moet vanwege de **Rijksbezuinigingen** de te geven landbouwcursus door minimaal 15 personen worden bezocht, daarvoor door 3 minder.

Nieuwe leden zijn in 1933 de heren Hietberg, thans Velnerweg 8, Raalte en Liefers, toen Twentseweg 22, Dalfsen.

Een demonstratie-proefveld zal bij wijze van proef aan de oost- en westzijde geëgd worden. 1933 is ook het jaar voor een stikstofproefveld; het proefgewas wordt rogge van het ras Petkuser, machinaal gezaaid met een rijenafstand van 20 cm. en 150 kg. zaaizaad per ha. Diverse stikstofmeststoffen worden getest, zoals chilen kalksalpeter, kalkstikstof, zwavelzure ammoniak en er komt een veldje met geen stikstof. Het resultaat na het dorsen van deze rogge wordt kort en krachtig weergegeven; met stikstof rogge met wikken, zonder stikstof wikken met rogge.

- Wilde wikken is een onkruidachtig vlinderbloemig gewas, door de vele ranken is het graan slecht te maaien en de roggeopbrengst veel minder (DvdK). -

Sloots wil een gezamenlijke radioluisteravond instellen, daar slechts enkelen een dergelijk medium bezitten. Het geeft een langdurige discussie, maar tenslotte wordt besloten de leden op te wekken slechts indien er wat te beluisteren valt dit te gaan doen. Om een wat beter overzicht te verkrijgen op het roggeproefveld wil men in het midden enkele rijen wegschoffelen, Horstman en Slotman zijn de schoffelaars.

Op donderdag 19 mei 1934 zal de proefboerderij door de leden worden 'bezien', aldus de notulen.

Een jaar later, dus in april 1935, wordt mevrouw de Jong-Vogel uitgenodigd voor een bespreking om hier ter plaatse te komen tot de oprichting van een **Boerinnenbond**. Dit jaar wordt als adviseur aangetrokken de heer G. ten Berge, hoofd van de openbare lagere school. Najaar 1935 gaat de vereniging over tot de aanschaf van een lichte onkruidegge, zonodig kan deze met een ketting verzaaid worden. De huur is 50 ct. per dag, per halve dag 25 ct. en niet-leden betalen dubbel tarief. Er is een jongveekeuring gehouden en daarvoor moeten medailles en diploma's worden ingekocht.

Dit is in vogelvlucht het eerste lustrum van de B.O.O. Heino.

Rectificatie:

In mijn verhaal 'een koud klusje' in het themanummer 'Heino bevrijd' pag. 23, is de door mij genoemde naam van Baron Van Voorst tot Voorst onjuist. Dit moet zijn Baron de Vos van Steenwijk. Voor zover ik mij herinner is de plaats Aerdenhout wel juist.

Ook heb ik nog een kleine aanvulling n.a.v. het op blz. 11 genoemde dagboekfragment d.d. 8 oktober 1945, waarin wordt gesproken over de in beslag genomen radio van Dhr. Kruisdijk: De heer Kruisdijk vroeg mij enige dagen na de bevrijding eens te willen onderzoeken of zijn radio - volgens hem één van de laatste moderne types van voor de oorlog van Philips - zou kunnen staan in de voormalige Ortscommandantur aan de Van Royensingel in Zwolle, waar op dat moment het Canadese Stadscommando gevestigd was.

Bij mijn bezoek aldaar mocht ik in het bijzijn van de conciërge in alle kamers kijken, met uitzondering van het kantoor van de militaire commandant. Daar moest ik de volgende dag maar voor terugkomen. De volgende dag deelde dezelfde conciërge mij mee dat de commandant kort tevoren vertrokken was en met behulp van zijn chauffeur een radiotoestel (uit zijn kantoor) in zijn auto getild had. Het kan verkeren??!

G. van Dijk

**WIE
IS
WIE?**

M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, Heino, Tel. 05729-2586

Een groepsfoto deze keer van al weer heel wat jaren geleden zo te zien.
Wie weet waar deze foto is genomen?
Wie herkent deze personen?
Wie weet ter gelegenheid waarvan deze foto is genomen?
We hopen weer op uw reactie.

WIE WAS WIE?

Op de foto geplaatst in nummer 4, december 1994 is slechts één reactie binnengekomen en wel van de heer Hoefsloot, die wel de plaats herkende waar de foto is genomen, n.l. in de Dolderstraat, met op de achtergrond het fietsenrek op het plein van de Mariaschool, maar de jongens niet herkende.

Nu hopen we maar dat er alsnog eens iemand reageert, zodat we ook deze stoere knapen een naam kunnen geven.

Met onze dank aan de heer Hoefsloot voor zijn reactie.

Uit de schoenmakerij van Offenberg

H. Pikkemaat

De pekdraad

Zoals U misschien weet heeft onze Heemkundevereniging de schoenmakerij van de familie Offenberg ter beschikking gekregen.

De Heer Offenberg is zijn vak blijven uitoefenen tot op zeer hoge leeftijd. In zijn werkplaats bevonden zich veel gereedschappen en machines, die nog in de 50er jaren in gebruik waren. Bij het opstellen van de werkplaats van Offenberg kwamen we o.a. enkele eenvoudige en toch zeer bijzondere attributen tegen.

Een potje met daarin: een stuk teerachtig materiaal, wat later "pek" bleek te zijn, "een bosje hennepgaren" en een aantal "varkensharen". Bij navraag bleken deze goederen vroeger in het schoenmakersvak dagelijks te worden gebruikt en wel voor het maken van een zogenoemde "pekdraad". Deze ijzersterke pekdraad, die zowel voor schoenen alsook voor het repareren van paardetuig werd gebruikt, is in de 50er jaren nog veel toegepast. Het pek zelf is een zwart, teerachtig en kleverig product, dat verkregen wordt door koolteerdestillatie. Als je als jongste bediende bij de schoenmaker in de leer ging was het eerste dat je moest leren: het maken van een pekdraad.

De jongen moest zorgen dat er iedere morgen een rijtje van deze draden klaarhing.

De fabricage ging als volgt:

Men neemt een stuk los henneptouw en trekt-wrijft dit met kracht over het stuk pek, zodat het

rondom het henneptouw gaat zitten; men ziet dan geen hennep meer maar een "pek"zwarte draad.

Nu wordt over en rondom dit als het ware in pek "verpakte" hennep snel en krachtig met een stukje leer gewreven, zodat het geheel heet wordt en het pek met het henneptouw versmelt; het wordt een sterke, zwarte, waterafstotende draad, die in het materiaal niet schuift. Hoe kreeg men nu bij gebruik deze draad door een gaatje in het leer?

Hiervoor had men het varkenshaar, in schoenmakerskring "borstel" genoemd. Dit haar komt uit de nek of staart van een oud varken en is aan de ene kant hard en spits en aan de andere kant gespleten in meerdere uiteinden.

De gespleten kant wordt aan het einde van de pekdraad bevestigd; hij vormt er een glad geheel mee. Met behulp van deze borstel wordt de draad door het voorgeboorde elsgat getrokken; alles met de hand.

Nadat later in de loop der jaren, eerst de borstel van varkenshaar werd vervangen door een stalen borstel (een kromme buigzame naald) werd daarna de pekdraad grotendeels vervangen door nylongaren.

Tegenwoordig wordt nog weinig met de hand genaaid, maar gebruik gemaakt van de naaimachine met nylondraad.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Zowel bij de kerst- als de paaswandeling troffen de wandelaars het niet met het weer. Ondanks dit nadeel deden er op tweede kerstdag toch nog 230 wandelaars mee en op tweede paasdag, toen het weer nog slechter was, trotseerden 106 deelnemers kou en regen.

Op de algemene ledenvergadering van 20 maart jl., bijgewoond door 83 leden, werd de heer G.C. Stapel als bestuurslid herkozen.

In de verdeling van de bestuursfuncties hebben geen wijzigingen plaats gevonden.

Inmiddels zijn de bevrijdingsfeesten weer achter de rug. Ons themanummer "Heino, 50 jaar bevrijd" mocht zich in een grote belangstelling verheugen. Veel positieve reacties bereikten het bestuur. Ook de fototentoonstelling trok veel bezoekers. Op het laatste moment ontvingen wij nog een unieke korte film van mevrouw A. Th. M. van Tijen-Baurichter uit Zandvoort over de bevrijding van Heino door de Canadezen; die was eveneens te zien tijdens de tentoonstelling samen met enkele interviews, gemaakt door de werkgroep beeld en geluid.

Op 4 mei, bij de herdenking van de gevallen, legden mevrouw Diepman en de heer Hoppen namens de vereniging een bloemstuk.

In het vorige kontaktblad "Omheining" trof U informatie aan over de kadastrale atlas Heino 1832. Mocht U belangstelling hebben voor deze atlas en uw bestelformulier nog niet hebben ingevuld, dan verzoeken wij U dit zo spoedig mogelijk te doen.

Binnenkort zullen wij U nader informeren over het uit te geven boekje "Veldnamen in Heino".

Verenigingsuitgaven

* "Heino, in crisisjaren en oorlogstijd"	f 17,95
* "Heino, 50 jaar bevrijd", themanummer	f 10,00
* Beide uitgaven samen	f 25,00
* "Kiek toch es!", Heino in foto's, deel I	f 24,75
* "Kiek toch es!", Heino in foto's, deel II	f 24,75
* Verzamelband voor het kontaktblad "Omheining" ...	f 24,95
* Dialektbundeltjes "Op zien Heino's"	f 5,00
* Kruidentuinboekje "Allegaardje"	f 5,00
* Verjaardagkalender	f 9,75
* "Tien jaar Omheining, een bloemlezing"	f 7,50
* Videoband met films over Heino 1950 en 1963	f 45,00

Schenken

- * Van de heer G. Bekedam, Lierderholthuisweg 67, Laag-Zuthem rode en blauwe estriken, een bergwaag en oude hengsels van deuren.
- * Van de heer H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14, een ouderwets petroleumstel en ouderwetse schaven.
- * Van de heer G.A. Huurman, Achterkampweg 16, Lemelerveld een koolzaadpers en klomplaarzen (het 1000ste voorwerp).
- * Van de heer B.J. Lindeboom, Paalweg 11A, een rouwmuts, veren voor klederdrachtmutsen, een toverlantaarntje met plaatjes, oude sigarendoosjes, een meterstok, familiegegevens, foto's, rouwkaarten, kranteknip-sels, pamfletten uit de tweede wereldoorlog, kerkbladen ("Kerkklokken") van de Ned. Herv. Kerk; van zijn vader de heer H. Lindeboom het militair zakboekje en het mobilisatie-herinneringskruis 1914-1918; van zijn grootvader de heer R. Wolters de zondagse uitrusting, die werd gebruikt bij het voorlezen in de Ned. Herv. Kerk, zoals boorden, manchetten, stropdassen en bril.
- * Van de heer A.J. Lozeman, de Hoek 11, twee touwkluppels, een hamer van een stratemaker en een hoefijzer.
- * Van mevrouw A.H. Melenboer-van Meer-veld, Tulpenboom 30, doop-, trouw- en rouwkaarten.
- * Van de heer P.A. Miltenburg, Tiggelhof 3, een advertentie uit de Haarlemsche Courant van 30 mei 1859.
- * Van mevrouw Mulder-Hemels, "De Vloedgraven", 2 stembussen van de polder "Het Lierder- en Molenbroek".
- * Van de familie H.B.M. Oosterlaar, Marktstraat 45, een stencilmachine.
- * Van de heer D. Pothof, Moerweg 2, een boek getiteld "Van NPS tot KWPN, afdeling Overijssel 1890-1990", uitgegeven ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Koninklijke Vereniging Warmbloedpaardenstamboek Nederland.
- * Van de heer A. Valk, Hubertsallee 4, een pakket Zwolsche couranten uit de vijftiger jaren, een lijst van personen die moesten rijden voor het vervoeren van arbeiders naar de werken aan de IJssel (Organisation Todt) in de periode januari t/m maart 1945 en nog diverse andere bescheiden voor het archief van de vereniging.
- * Van de heer J.A. Verduin, Stationsweg 34, een schoenenpenmachine in bruikleen.
- * Van de familie M. Weertman, Meidoorn 7, foto's, een bewijs voor het houden van een trekhond gedateerd 31 augustus 1911, een gedicht op het autobusongeluk te Heino d.d. 27 augustus 1924 en een uittreksel uit de akten van Publieke Veiling, juli 1916 betreffende de koop door de heer M. Weertman Hzn. winkelier.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat:

Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Abonnees f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino

Werkgroepen

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant

2. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Lierderholthuisweg 69, 8055 PK Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant

8. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino
tel. 05729-2998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
F. Hageman-Zielman, Vlamincckhorstweg 28,
8141 GG Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
15e jaargang - nummer 3 - september 1995

INHOUDSOPGAVE

blz. 82	Spreekende foto's (29) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 86	Conflict tussen Burgemeester en Nestor van de Raad - Henk Wessels
blz. 92	Kaarsbranding - T. van Tijen-Baurichter
blz. 95	Uut de olde deuze - L.J. Nijman
blz. 96	Wasdag - H. Pikkemaat
blz. 98	Kadastrale Atlas Heino 1832
blz. 100	Wule zekt det zo (10) - Henk van der Veen sr.
blz. 101	Van de werkgroepen
blz. 102	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 104	Van de bestuurstafel

Sprekende foto's (29)

*Mannes Weertman en
Tonia Weertman-Grotenhuis
omstreeks 1920.*

Het gefotografeerde echtpaar Mannes Weertman en Tonia Grotenhuis woonde aan de Bendijksweg 36 te Heino. Na hun huwelijk op 24 juli 1884 vestigden zij zich op deze plek, waar Mannes Weertman een boerenbedrijf begon. Naast zijn werkzaamheden als boer startte hij in 1898 in het linker-gedeelte van zijn boerderij een winkeltje

waar men grutterswaren, kippevoer, vet, zeep en petroleum kon verkrijgen. Uit zijn huwelijk met Tonia Grotenhuis werden elf kinderen geboren, van wie zoon Theodoor de kruidenierswinkel voortzette.

De eerste "Weertman", die zich in Heino vestigde was Mannes Weertman, grootvader

De Notaris **A. PORTUJAN** te Raalte, zal op *Diensdag den 22 Augustus 1854*, der nademiddags te 4 uren, ten huize van de **GRAF te Heino**, finaal verkoopen, de volgende onder **Heino** gelegene **Goederen**:

1°. Het ERVE en GOED ALEIN ROSENDAAL genaamd, groot 5 B. 14 R. 70 E. Bouw- Groen- en Boschgrond. Kad. Sectie D. No. 544, 545, 546, 547, 548 en 557. Staande op . . . f 3000.00

2°. Een HUIS en ERP HET DIKKENSHUIS genaamd, met achter gelegene Hofgrond, groot 02 R. 40 E. Sectie D. No. 239. Staande op . . . f 500.00

3°. Een onverdeeld 1/2 part in een HOOILAND DE MIJTENKAMP genaamd, in het geheel 7 B. 05 R. 90 E., gelegen in het Lierderbroek, Sectie E. No. 117. Staande op . . . f 210.00

4°. 4 ZITPLAATSEN in de Hervormde Kerk te Heino. Staande te zamen op . . . f 220.00

5°. Een stuk, tot BOUW- en WEILAND geentiveerde HEIDEGROND, gedeeltelijk met DENNEN beboot, groot ongeveer 1 B. 79 R., gelegen in de nabijheid van het 1° perceel. Sectie D. No. 572 en 573. gr. Staande op . . . f 600.00

6°. Een DAGHILVERDEERSPLAATSJE, groot 2 B. 18 R. 54 E., gelegen aan den *Berkendijk*, Sectie C. No. 544 en 545. Staande op . . . f 250.00

De aanwijzing geschiedt van No. 1 en 3 door **MANNES WEERTMAN** op het *Rosendaal*, van No. 2 door den bewoner **VLEEBUUS**, van No. 4 door den *Heinemat JAN NOK* van den *Bosman*, van No. 5 door den Eigenaar **JAN NES GROOTENHUIS**, — zijnde ten Kantore van genoemden Notaris informatie te bekomen.

Advertentie uit de Zwolsche Courant van 4 augustus 1854.

van bovengenoemde Mannes. Hij was afkomstig uit de buurtschap Rechteren bij Dalfsen en trouwde op 23 augustus 1827 in het gemeentehuis van Zwollerkerspel met Aaltjen van der Kolk uit Laag-Zuthem. Hun elf kinderen werden allen te Heino geboren. Zij woonden op de boerderij "Het Schoon", ook wel het Erve en Goed "Klein Rosendaal" geheten, dat ongeveer lag waar nu de heer Bos woont, Rozendaelseweg 9. De boerderij werd gepacht van de eigenaar, de heer H.J. Kloosterman, koopman te Heino. In de Zwolsche Courant van 4 augustus 1854 troffen we een advertentie aan waarin de boerderij als 1e perceel te koop werd aangeboden en waarbij Mannes Weertman, bewoner, fungeerde als aanwijzer.

Mannes Weertman overleed te Heino op 24 januari 1862 op 61-jarige leeftijd. Zijn echtgenote Aaltjen van der Kolk vertrok op 22 februari 1863 naar de Veldermansweg met haar enige nog thuis wonende zoon Egbert Jan. In het bevolkingsregister van de

gemeente Heino van 1860-1880, waar de boerderij "Het Schoon" als adres Wijk D 180 heeft, staat genoteerd "dit huis is onbewoond en zal worden afgebroken".

Van de elf kinderen, die uit het huwelijk van Mannes Weertman en Aaltjen van der Kolk werden geboren, overleden er zes op zeer jonge leeftijd. De drie dochters Janna, Gerritdina en Derkje traden in het huwelijk; zoon Egbert Jan vestigde zich aan de Veldermansweg en zoon Hendrik werd tuinman op het landgoed 't Reelaer en woonde Heinoseweg 8, gemeente Raalte. Beiden hadden een zoon Mannes.

De zoon Mannes van Egbert Jan Weertman, werd geboren te Heino op 28 oktober 1866. Zijn moeder was Willempjen Askamp, die na het overlijden van haar man te Deventer op 2 mei 1878, op 26 juli 1879 te Heino hertrouwde met Hendrik Brunenberg.

Mannes Weertman, geboren 28 oktober 1866, overleden Heino, 30 maart 1934, trouwde met Antje Berendijk, geboren Heino, 12 juli 1875 en overleden Heino, 23 februari 1952.

Antje Berendijk en Mannes Weertman woonden Veldermansweg 4 en waren eveneens de ouders van elf kinderen, te weten Egbert Willem, Antonie, Willempje, Willemina Johanna, Derk Jan, Antonia, weer een Derk Jan, Antje, Maria Johanna, weer een Antonie en Hermannes. Maria Johanna overleed onlangs te Heino, op 10 juli 1995, te Heino als weduwe van Jacob Bonhof.

De zoon Mannes van Hendrik Weertman, werd geboren te Heino op 6 maart 1862. Zijn moeder was Hermina Nagel.

Mannes Weertman, geboren 6 maart 1862, overleden Heino, 6 september 1934, trouwde te Heino op 24 juli 1884 met Tonia Grotenhuis, geboren Heino, 13 november 1866 en overleden Heino, 20 februari 1939. Zij woonden Bendijksweg 36.

Ook uit dit huwelijk werden elf kinderen geboren.

1. **Hendrik**, geboren Heino, 22 september 1884; overleden Heino, 9 juli 1947; grossier te Zwolle

Antje Berendijk.

2. **Antony**, geboren Heino, 4 januari 1888; grossier te Zwolle.
3. **Herman**, geboren Heino, 22 juli 1890; grossier te Zwolle.
4. **Gerritdina Gerrigiena**, geboren Heino, 5 mei 1893; overleden Nijmegen; gehuwd met Abram Berend Jacob ter Hennepe, stationsbeambte bij de NS.
5. **Albert Jan**, geboren Heino, 24 mei 1896; overleden Vught, 1943; werkzaam bij de NS.
6. **Hermína**, geboren Heino, 6 april 1898; gehuwd met Johannes Franciscus van Olst, werkzaam bij de NS.
7. **Johanna Aleida**, geboren Heino, 14 september 1900; gehuwd met Wiecher Jacob Pieters; woonden te Raalte.
8. **Mannes**, geboren Heino, 3 augustus 1902; manufacturier te Hellendoorn.
9. **Hermanná Antonia Hendrika**, geboren Heino, 7 maart 1904; overleden Heino, 22

maart 1990; gehuwd met Jan Biesemaat, kleermaker.

10. **Theodoor**, geboren Heino, 24 maart 1908; overleden Heino, 4 februari 1985; winkelier, Bendijksweg 36.
11. **Hendrika**, geboren Heino, 14 december 1909; gehuwd met Hermanes Evert Anton Delmte; woont Brinkweg 22.

Theodoor Weertman nam na het overlijden van zijn vader in 1934 het winkelbedrijf over. Hij trouwde te Heino op 11 mei 1939 met Maria Alberta Wullink, wonende 't Nijenhuis 18, gemeente Wijhe. Op diezelfde datum, 11 mei 1939, trouwden eveneens te Heino zijn zusters Leida met W.J. Pieters en Riek met H.E.A. Delmte.

Op 12-jarige leeftijd begon Thé Weertman al per fiets boodschappen te bezorgen. Na de tweede wereldoorlog werd de fiets verwisseld voor een paard en wagen en in 1958 werd er

Th. Weertman voor zijn woning aan de Bendijksweg, links het winkelgedeelte.

overgestapt naar een auto. De heer Th. Weertman had naast zijn beroep van kruidenier nog zijn werkzaamheden als hulplandmeter, terwijl hij ook nog enkele koeien en wat varkens hield. In 1958 deed hij het boerderijtje aan de kant en vergrootte de winkel. Eind zestiger jaren diende hij een aanvraag in tot sanering vanwege zijn gezondheid, maar ook omdat geen van zijn kinderen het bedrijf wenste voort te zetten. Op 1 april 1970 werd de sanering van kracht en werd de winkel gesloten.

J.K. Pruim-Reinders

Met dank aan:

De heer G.A. Hutten te Kesteren voor het verstrekken van zijn gegevens over het Erve en Goed "Klein Rosendaal".

Mevrouw H. Delmte-Weertman, Brinkweg 22 voor het verstrekken van informatie.

De heer M. Weertman, Meidoorn 7 voor het verstrekken van foto's.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: burgerlijke stand en bevolkingsregisters.
- Gemeente-archief Zwolle: burgerlijke stand gemeente Zwollerkerispel + Zwolsche Courant d.d. 4 augustus 1854.
- Archief heemkundevereniging 'Omheining': kadastrale atlas 1832, collectie krantenknipsels en familie-advertenties.

Conflict tussen Burgemeester en Nestor van de Raad

Politiek geharrewar in 1846-1849

In de donkere dagen tussen Kerst en Oud en Nieuw van het jaar 1848 wordt er bij Herman Graveman een brief bezorgd, die de emoties nog zullen doen oplaaien. Wie is Herman Graveman - Hermannes van doopnaam? Hij is geboren in de gemeente Wijhe in oktober 1791 en dus 57 jaar als hij de brief ontvangt. Zijn ouders zijn Frederik Engberts Graveman en Hendrike Berents ter Haar. Hij is gehuwd met Janna Dijk. Herman is al meer dan twintig jaar lid van de gemeenteraad. De langstzittende tot dan. Ook is hij al vele jaren "zetter voor de Hoofdelijke Omslag en Personele Belastingen" en landbouwer. Laten we zeggen: een vooraanstaande boer binnen de Heinoze gemeenschap. Simpel gezegd bepaalden de 'zetters', die op voordracht van de Raad door GS werden benoemd, in feite de hoogte van de belastingaanslag.

Onbescheiden als we zijn kijken we over de schouder van Herman mee om te zien wat er in de bewuste brief staat en we lezen dan:

"Aan Den Heer H.Graveman

Lid van den Raad te Heino.

Uw afwezend blijven uit de vergaderingen van den Raad der Gemeente sedert den 21 Maart 1846, heeft in de jongste bijeenkomst van denzelven tot deliberatiën aanleiding gegeven, waarvan den uitslag is geweest, dat ik belast ben geworden U uit te nodigen om de vergaderingen in de toekomst getrouwelijk bij te wonen en U te verzoeken mij binnen heden en 14 dagen de schriftelijke verzekering te geven dat gij daartoe het voornemen hebt met opmerking dat zonder het bekomen van antwoord of van te dezer zake dienende ophelderingen, het er voor zal gehouden worden, dat gij Uw ontslag verlangt.

't Reelaer den 28 december 1848

De Burgemeester van Heino,

(get) G.J.G. de Vidal"

Dat is niet niks. Als we goed hebben geteld

dan heeft Herman tussen 21 maart 1846 en 28 december 1848 maar liefst 26 vergaderingen gemist. Daar willen we toch wel iets meer van weten en we gaan te rade bij, zoals in de brief staat, "*de jongste bijeenkomst van denzelven*". Dat is de raadsvergadering van 20 december 1848. Daar zijn aanwezig G.J.G. de Vidal - voorzitter, Wolter Wolters, Alexander Ruys, Jan Willem Braakman en Hermannus Pothof. Herman Bouwhuis is niet aanwezig en, uiteraard, Herman Graveman ook niet.

In het verslag van die raadsvergadering wordt onder punt 96 genotuleerd: "*Gehoord de aanmerkingen, in het midden gebracht door het lid van dezen Raad Jan Willem Braakman, betreffende de voortdurende afwezigheid uit deze vergadering van het raadslid Hermannes Graveman.*

Overwegende dat het lid H.Graveman sedert den 21 Maart 1846 de vergadering van den Gemeenteraad niet meer heeft bijgewoond en aan den Raad geene rede van ziekte ofte anderzints bekend zijn, welke dat lid verhinderd hebben getrouw op te komen."

De Raad besluit tot actie over te gaan, wat dan resulteert in de bewuste brief van 28 december. Herman moet zijn leven beteren of anders zal de Raad hem bij Gedeputeerde Staten (GS) voordragen voor ontslag. Graveman is nu aan zet. Hij negeert burgemeester De Vidal en de raadsleden volledig door zich per brief van 29 januari 1849 rechtstreeks tot GS te wenden. Met dat schrijven geeft hij van zijn ongenoegen met de gang van zaken in de Raad van Heino blijk en houdt de eer aan zichzelf door bij GS ontslag te vragen als lid van de Raad.

Het gaat nu allemaal razend snel, want al op 1 februari 1849 zenden GS de brief van Graveman aan de Heinoze Raad "*teneinde daaromtrent te dienen van berigt.*"

Twee dagen later, op 3 februari 1849 behandelt de Raad de brief. Wat opvalt is, dat Jan Willem Braakman, die de bal immers aan

het rollen heeft gebracht, niet aanwezig is. Hermannus Pothof is ook absent. Neemt de affaire een wending die niet was voorzien en wordt de luwte gezocht? Wie zal het zeggen. Kort samengevat schrijft Herman Graveman over de raadsvergaderingen van Heino aan GS dat *"deze vergadering door den Burgemeester wordt beheerscht zoodanig dat afgestemde voorstellen later weder worden voorgedragen wanneer de tegen-gestemd hebbende leden niet ter vergadering tegenwoordig zijn en in het algemeen dat door den Burgemeester geene voorstellen gedaan en in omvraag worden gebracht dan ingeval het vooruit te zien is dat de meerderheid zich vóór dezelve zal verklaren, terwijl hij met opzigt tot dit één en ander wijst op het voorgevallene aangaande de Tutersbrug (zie Omheining 11e jaarg. no. 1, blz. 8), welkers daarstelling onderscheidene malen is van de hand gewezen, om later te worden doorgedreven."*

Zo'n verwijt schreeuwt natuurlijk om een weerwoord. In het antwoord aan GS schrijft de Raad dan ook: *"Dat het geheugen van Hms. Graveman hem in dezen vermoedelijk bedriegt want dat het voorstel tot daarstelling eener brug nimmer is afgestemd of afgewezen. Dat in tegendeel meer dan éénmaal het besluit bij den Raad is gevallen om eene brug daar te stellen."*

Nu is er in die jaren over de Tutersbrug (de brug aan het eind van de Rozendaelseweg over de Nieuwe Wetering) tot bijna in het oneindige gesproken. We lezen nog even verder in die notulen:

"Dat over de zaak van de brug zich in de vergadering van den Gemeenteraad nimmer meer dan één punt van verschil van zienswijze zich heeft voorgedaan, hierin bestaande dat sommigen van oordeel waren dat de meestbelanghebbenden bij de zaak, bijdragen aan de Gemeente tot daarstelling der brug behoorden te verstrekken, terwijl anderen begrepen dat de zaak eenmaal van gemeentebelang geoordeeld wordende, dezelve ook door de gemeente behoorde bekostigd en nimmer een ingezetene onder den zedelijken dwang van extra schatting te

betalen, behoord gebragt te worden."

Het venijn komt, en zo hoort het ook, aan het eind.

"En dat Graveman heeft nagelaten de vergaderingen van den Gemeenteraad bij te wonen, niet sedert tengevolge van (...) de zaak de brug betreffende, noch ook sedert op den 6 november te voren (...) is goedgevonden eenen post van f 300 voor die brug op de begrooting van 1846 uit te trekken, maar (en nu wordt de angel gezet) sedert dat op den 21 Maart 1846, in eene vergadering van den gemeenteraad, onder No. 8, een besluit is gevallen van hetwelk den inhoud aan U.Ed.Gr.Achtb. is medegedeeld bij inzending van het ontworpen Kohier van den hoofdelijken of personeele omslag over het jaar 1846."

En de heren verklaarden tijdens de vergadering van 20 december nog glashard dat *"geene rede van ziekte ofte anderzints bekend zijn."*

Je vraagt je dan toch in gemoede af wiens geheugen wie bedriegt. Maar goed, we gaan eens kijken wat er dan wel op 21 Maart 1846 aan de hand was. De notulen van die vergadering vertellen ons het volgende:

Punt 8: *"Gelezen de ingekomen adressen van: 1e van Hermannes Graveman, landbouwer en lid van de Raad dezer gemeente (daar heb je hem), 2e van Derk Zwier Maat, landbouwer en 3e van Hermannes Lindeboom, bakker en winkelier, alle houdende bezwaren tegen hunne plaatsing in den hoofdelijken of personeelen omslag dezer gemeente van den jare 1846. Overwegende wat aangaat den eerstgenoemden adressant dat ofschoon zijne plaatsing in de tweede klasse van den personeelen omslag (...) niet is geschied dan na eene rijpe deliberatie en na gehoord te hebben de door den adressant zelve in de jongste vergadering in het midden gebragte beweegredenen (...) echter de Raad niet ondienstig heeft geacht nu de adressant nogmaals op deze zaak terug komt, om inzage te nemen van de kadastrale stukken dezer gemeente en daaruit is gebleken dat*

Lijst van Belasting-schuldigen welke over het dienst-
 jaar 1848 in de Gemeente Dordrecht Belasting der
 Gemeente Schone over 38te in daarbovenstaande aangelegde

Namen der Belasting-schuldigen	Woonplaats	Lening in	
		aan Gemeentebelasting	aan Gedoneerde
Beeko van Jan 67	W. D.	63 89	" "
+ Blankenboort Willem	Heine	49 40	7 44
+ Braakman Gerrit	"	59 70	9 79
+ Dam Willem van	"	66 77	8 66
+ Dyke Jan	"	29 13	8 78
+ Gans van de Kroon Barend	"	39 29	7 47
+ Graveman Hermannus	"	96 38	25 00%
+ Horstman Derk	"	37 77	" "
+ Horstman Fennis	Arnhem	34 30	" "
+ Jonker Gerrit J.	Heine	28 58	4 24%
+ Kloosterman W. J. de fus	"	118 63	" "
+ Kloosterman Jan J.	"	62 24	19 84%
+ Korte Jan	"	60 04	16 85
+ Lindebaard Luit	"	210 10	23 54
+ Maat Derk Luit	"	46 84	10 73%
+ Meiden A. A. van	Stadde	111 56	" "
+ Rieberg Hermannus	Stadde	103 42	" "
+ Schryver Luit	Heine	56 55	9 24%
+ Schreier Luit	Stadde	57 40	" "
+ Smits Hendrik	Heine	35 44	7 49
+ Vonckel W. J. van	Stadde	221 53	43 58
+ Vonckel B. J. van	"	547 68	63 09%
+ Vichthof J. J. van	Heine	93 57	" "
+ Velt J. J. van der	"	106 59	16 17%
+ Velt tot Rogendal Abraham	"	77 85	51 68%
+ Schryver L.	"	17 12	16 26%
+ Wijk van	"	42 23	" "
+ Wijk van	"	76 55	" "
+ Wijk van de Buitel van de Kerk te	Stadde	49 51	" "
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	70 48	" "
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	39 93	" "
+ Wijk van de Kerk te	Heine	28 98	13 51%
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	48 41	" "
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	214 92	" "
+ Wijk van de Kerk te	Heine	40 35	20 43
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	72 29	" "
+ Wijk van de Kerk te	Heine	79 36	6 58%
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	33 62	" "
+ Wijk van de Kerk te	Heine	39 28	" "
+ Wijk van de Kerk te	"	21 99	18 32%
+ Wijk van de Kerk te	"	57 64	" "
+ Wijk van de Kerk te	Stadde	75 40	" "

de belastbare huurwaarde der gronden,
bezeten:

door de Weduwe J.H.Kloosterman

bedraagt f 483.37

door Wolter Wolters

bedraagt f 508.95

door Hermannes Graveman

bedraagt f 643.83

door Evert Lindeboom

bedraagt f 1379.60

zodat de adressant geensints als de minst
gegoede grondbezitter dezer vier voorkomt." Sterker nog: "in plaats van in haar gevoelen omtrend de genoegzame gegoedheid van den adressant om in de tweede klasse geplaatst te worden, te zijn verzwakt in tegendeel te meer in hare overtuiging is bevestigd dat die plaatsing wel en te regt is geschied."

Herman Graveman heeft het nakijken; zijn belastingaanslag blijft gehandhaafd en daar word je meestal niet vrolijker van. De bezwaren van Derk Zwier Maat worden gegrond verklaard (zijn plaatsing blijkt op een abuis te berusten) maar ook Hermannes Lindeboom wordt er niet beter van; hij blijft in de klasse waarin hij zit.

En zodoende overzien Gedeputeerde Staten het slagveld. Ze zullen tot de conclusie zijn gekomen dat een verzoeningspoging vergeefse moeite is. Bij besluit van GS van 15 februari 1849 - 1e Afdeling - No. 478/391 krijgt Herman Graveman dan ook eervol ontslag als raadslid der gemeente Heino.

Burgemeester De Vidal wordt door GS echter nog gekieteld op een plek waar het hem niet jeukt. Nadat Gedeputeerde Staten vaststellen dat het 10 dagen heeft geduurd vooraleer ze antwoord kregen, wijzen ze hem er in hun brief van 15 februari ook nog fijntjes op dat niet "alle punten van bezwaar (door Graveman ingediend) zijn bejegend en dat stuk (het antwoord van de Raad dus) alzoo eigenlijk als onvolledig had moeten worden beschouwd, zoo is onder stilzwijgen gepasseerd het punt der ontijdige aanzagen tot vergaderingen van den gemeenteraad en het vooraf onbekend blijven met de te

behandelen punten." Ze vervolgen: "(...) doch het spreekt van zelve dat zulks, vooral in eene plattelands gemeente tijdig moet worden aangekondigd en het verlangen van Graveman, dat zulks, althans in den regel, minstens 24 uren te voren geschiede, is ons allezins gepast voorgekomen en wordt ter opvolging door ons aanbevolen." Ze gaan nog een stapje verder: "Zelfs zouden wij vermeenen dat het allezins raadzaam ware om bij de oproepingsbriefjes, de te behandelen onderwerpen te vermelden, althans wanneer na eene onvoltallige vergadering de zaken in eene volgende worden voorgebragt, zal zulks moeten geschieden om gebruik te kunnen maken van het bepaalde bij art. 25 van het reglement van bestuur te platten lande."

Nu is Gabriël de Vidal er de man niet naar om dat soort opmerkingen en aanbevelingen voor kennisgeving aan te nemen. Hij klimt in de pen en in een uitvoerige brief, gedateerd 28 februari 1849, schoffelt hij de door GS aangevoerde opmerkingen één voor één onder de grond.

Zijn brief begint als volgt:

"Gelijktijdig met UE.G.A. besluit tot eervol ontslag van den Heer H.Graveman (...) is in mijne handen gekomen UE.G.A. brief van den 15 Februari 1849 (...). Ik heb dezelve met aandacht overwogen en gemeend in dezelve eene opwekking aan te treffen ten einde de onzekerheid op te lossen welke bij UE.G.A. nog bestaat ten aanzien van de punten in dien brief nader aangeduid."

Een geniale vondst van De Vidal door de duidelijke opvattingen van GS te transformeren tot onzekerheden, die dan door hem tot een oplossing moeten worden gebracht.

Hij begint met "de beschuldiging van ontijdige aanzegging." Die is niet onopgemerkt aan de Raad voorbij gegaan, maar omdat het een beschuldiging is die "alleen of meer bijzonder" op de Burgemeester betrekking heeft, heeft de Raad "uit hoofde op mijn verzoek" zich onthouden van beantwoording aan GS.

Kribbig vervolgt Vidal zijn brief met: "dat

Graveman niet het verlangen heeft uitgedrukt dat minstens 24 uur te voren de oproep (...) geschiede, dit verlangen is billijk en regtmatig, maar dat hij de beschuldiging in het midden brengt dat zulks niet plaats vindt. Niet op een wensch maar op een beschuldiging moet ik antwoorden. Die beschuldiging, ik werp ze verre van mij af (...)." En hij geeft GS nog eens de verzekering dat niet slechts 24 uur maar zelfs tweemaal 24 uur van tevoren de oproepingen gedaan worden. Dus niet zeuren.

De Vidal neemt vervolgens de vrijheid om met GS *"van gevoelen te verschillen"* daar waar het gaat om op de oproepingsbriefjes de te behandelen onderwerpen te vermelden. Zeg maar om te komen tot een soort van agenda. Hij geeft een interpretatie aan een artikel uit het reglement van het bestuur ten plattelande zoals alleen De Vidal dat kan. In dat artikel zijn de gevallen nauwkeurig omschreven die in elk geval op de oproepingsbrief vermeld moeten worden. GS zegt dan zoveel als: die gevallen moeten, het overige is *"allezins raadzaam."* De Vidal redeneert anders. Hij zegt: *"dat juist uit hoofde de gevallen speciaal zijn aangeduid (...) zulks in de andere gevallen niet behoort plaats te hebben."*

Het derde en laatste punt uit de brief van GS wordt door De Vidal als volgt om zeep gebracht: *"Wat eindelijk aangaat het derde en laatste punt in U.E.G.A. brief behandeld, betreffende het niet opkomen der leden bij behoorlijke oproeping, zoo zie ik in het art. 25 van het reglement van bestuur het middel, den Burgemeester aan de hand gegeven om tegen onwil of verregaande onverschilligheid gewapend en onder alle omstandigheden verzekerd te zijn, aan de zaken eenen afdoenden loop te kunnen geven, doch het is mij steeds aanbevelendwaardiger voorgekomen dat de Burgemeester, veeleer dan op dit middel te zeer den blik te hebben gevestigd, door gepast en zacht beleid, de toepassing zoo mogelijk van een artikel te voorkomen, welke ten allen tijde niet anders dan eene zekere scherpte van toestand kan verraden."*

De strijd is gestreden. Zacht beleid heeft de scherpte van toestand niet kunnen vermijden, als dat al de bedoeling is geweest. Herman Graveman is raadslid af en wordt op voordracht van de raad van 26 februari 1849 en bij besluit van GS van 8 maart 1849 opgevolgd door Hermannes Hersevoort.

Want zo ging dat met verkiezingen in die goeie ouwe tijd, toen men nog verschoond bleef van een ietwat meewarig circus van van alles belovende, keffende en kijvende, zich politici noemende lieden die zo omstreeks elke vier jaar op hun tocht naar het pluche van de naïeve veronderstelling uitgaan dat U en ik zijn te paaïen met schone beloften, petjes, vlaggetjes en andere prullaria.

Verkiezingen lagen vroeger toch wat eenvoudiger alhoewel de 'behoudenden' zich grote zorgen maakten over de op stapel staande Grondwetswijzigingen. Vrouwen mochten toen helemaal niet meedoen, en dat maakte de zaak meteen al een stuk gemakkelijker. Pas in de jaren twintig van deze eeuw, eigenlijk dus nog niet eens zo lang geleden, mochten zij voor het eerst hun stem gaan uitbrengen. Voor de Provinciale Staten b.v. voor het eerst in 1923. Het was vroeger een mannenzaak alhoewel nou ook weer niet voor alle mannen; je moest dan wel 23 jaar of ouder zijn en om bijvoorbeeld te mogen stemmen voor de Eerste en Tweede Kamer moest je in 1848 ook nog f 32.- of meer aan hoofdelijke en personele belasting hebben betaald. En dat was een hoop geld, want in Heino bleven er na de genoemde opschoningen op de kop af 30 mannen over die dat stemrecht 'waardig' waren. Uit de Alfabetische lijst der kiesgerechtigden tot leden der beide kamers der Staten-Generaal welke over het dienstjaar 1848 in de Gronden Personele Belasting voor f 32.- en daarboven zijn aangeslagen lichten we enkele nu nog bekende namen. Van die club van 30 volgens het census-kiesrecht maakten o.a. deel uit: Willem Blankvoort - landbouwer op het Poortmans (niet onbekend aan de schrijver); Hermannes Bouwhuis - winkelier en tapper, lid van den Raad; Jan Willem Braakman - landbouwer,

lid van den Raad; Willem van Dam - landbouwer; Hubertus Josephus van Delden - de geneesheer; Hermannes Graveman - landbouwer, lid van den Raad; Hermannes Hersevoort - landbouwer; Willem Hooglugt - molenaar; Johannes Koster van Houten - de dominee; Jan Kortstee - landbouwer; Evert Lindeboom - grondeigenaar; Derk Zwier Maat - landbouwer; Jacobus Petrus van Santen - de pastoor; Evert, Egbert en Lucas Schrijver - landbouwers; Bernardus Josephus van Sonsbeek - grondeigenaar en Gerrit Helmus van der Vegte - landbouwer en gemeenteontvanger. De agrarische sector is goed vertegenwoordigd zoals U ziet. U mist burgemeester De Vidal, maar die is inwoner van de gemeente Raalte

Ook aan het verkiezen van een gemeenteraadslid kwam maar een enkeling te pas. De raad van Heino bestond uit zeven personen inclusief de burgemeester, die ook meestemde. In het geval er van een vacature sprake was, keken de overgebleven zes om zich heen en ontwierpen een voordracht van twee personen. Die voordracht werd aan GS voorgelegd die doorgaans de nummer 1 benoemden voor een periode van zes jaar. Dat was alles. In Heino komen we twee gevallen tegen waarbij GS moeite hadden met de kandidaten; in het ene geval was het Hendrik Luttenberg, die na een volle zittingsperiode herkozen zou worden; hij voldeed op dat moment niet meer aan paragraaf

E van artikel 3 van het reglement op het bestuur ten plattelande (de norm van het census-kiesrecht). Echter op grond van de Resolutie van 21 december 1837 no. 1814 kon GS dispensatie verlenen. Aldus geschiedde en Hendrik Luttenberg werd voor een periode van drie jaar (geen zes zoals usance was) herbenoemd. Het andere geval deed zich voor in de vacature die ontstond door het overlijden van Gerrit Braakman in 1842. De zes leden van de raad vonden in Hendrikus Tuten een geschikte kandidaat en droegen hem voor aan GS. Die wezen de voordracht af op grond van de al genoemde census-paragraaf E. In de tweede ronde werd Gerrit Braakman opgevolgd door zijn zoon Jan Willem, wiens vraagstelling over de afwezigheid van Herman Graveman er toe leidde dat in de donkere dagen tussen Kerst en Oud en Nieuw van het jaar 1848 een brief bij Herman Graveman werd bezorgd, die de emoties hoog zouden doen oplaaien.

Henk Wessels

Bron:

- Gemeentearchief van Heino - Notulen raadsvergaderingen en het boek van de Uitgaande brieven,

Stichting Kunst & Cultuur Overijssel

Ook dit jaar geeft de Stichting Kunst en Cultuur Overijssel weer een brochure uit met daarin alle informatie over cursussen en studiedagen over musea en museumbeheer, geschiedenis, genealogie, paleografie, archeologie en monumentenzorg.

De cursussen zijn bestemd voor leden, bestuursleden, medewerkers en vrijwilligers van organisaties op deze terreinen, maar ook voor particulier geïnteresseerden.

De brochure is te bestellen bij:

Stichting Kunst en Cultuur Overijssel

Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle

tel. 038- (4*)537527 (* m.i.v. 10 oktober 1995)

fax 038- (4*)550859

Mijn ouders in de Paalsteeg plm. 1930.

Mijn vader was notaris in Heino van 1909 tot 1956. Hij begon als kandidaat bij notaris Permentier (1894-1909) die hij ook opvolgde.

Notaris Permentier hield kantoor in café Hazelhorst (nu Chinees restaurant). Daar Hazelhorst ook een logement had, was mijn vader daar, als vrijgezel, ook meerdere jaren 'op kamers'.

Hij vertelde graag, dat hij vrijdags soms wel 10 eieren kreeg! Twee zacht gekookte bij het ontbijt, twee harde eieren bij de lunch en een omelet van zes eieren bij het avondeten.

Maar daar stond tegenover dat men in die tijd hele afstanden moest lopen en fietsen.

In 1920 trouwde hij op twee en veertigjarige leeftijd met mijn moeder; zij was negen jaar jonger. Zij woonden een tijdje op de Vlaminckhorst, een vochtig huis, dat ze huurden van Mr. Rietberg.

Daarna konden zij de voormalige oude RK. Pastorie huren. (Rechts van de kerk, naast

de boerderij van Veldkamp, nu beide afgebroken). Daar werd ik geboren in 1924. In 1926 lieten zij het huis aan de Stationsweg bouwen, in de 'overtuin' van Dr. Peel, die in het Monnikenhuis woonde. Toen Dr. Peel stierf erfden zijn nichten, de dames Brigitte en Annette Passtoors, dat huis. Zij trokken weg uit Hilversum en vestigden zich in Heino.

Mijn vader hield in het nieuwe huis aan de Stationsweg ook zijn kantoor en mijn moeder leerde mij (met moeite) dat ik niet zo maar zijn kamer binnen mocht stormen om zijn aandacht op te eisen.

'Luister eerst aan de deur of je stemmen hoort,' leerde ze mij, 'dan ga je *niet* naar binnen. Maar als het stil is mag je papa wel even gedag zeggen'.

Eens op een dag leek de kust veilig; het was heel stil en ik deed de deur zachtjes open. Maar o jee! De kamer was vol met mensen!

Zij zwegen allemaal en keken plechtig naar een brandende kaars die op het bureau stond. Mijn vader zat in zijn stoel, achter de wetboeken. Boers, de 'grote klerk' stond naast hem. Tegenover hen zaten enkele mannen, gekleed in de mooie zwarte Sallandse klederdracht. Zij keken mij verstoord aan en ik werd snel de deur uitgewerkt.

Dit alles herinnerde ik mij bij het herlezen van een bundel oude papieren uit de nalatenschap van mijn vader. Toen werd mij duidelijk waarom de kaars destijds brandde...

Extract uit het Prothocoll van verkopeningen der ongerede goederen des Schoutampts Heino.

Conditien en voorwaarden, waarna de gezamentlijke Erfgenamen van wijlen Juffer Catharina Muntz, ingevolge gedane notificatien en Kerkenspraken voornemens zijn binnen Heino ten huijze van Gerrit Cortenhorst, ten overstaan van 't Edele Schouten Gerichte aldaar op zaterdag, den 5den Julij dezès jaers, des nademiddaags ten twee uren te doen inzetten, ende agt dagen daarna, zijnde den 12. Dito, op voorsz. tijd en plaats publijcq. en vrijwillig aan de meestbiedende te verkopen, deze nabenoemde Parceelen vaste goederen,

met derzelven recht en geregtigheid raad en onraad bij ieder parceel gehorende, alle gelegen in dezen Edelen Gerichte, en wel ten aanzien van Lheenparceel of Havesathe den Bredenhorst op approbatie (goedkeuring) van de respective Lheenkamer waaronder resorteerd (de pachtkamer waaronder de percelen vallen).

1.

De Verkopinge sal geschieden met guldens van 20. Stuiv: het stuk, eerst bij inzate en daarna bij den slag off kaarsen uitgank, zulx dat die op Zaturdag den 5den Julij op ieder Parceel het hoogste sal geboden of geschreven hebben, de inzate zal bekomen, en daervoor genieten zo veel als bij ieder Parceel daervoor sal staan uitgedrukt, met voorregt voort te mogen hogen, waer na 't een ieder te hogen sal vrijstaan, en dezelve laten betekenen bij de Scholtus Bannier en zo lange de kaerze brand.

Hierna volgen dan nog een groot aantal bepalingen en een opsomming van de te verkopen percelen, waarbij het o.a. blijkt te gaan om de caterstede Het Knijpers 'sonder de opstaende getimmertens'.

Het laatste blad van de verkoopakte is het interessantst. Wij kunnen eruit opmaken wie er zoal aanwezig waren ten huize van de 'castelein' Gerrit Kortenhorst.

In de eerste plaats Joan Bannier, de toenmalige scholtus van Heino. Dan twee

Vlaminckhorst -
1921.

Oude RK. Pastorie.

ceurnoten 1): Gerrit Kortenhorst, de kastelein van het café met zelfgebrouwen bier (de familie Kortenhorst bezat al in 1711 een eigen brouwketel 2) waar de verkoping plaatsvond, en Willem Arnoldus Dwars, verwalter-Scholtus van Wijhe.

Dan is er nog de gegadigde Arnoldus Wolters, die heel graag de percelen zal kopen. Waarschijnlijk heeft hij een paar vrienden opgetrommeld, want zij bieden heel voorzichtig.

ingezet door	
Jannes Rosendaal op	1781- :- :
Arnoldus Wolters verhoogd met	100- :- :
Hendrik Janzen verhoogd met	19- :- :
Arnoldus Wolters verhoogd met	100- :- :

2000- :- :

Tijs Garrits Bisschop verhoogd met 100- :- :

2100- :- :

Brandende kaars gehooagd

Arnoldus Wolters 5- :- :

2105- :- :

Bij kaarzen uitgank 3) koper geworden: Arnoldus Wolters met twee duizend een hondert en vijf guldens.

Borgen Jan Nientap en Harmen Tuitert.

Aldus op voorn.de Datums en Plaats gedaan ter presentie van voorn.de Ceurnoten. Adaequaat (overeenkomstig, d.w.z. overeenkomstig het formulierenboek).

Heino, 12 July 1777

w.g. Joan Bannier, Scholtus

T. van Tijen-Baurichter

Bronnen:

1. J.P.H. De Monté, Verloren Hoofddijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling (1982): *Ceurnoten: Schepenen of gezworenen, vertegenwoordigers van de bevolking*.
2. Uit: Bieleman, 'Heino, een geschiedenis van mens en plaats', blz. 74.
3. Van Dale's Nederlands woordenboek: Zó verkopen dat hij, die bij het uitgaan der kaars aan bod was, koper blijft.

Haanden

'legt oe toch es!' zekt de luu vaeke tegen Kobus. Zie bedoelt dan: doe toch es kalm an! Mär Kobus is aait zo druk in de were en der mut bie ezegd wödden, hee dut heel völle veur aandere mèensen...

Wee'j wat e dan zeg? 'Ik kan better met wärme haanden wat weggeven as met kòolde'. Vuul ie em?

Uut de olde deuze

Een waterkonte

Vrogger was het zo, det ongeveer in januari het dienstvolk weer evroagd wödden, of ze nog een joar wullen blieden. Zo gebeuren het, det ik mos veraanderen van boer. Det kleine boertie woar as ik ule al völle över verteld hebbe, kon wel met een kleiner knechie toe. Ik hadde der vief joar met völle plezier ewärkt. Dus ik gunge al umslieks uitkieken noa een boer, die graeg een volslaegen knech wol hebben. 't Was nog mär nauwelijks ruchtbaer, of doar kwamp op een oavend een boer binnen, vlak uut de buurte woar as ik dienen. Ik kennen em heel goed. Of ik idee hadde, um es een keer te kommen kieken en dan konne wie metiene över het loon proaten.

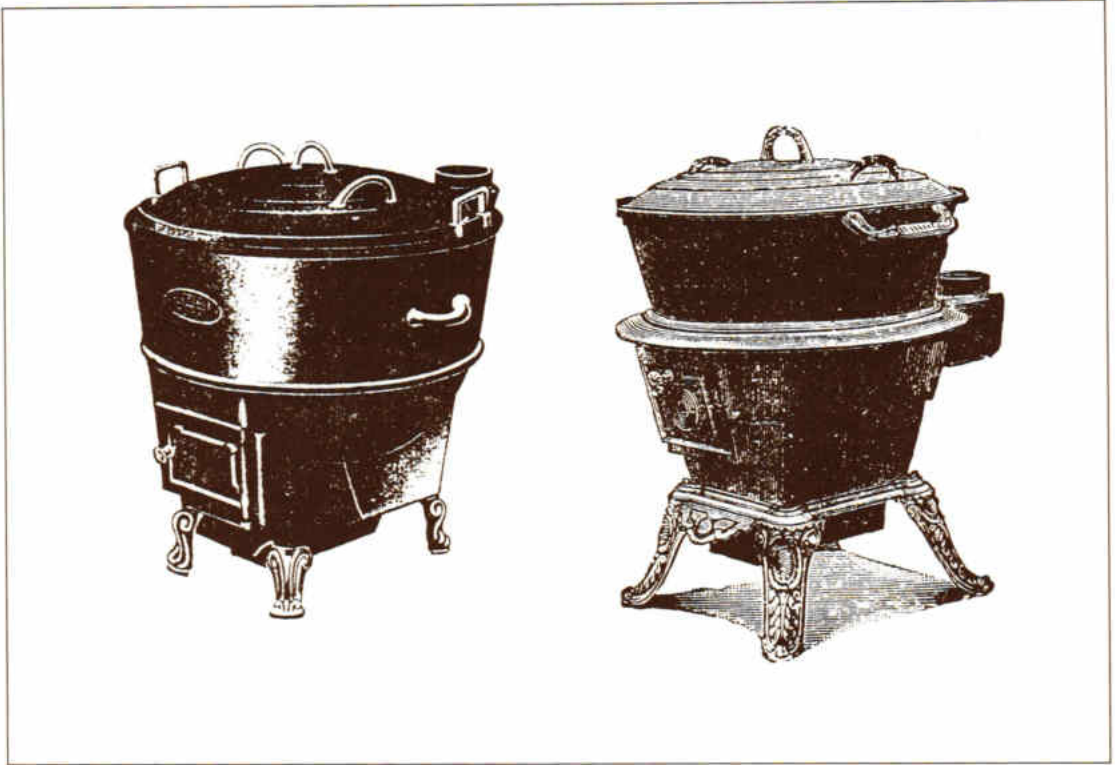
't Was een boer, die ärg ongunstig bekend stund en het wödden mie dan ok van alle kaanten oferoan. Hee had nl. nog nooit een knech ehäd veur dag en nacht, het waeren altied arbeiders ewes. Want het was över het algemeen wel zo, as het wärk of was, dan zagen z'oe liever goan as kommen. Mär ik bin der wel op een oamd hen egoan; en ik hebbe mie der verhuurd ok! Ik vreuge geld en det was metiene goed. Ik verdienen het hoogste loon in de hele omgeving. En doar kwamp nog bie, de'k vanof 's zoatersoams zes uur vriej waere töt an 's moandesmaens half vieve. Normaal was het bie iedere boer zo, de'j ienmaal in de drie wekken 's zundes goadag hadden; det heuld dan in, de'j 's zundesooms niet hoeven te melken.

Afijn, 1 mei 1940, 't was nog net gien oorlog, bin 'k doar in dienst egoan. In 't eerste begin ha'k net het gevuul, de'k van de hemel in de helle ekommen waere. 't Was een hele moderne en tevens ok een grote boer. Zie mölken toen al zo'n veertig bieste en zie bewärken elf bunder bouwlaand. Het gezin bestund uut vae, een robuuste boer van um en der bie 80 joar. Hee was kerngezond en had alle touwgies nog in haanden. Ik hadde persoonlijk een diep respekt veur die man.

Värder was het een vriegezellenstel: twee meissies en drie jonges van een lèeftied tussen de veertig en viefzig joar. Ik dèenke, det ze 't in heur jeugd te hoge in de bol hadden en zodoende ongetrouwd ebleven waeren. Det geld bie geld mos blieden was vrogger nog wel es an de orde. Det nemp niet weg, det ze met mekaere boer waeren in hättē en nieren. Zie hadden ok nog een köppeltie kippen, de lievelingen van de öölde baas. Hee verzörge ze dan ok prima, behalm ofmesten, det mos ik doen. En toen ik doar op 'n moal met gangs waere, kwam ik töt de ontdekking det er een zieke henne tussen leup. Det dier had een blauwe kamme en hee waggelen met de konte över de grond; det nuumt ze een waterkonte. Dan hebt ze mangs wel een liter water in de boekholte en zo'n kippe kan der heel lange met lopen. Ik hadde wel es edach: 't zal mie beniejen wat er met die henne gebeurt. Bie die luu gink nl. niks överstuur en inmiddels was ok de oorlog nog uitebrökken.

En zo kon 't gebeuren, det ik een wiekend noa een familielid toe wolle en doar kreeg ik vriejof veur. In verband met de reisgelègenheid kon 'k niet eerder terugge kommen as 's moandesmiddes. Zo um en der bie ien uur wae'k der weer. Het eerste wat ze vreugen, det was, of ik al wärm etten hadde 'häd. Noe, det ha'k vanzelf niet. Dan zo'k mär effen in de keuken kommen. En joa heur, zie wullen mie es lekker verwennen met een heerlijk börd kippesoep. En inderdoad, het smaeken prima! Toen 'k het ophadde, was mien eerste loop noa 't kippenhok. Ik zage 't voortdadelijk: de zieke kippe leup ter niet meer... In de meeste gevallen is zo'n kippe zo maeger as 'n holt en töt an de dag van vanae kan 'k mie niet begriepen, det ze doar zokke dikke gebunden soep van konden maeken. Want het was toch een waterkonte...

L.J. Nijman

Kokkepotten.

“Alloo jongs, poompt mie es effen ‘n fnuuspot vol rèègnwater”. Een vaste uitdrukking van moeder Pikkemaat op zondagmiddag na het eten, gericht aan haar zoons.

Deze woorden schoten mij weer te binnen toen wij de kokkepot van de familie Horstman-v.d Kolk van de Schoolbosweg mochten ophalen.

Het verkrijgen van deze kokkepot was tevens de aanleiding tot een praatje dat wij mochten maken met de dames Diekie Horstman-Nijman en Toos Horstman-v.d. Kolk over het wasgebeuren in vroeger dagen.

Even terzijde: De kokkepot werd niet uitsluitend voor de was gebruikt. Hij was er ook voor het koken van voeraardappelen voor de varkens, voor de weck en voor het koken van water bij de slacht en dan tevens

voor het maken van lever- en bloedworst. In het laatste jaar van de oorlog werd hij ook gebruikt voor het bereiden van stroop uit suikerbieten.

In de tijd vóór het gebruik van de elektrische wasmachine was “het wassen” een heel karwei.

Als het buiten niet goed droogde kon je er best wel (naast het andere werk) een kleine week druk mee zijn.

Het begon al op zaterdag of zondag; dan werd de hele was met soda “in de week” gezet.

Maandagmorgen begon het echte opkoken; als brandstof werd meestal takkebos of turf gebruikt.

Aan het water in de kokkepot werd een soort zeepoeder toegevoegd b.v. “sneeuwwit”,

“radion” of “persil”.

Het hele proces werd per soort afgewerkt. Eerst de witte was zoals lakens, luiers, theedoeken. Van te voren moest men wel de vuile vlekken met groene zeep insmeren. Daarna lichtbont b.v. overhemden en schorten.

En als laatste donkerbont zoals overalls, manchesterbroeken en toentertijd in de mode, zwart ondergoed.

Voor een goede reiniging werd een houten bord in de kokkepot gezet waarop het goed krachtig geborsteld moest worden.

Daarna soort voor soort in een teil en het vuile water werd dan weggegooid.

Men deed weer nieuw water met zeepoeder in de pot en het goed moest er opnieuw soort voor soort door.

Dit was het z.g. “ofsloan”.

Hierna werd het bonte goed direct driemaal in schoon water gespoeld en kon dan aan de drooglijn.

De witte was werd tegen de avond op een grasveldje uitgespreid om te bleken teneinde het geheel nog witter dan wit te krijgen. Het beste resultaat kreeg je bij nevelig weer.

De volgende morgen ging de witte was in het spoelwater waarbij aan het laatste water vaak een beetje blauwsel werd toegevoegd voor het verkrijgen van een zo wit mogelijk eindresultaat.

Een deel van het strijkgoed ging na het spoelen in stijfswater en dan pas aan de drooglijn.

Na het drogen werd het te strijken wasgoed vochtig gemaakt, strak opgerold en in de kelder gelegd. Het andere wasgoed werd opgevouwen.

Je zat al op dinsdagmiddag of woensdag, maar dan moest alles wel naar wens zijn verlopen.

Tijdens de laatste werkzaamheden werd het

wasgoed gecontroleerd op scheurtjes of slijtplekjes en werd later het stop- en verstelwerk gedaan.

Het strijken gebeurde veelal met een bout die op de kachel of op het fornuis werd verhit of met een strijkijzer met daarin een gloeiende turf of briket.

Mensen die het heel goed voor elkaar hadden gebruikten een z.g. “mangel”, een apparaat met twee handgedreven rollen waardoor gedeeltelijk voorgevouwen lakens, slopen en andere grote stukken gedraaid werden; die hoefde men dan niet te strijken. De manier van wassen zoals hierboven omschreven gebeurde dus feitelijk alleen met de hand.

In de 20er jaren kwamen de eerste wasmachines in gebruik: houten tobbes met daarin heen en weer draaiende schoepen. Men was daardoor verlost van het borstelen in de kokkepot. Al gauw daarna kwam op de wasmachine een wringer bestaande uit twee rollen waar de was tussendoor gedraaid werd, handgedreven.

In de tweede helft van de 50er jaren kwamen de automatische wasmachines in gebruik. In dezelfde machine werd gewassen en gespoeld. “U wast terwijl U slaapt” was de slagzin.

Wat later kwam ook het centrifugeren op hetzelfde apparaat en tegenwoordig is een droogtrommel er naast al heel gewoon.

Het wassen, met alles er omheen, als groot deel van het huishoudelijke werk, waar men, naast alle andere zaken, vaak meer dan een halve week mee bezig was, is nu een werkje geworden dat in enkele uren gedaan kan worden en dan vaak geheel automatisch.

Geen wonder dat het vroeger hier en daar slechts één keer per vier weken wasdag was.

H. Pikkemaat

Kadastrale Atlas Heino 1832

Hoe zag Heino er in 1832 uit?

Hierover geeft de "Kadastrale Atlas Heino 1832" ons een goed en volledig beeld. Vanaf 1832 heeft de Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers van ieder stukje grond in Nederland alle gegevens vastgelegd, zo ook van Heino.

Om deze oudste gegevens voor steeds meer belangstellenden openbaar te maken is er in 1992 voor Overijssel de "Stichting Kadastrale Atlas Overijssel 1832" in het leven geroepen, die zich ten doel heeft gesteld van alle gemeenten in Overijssel de zogenaamde Kadastrale Atlas uit te geven. Voor Heino zal dat in het najaar van 1995 gebeuren.

Wat is een Kadastrale Atlas?

Een Kadastrale Atlas bestaat uit een aantal kaarten met allerlei toelichtingen. Met behulp van deze op authentiek materiaal gebaseerde gegevens kan iedere belangstellende nagaan, hoe de plattegrond van zijn huidige woonplaats er in 1832 uitzag, op wiens grond zijn huidige huis staat, en of dat toen bijvoorbeeld bouwland, weiland, bos of heide was. Zo'n Kadastrale Atlas is voor iedereen die zich enigszins voor de geschiedenis van zijn eigen geboorte- of woonplaats interesseert, maar ook voor wie belang stelt in de historie van zijn eigen huis, een waardevol bezit.

Heino in 1832 in beeld.

In de "Kadastrale Atlas Heino 1832" zijn dus die gegevens opgenomen, die informatie geven over de toestand van de gemeente Heino in het jaar 1832. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de kaarten, minuutplans geheten. Daarop zijn alle percelen getekend: huizen, tuinen, akkers, weilanden, woeste gronden, watertjes, wegen, etc. Het aantal kaartbladen voor Heino bedraagt 17 stuks met 2890 percelen. Heino is daarbij in vijf secties verdeeld, A t/m E.

Andere gegevens uit 1832.

Bij de minuutplans behoort de zogenaamde Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel (O.A.T.), die eveneens uit 1832 dateert. In die Tafel worden per perceel een aantal gegevens vermeld, zoals naam, beroep en woonplaats van de eigenaar of vruchtgebruiker, alsmede de soort bebouwing of het grondgebruik (bouwland, hooiland, huis, etc.), de oppervlakte van het perceel en de belastingklasse. Deze O.A.T.-gegevens worden in een apart deel op overzichtelijke wijze bij de map met kaarten geleverd. Om het zoeken te vereenvoudigen is een alfabetische lijst van eigenaren opgenomen. In een inleidend gedeelte wordt aan de gebruiker nadere informatie verstrekt over o.a. de totstandkoming van de grenzen van de gemeente Heino, over de metingen die voor de kaarten zijn verricht, over het doel van het Kadaster, enz.

Hoe komt u in het bezit van de Atlas?

Wanneer u graag een exemplaar van de "Kadastrale Atlas Heino 1832" in uw bezit wilt hebben, kunt u dat doorgeven aan het secretariaat van de vereniging of aan één der bestuursleden (zie colofon); gaarne zo spoedig mogelijk omdat de Atlas in een beperkte oplage wordt gedrukt. De prijs per exemplaar bedraagt f 40,00 (Minuutplans + O.A.T.).

Voor degenen, die zich al hebben aangemeld, is het niet noodzakelijk opnieuw te reageren. Zij staan namelijk al op de lijst van intekenaars vermeld.

Wule zekt det zo (10)

Lintworm

As de r in de moand is, kump oonze wärkgroep Dialekt zo um de veer wekken bie mekaere, aait op een dinsdagoavond. En det is noe al därtien joar zo. Der bint leden bie, die der sinds het begin an met doet, die hebt er dus al zo'n honderd bie-eenkomsten op zitten! Met een groep van vieftien töt twintig mèensen proate wie dan òver oonze streektaal. Wie probeert vaste te stellen wat veur woorden en uitdrukkingen der in oonze omgeving gebruikt wödt en die zette wie dan in een kaartenbak.

Het is de bedoeling, det hierbie de computer ok ineschaekeld wödt.

Het is ärg opvallend, hoe gauw een dialekt vernederlandst.

Wie constateert meermaalen, det oons Heino's doarin niet achterop löp, integendeel!

Doar wo'k es een paer veurbeelden van geven.

1. Met 'pättie luu' bedoele wie 'sommige mèensen'. Det woord pättie hef waarschienlijk te maeken met part (deel, gedeelte). Der wödt ok wel es ezegd 'wat luu', bv.: Wat luu könt doar beslist niet tegen. Beide woorden raekt in onbruuk, der kump 'sommige' veur in de plaeste.
2. 'Ule' kump van ulieden/oeluu; 'jule' van jelui/jeluu/jullie. 'Wule' is wieluu (wij-mensen). Boven dit stukkje gebruke wie det woord wule nog, mär in de dae-

gelijkse proat kump het steeds minder veur. Der zol dan ok können stoan: Wie zekt det zo.

Gif det dan gien verwarring? Want der is ok nog een vroagend woord 'wie', bv.; Wie hef det ezegd? Nee, want as wie het zinnegie 'wij hebben dat gezegd' in het Heino's överziet, dan wödt het 'wie **hebt** det ezegd'.

3. Het òlde woord veur lucifäs (lucifers) is striekzwèvel, een hólten pennegien, in zwèvel edeupt, det langs een deussie estrekken wödt. Det woord heur ie einlijk nooit meer en het klinkt toch zo mooi! Hoewel het Latijnse 'Lucifer', de naeme van de lichtbrengende mårgensteern, is ok best zinvol.

Ie könt het jammer vinden, det er zovölle òlde woorden verleuren goat, mär det is noe ienmaal zo. Elke taal, dus ok oons dialekt, is niet statisch, nee, der zit lèven in. Det wil zeggen, der komt nieje woorden bie en der goat òlde woorden verleuren, doar mu'w niet tragisch òver doen. Ik hebbe es iene heuren zeggen: de taal is net as 'n lintworm, an de iene kaante valt er stukkies of, mär an de aandere kaante gruuit e weer deur. Loa'w het doar dan mär op hòlen.

Henk van der Veen sr.

Geheugen

Hee hef 'n kop as 'n almanak; det zegge wie van iene, die een stürk geheugen hef, die alles zo goed kan onthòlen.

Der bint ok luu, die hebt een geheugen as 'n ziejie (melkzeve).

Der wödt ok wel ezegd van iene, dèn kört van memorie is: hee kan onthòlen van twaalf uur töt an de middag!

Van de werkgroepen

Oproep

Werkgroep Documentatie.

Werkgroep Historische Collectie.

De leden van deze werkgroepen komen elke maandagavond bijeen (sommigen één maal per twee weken) van 20.00 tot 22.00 uur in de verenigingsruimte “n Heerd” in “De Haere”. Wat doet men zoal op zo’n avond?

Voor de werkgroep Documentatie is dat foto’s op kaarten brengen en de gefotografeerde personen “thuis brengen”, kranteknipsels opplakken en sorteren, bidprentjes en familieadvertenties sorteren en opbergen enz. enz.

Voor de werkgroep Historische Collectie is dat het herstellen, schoonmaken en beschrijven van de oude voorwerpen.

Door verhuizing en overlijden zijn beide werkgroepen momenteel aan versterking toe.

Wanneer U tijd en interesse heeft voor één van deze twee werkgroepen, neemt u dan eens contact op.

Voor de Historische Collectie is dat

de heer H.J.M. Pikkemaat, De Horst 14, tel. 1962.

Voor de werkgroep Documentatie is dat

mevrouw J.K. Pruim-Reinders, Davenschot 1, tel 1986.

Dialectcursus

Bij voldoende deelname zal er in oktober weer worden gestart met een cursus Dialekt. De lessen duren van 20.00 tot 21.30 uur en vinden plaats op ‘n Heerd in gebouw ‘De Haere’ aan de Marktstraat op tien nader af te spreken vaste avonden.

In deze cursus komen onderwerpen uit de geschiedenis van Heino aan de orde.

Kosten f 25,- voor de 10 lessen.

Aanmeldingen z.s.m. bij de cursusleiders

H. Hoppen (tel. 1563) en

H. van der Veen (tel. 1505).

Wie is wie?

Een foto van de kleuterklas van de Openbare Lagere School in 1957.

Wie herkent deze kleuters?

Wie weet bij welke gelegenheid deze foto is genomen?

We wachten weer met spanning op uw reactie.

M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, Heino, Tel. 05729-2586

WIE WAS WIE?

Op de foto geplaatst in nummer 2, juni 1995, zijn deze keer wel diverse reacties binnengekomen. Degenen die reageerden zijn: Mw. T. Horstman-v.d. Kolk, Mw. M. Roelofs-Dorgelo, Mw. Penninkhof, de fam. Dekker (Eikenlaan), Dhr. H. Elsmen en Dhr. H.J. v.d. Kolk. Het is een foto van de reisvereniging De Veldhoek, die elk jaar een reisje organiseerde voor de buurtbewoners en eventuele familieleden. De foto zou zijn van een reisje naar het openluchtmuseum in Arnhem, in 1947 of 1948, maar of hij ook daar is gemaakt is niet bekend. Dan volgen nu de namen van de afgebeelde personen:

Bovenste rij van links naar rechts:

Dhr. A. Roelofs, Dhr. E.J. Linthorst, Dhr. K. Tuitert, Dhr. H. Dekker, Dhr. H.J. Knecht (Heerde), Dhr. D. Huisman, en Dhr. G. ten Broeke.

2e rij:

Dhr. M. Penninkhof, Mw. M. Roelofs-Dorgelo, Mw. L. Tuitert, Mw. D. Dekker-Westerhof, Mw. G. Knecht-Dekker, Dhr. G. v.d. Kolk, Mw. R. ten Broeke-Dekker en Dhr. H. Linthorst.

3e rij:

Mw. D. Penninkhof-Hogeland, Dhr. H.J. v.d. Kolk, Dhr. L. Nijland, Dhr. G. v.d. Beek, Dhr. G. Knecht (Heerde), Dhr. J. Roelofs, Dhr. B.J. v.d. Kolk en Dhr. H.J. Bluemink.

4e rij:

Mw. J. Bluemink-Wigmannink, Mw. A. v.d. Kolk-Wigmannink, Mw. Linthorst, Mw. Roelofs, Mw. v.d. Beek, Mw. D. Knecht-Land (Heerde), Jan Schothans, Mw. A. Linthorst-Keizer en Dhr. G.J. Schothans.

De voorste twee personen zijn:

Dhr. E. van Leusen en Mw. van Leusen.

Dan is er alsnog een reactie gekomen op de foto geplaatst in nummer 4, december 1994, (zie ook nr. 2, maart 1995).

Het is een foto van een optocht tijdens de Septemberfeesten in 1967.

De namen van de jongens zijn als volgt:

Staande voor de wagen Wout Blom (v.d. Capellenweg), op de wagen links met pijp Gerard Antonissen (Munnikenhof), naast hem Sjouke Dijkstra, achter op de wagen links Hennie Boerdijk en naast hem Henk van Gurp.

De reacties kwamen van Mw. G. Polstra-Bisselink en Gerard Antonissen, die zelfs nog wist dat het paard Sjonnie heette, ook dat ze de wagen klaar mochten maken in de schuur van de ouders van Wout Blom aan de Dorpsstraat (nu Hotel Marktzicht) en dat ze een 1e prijs wonnen.

Onze hartelijke dank aan allen die reageerden.

Van de bestuurstafel

Plotseling verloor onze vereniging twee actieve werkende leden. Op 20 juni 1995 overleed de heer H. Hengo, lid van de werkgroep Documentatie en op 11 juli 1995 de heer H. Schutte, lid van de werkgroep Maquettebouw. We zullen hen missen.

Een uitnodiging voor de ledenavond op dinsdag 26 september treft U bij deze "Omheining" aan.

In het najaar zal de Kadastrale Atlas Heino 1832 worden uitgegeven. Informatie over de Atlas vindt U elders in dit kontaktblad. Over de ledenavond, die in het teken zal staan van deze uitgifte, wordt U nog nader geïnformeerd.

Schenkingen

- Van mevrouw J.H. Dijk-Keizer, Statenweg 13, 3 doosjes sigaren.
 - Van mevrouw S. de Graaf, Rozen-daelseweg 8, een collectie zondags-schoolplaatjes.
 - Van de heer J.H. Holterman, Klaproos 33, een gerstkneuzer.
 - Van de familie H. de Weerdt, Davenschot 29, 1 gebreide borstrok, 1 flanellen herenhemd, 1 wit nachtjak, 1 bont nachtjak, 1 zwarte onderbroek, 1 grijs molton onderbroek, 1 rood daags borstlijfje, 2 donkerblauwe schorten, 1 geruite blauwe schort, 1 luster schort, 1 zwarte rouwschort, 2 bonte schorten, 2 krablappen, 2 witte handgeborduurde kraagjes op vestje, 3 linnen hemden en 2 witte naadzakken.
 - Van de heer Gerrit van de Worp, thans Gerry J. Vandeworp, Box 54, Louisville, Ohio, Amerika, twee zilveren manchetknopen met de N.H. Kerk van Heino, die in 1951 door de Jeugdkerk van de Ned. Herv. Gemeente aan hem waren geschonken bij zijn vertrek met zijn ouders naar Canada. Tevens een boekje "De reddingsboot komt", een uitgave van de Rijks-postspaarbank.
-

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat:

Davenschot 1, 8141 BB Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Abonnees f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino

Werkgroepen

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant

2. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Lierderholthuisweg 69, 8055 PK Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant

8. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino
tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
F. Hageman-Zielman, Vlamincckhorstweg 28,
8141 GG Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
15e jaargang - nummer 4 - december 1995

INHOUDSOPGAVE

blz. 106	Van de redactie
blz. 107	Stalletje van Bethlehem - J.K. Pruim-Reinders
blz. 109	Wule zekt det zo (11) - Henk van der Veen sr.
blz. 110	Sprekende foto's (30) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 112	Geschiedenis van het kostershuis te Lierderholthuis - F.W. Roeloffzen, em. pastoor
blz. 114	Parasiet - Arja Albrecht-Broekens
blz. 116	De Midwinterhoorn - H.J.M. Pikkemaat
blz. 118	Wat is wat? - G.A. Hutten
blz. 126	Al weer 20 jaar geleden - werkgroep Geschiedenis
blz. 134	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 136	Van de bestuurstafel

Van de redactie

Voor u ligt alweer het laatste nummer van Omheining van 1995. Arja Albrecht, Jenny Pruim en Herman Pikkemaat brengen u met hun artikelen aardig in de Kerstsfeer. De decembermaand is bij uitstek een maand om terug te blikken en vooruit te kijken.

Wij kunnen terugzien op een succesvol jaar; van het themanummer 'Heino bevrijd' zijn ruim 250 exemplaren verkocht. Dankzij uw aller medewerking! Dat kan niet genoeg gezegd worden.

In Herman Pikkemaat hebben we iemand gevonden die op enthousiaste en deskundige wijze de voorwerpen uit ons 'museum' onder de loep neemt.

Natuurlijk proberen we het komende jaar op dezelfde voet door te gaan en als het kan nóg een beetje beter.

De werkgroep geschiedenis is bezig met onderzoek omtrent de medische geschiedenis van Heino en zal zijn bevindingen te zijner tijd op papier zetten.

Ook bereikten ons verschillende verzoeken om eens na te trekken hoe het diegenen die vanuit Heino naar het buitenland zijn geëmigreerd vergaan is.

Natuurlijk willen wij daaraan graag voldoen, maar dat kan niet zonder uw hulp. Weet u namen en adressen van Heinoërs in den vreemde, geeft u die dan alstublieft aan ons door.

Wij nemen dan contact op met deze mensen en hopen dat ze bereid zijn hun wederwaardigheden op papier of op cassetteband te zetten.

Als het allemaal lukt belooft het een interessante serie te worden.

De kopij voor het maartnummer moet **uiterlijk 1 februari** in ons bezit zijn.

Stalletje van Bethlehem

Stalletje van Bethlehem, Noordnederlands, begin 16e eeuw.

Op de ledenvergadering van 14 november, vorig jaar, kregen wij van mevrouw Groten, Bremmelerstraat 9, 8141 PK Wijhe informatie overhandigd over het stalletje van Bethlehem. Het stalletje van Bethlehem, indertijd als reliëf aanwezig in de R.K. Kerk te Lierderholthuis, werd in de vorige eeuw door deken J.P. van Santen geschonken aan het Rijksmuseum Het Catharijneconvent te Utrecht.

In het boek "Het dorp aan de Oude Wetering" schrijven Ton Groot Beumer en Leo Ogink op bladzijde 44:

Belangrijke ontwikkelingen deden zich voor in de periode van pastoor Jacobus Petrus van Santen. Deze Zwollenaar kwam op 27 november 1847 in Lierderholthuis. Het was

deze pastoor die de aanzet heeft gegeven tot het bouwen van een nieuwe kerk. Hij overleed in 1897.

Vervolgens op bladzijde 113:

Tot aan de tijd van deken Van Santen had de kerk een pracht van een reliëf van 54 bij 68 cm waarin een beeldengroep gehouwen en beschilderd was voorstellende het kerstgebeuren. Dit verhuisde als geschenk naar het Aartsbisdom Museum te Utrecht, dat nu Rijksmuseum Het Catharijneconvent heet. Het is daar nog steeds te bewonderen. In die tijd werd het vervangen door een grote kerststal, die daarna tijdens de verschillende pastoors steeds kleiner werd, tot tenslotte pastoor Zegger de huidige kerststal vanuit het

R.K. Ziekenhuis in Zwolle naar Lierderholt-huis bracht.

In de Catalogus van het Aartsbisshoppelijk Museum staat onder nummer 135 vermeld:

Stalletje van Bethlehem.

Noordnederlands; begin 16e eeuw; eikehout met oude polychromie; hoogte 54,5 cm; breedte 68,5 cm.

In een schetsmatig aangegeven stal knielen bij het op stro liggende Kindje, Maria, twee engelen, van wie één op een harp speelt, en meer op de achtergrond, een herder.

Ter linkerzijde staat St. Jozef. Achter hem naderen een engel en een herdersknaapje. Van rechts komt eveneens een herder aangelopen. Achter de H.Maagd de koppen van os en ezel. Bovenin het stalletje een til met enkele duiven. De grotendeels oorspronkelijke polychromie is gedeeltelijk bewaard. Maria is gekleed in een rood gewaad met blauwe mantel; Jozef draagt een rood kleed met blauwe voering en een rode kap met gouden band; de engelen witte klederen met gouden zomen, de rechter herder een blauwe hoed en bruine jas met rode voering over een blauwe tuniek; de herdersknaap draagt een rode hoed en blauwe tuniek met rode voering;

de os heeft een roodbruine huid; het wit-roze Kindje ligt op goudgeel stro.

Geschenk van deken J. van Santen te Lierderholt-huis; afkomstig uit de R.K. Kerk aldaar.

Opmerking: Samengevoegd uit twee gedeelten. Handen en vingers van Jozef, Maria en één der herders en de kop van een duif ontbreken, terwijl tevens twee engelen ieder een hand missen en de harp beschadigd is. De achtergrond is meerdere malen gespleten en verstevigd. Het Christuskind, waaraan een beentje ontbreekt en het stro zijn apart bevestigd.

Volgens Timmers in Boerhave Beekman een werk uit het laatst van de 15de eeuw van een meester, opgeleid in Noord Frankrijk of het Waalse zuiden.

De eikehouten kerststal staat in de vaste collectie van Rijksmuseum Het Catharijne-convent opgesteld en wel in de Uiltjeszaal. Deze is zeker de moeite van het bezichtigen waard.

J.K. Pruim-Reinders

Wule zekt det zo (11)

Boer

Det woord is nog altied een scheldnaeme: een boer gunk - zekers vrogger - deur veur dom en achterlijk. Net as zien sproake, zien taal, het plat dus. Ok al is het 'boer word mens!' wel es ummedreid töt 'mens, word boer!'.

Een dominee numen als noadeel van het wärken op het platteland de'j der zo veur mossen oppassen, de'j niet 'verboeren'. Het dialekt vund e òverigens wel 'een heel grappig taaltje'. Hee wus blikbaer niet, det oons plat völle òolder is as het ABN (Algemeen Beschaafd Nederlands), en dus wel wat meer respekt verdient. Mär ja, iene die det niet weet kö'j zo'n opmärking slecht kwoalijk nemmen.

Een boer gif tegenswoordig as beroep dan ok vaeke op landbouwer of agrariër; kiek ter het tillefoonboek mär op noa. Boer kreeg ok de betekenis van handelaer en venter: visboer, grunteboer, kollenboer, petrolieboer en goa zo mär deur. Een postbode nuumt zichzelf wel es een brievenboer...

Eeuwen eleen kennen ze boer niet as landbouwer. Det was een bouwman, hee haelen de bouw binnen en hee wonnen in een bouwhuus. Dèenk ok es an het Duuts: Bauer, Bauernhof. In de zestiende eeuw kwaamp ok boerman in gebruik. In de streektalen he'w 't

nog òver een bouwkaamp en òver bouwen in de betekenis van ploegen.

Wärken in de bouw was vrogger heel wat aans as tegenswoordig! Boerten was gräppies maeken, det hef met boer niks uut te stoan. Net zo min as 'een boer loaten', det mut een klanknoabootsing wèen.

Wie in vrogger eeuwen iene dom of achterlijk, zelfs onbeschoft en eerloos wol numen, die gebruiken het woord dorper. Der mut bieezegd wödden, det de meeste dörpelingen boer waeren. Dorperheit was onbeschaafd, zelfs oneerbaarheid! Dorpelic was schandelijk. In die betekenis kenne wie det woord niet meer.

Mär toch beluuster ik wat spottends in de uitdrukking 'dorpse mentaliteit...of zo'k mie vergissen?

H. van der Veen sr.

Gegevens uit:

- Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek.
- Van Dale, Etymologisch Woordenboek.

Persbericht

Op 15 november 1995 is het boek **De havezathen van Twente en hun bewoners** verschenen. Een unieke publikatie van het Rijksarchief in Overijssel.

Jhr. A.J. Gevers en A.J. Mensema, medewerkers van het Rijksarchief in Overijssel, geven in dit boek een uniek overzicht van de huizen zelf, van het gebied waarin zij gelegen zijn en van de families die de havezathen bewoonden.

Het boek is rijk geïllustreerd met zwart-wit foto's, kaarten en getekende plattegronden uit verschillende perioden. Bovendien geven een groot aantal kleurenfoto's een goed beeld van de huidige toestand van de havezathen, hun interieurs en omgeving.

De prijs van het boek bedraagt f 125,- en is te bestellen bij: Het Rijksarchief in Overijssel, Eikenstraat 20, 8021 WX Zwolle en bij de boekhandel.

Sprekende foto's (30)

Gradus Schotman, gewoond hebbende Berkendijk 15.

Omstreeks 1860 vestigen zich vanuit de gemeente Raalte aan de Berkendijk 4 in Heino, Hermannes Schotman, landbouwer, met zijn echtgenote Maria Fobert en de kinderen Johanna, Engelbertus, Lambert Jan en Hermannus. Het zijn de grootouders van **Gradus Schotman**.

Wat de kinderen van Hermannes Schotman en Maria Fobert betreft het volgende.

Johanna trouwt met Lambertus Rientjes. Engelbertus, landbouwer, vertrekt naar de gemeente Dalfsen.

Lambert Jan, eveneens landbouwer, vertrekt ook naar de gemeente Dalfsen, maar komt op 12 februari 1903 terug op het ouderlijk huis, Berkendijk 4 wanneer zijn broer Hermannus, die tot die datum het boerenbedrijf beheert, verhuist naar Berkendijk 15.

Lambert Jan heeft één dochter Maria. Zij trouwt in 1912 met Gerhardus Oosterlaar en sindsdien woont de familie Oosterlaar op het adres Berkendijk 4.

De gefotografeerde **Gradus Schotman** ziet als Gradus Johannes het levenslicht te Heino

op 2 februari 1890 aan de Berkendijk 4 als zoon van Hermannus Schotman en Johanna Rutgers.

Hij is nog maar twee jaar oud als zijn moeder op 28-jarige leeftijd komt te overlijden, kort na de geboorte van haar derde kind. Zijn vader Hermannus Schotman, op dat moment weduwnaar met drie kinderen, hertrouwt al na enkele maanden met Gerardina Maria Blankenvoort. Uit dit tweede huwelijk worden nog tien kinderen geboren.

Een fragment genealogie.

Hermannus Schotman.

Geboren: Raalte, 6 september 1855.

Overleden: Heino, 8 oktober 1935, oud 80 jaar.

Zoon van: Hermannus Schotman en Maria Fobert.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: R.K.

Adres: Berkendijk 4, vanaf 12 februari 1903 Berkendijk 15, vanaf 1 januari 1926 Leme-lerveldseweg 38.

1e huwelijk: Heino, 6 mei 1886 met Johanna

Rutgers, geboren Dalfsen, 22 mei 1863, overleden Heino, 16 januari 1892.

Dochter van Gerrit Jan Rutgers en Johanna Kelderman.

2e huwelijk: 5 mei 1892 met Gerardina Maria Blankenvoort, geboren Raalte, 3 januari 1872, overleden Heino, 15 september 1940.

Dochter van Joannes Blankenvoort en Willemmina Vree.

Kinderen:

1. **Hermannus**, geboren Heino, 27 maart 1887; overleden 1 december 1964; woonde De Haarstraat 6.
2. **Gradus Johannes**, geboren Heino, 2 februari 1890; overleden Heino, 12 augustus 1984; woonde Berkendijk 15.
3. **Johannes**, geboren Heino, 10 januari 1892; overleden Heino, 16 juni 1897.
4. **Jan**, geboren Heino, 23 juni 1893; overleden Heino, 17 november 1987; woonde Lemelerveldseweg 38, later Dorpsstraat 32.
5. **Willemmina Maria**, geboren Heino, 10 mei 1895.
6. **Maria**, geboren Heino, 27 maart 1897; overleden Heino, 24 juli 1983; woonde Twentseweg 8, was gehuwd met Antonie Flierhuis.
7. **Johanna**, geboren Heino, 13 december 1898.
8. **Florentius Theodorus**, geboren Heino, 17 mei 1900; overleden Heino, 30 juli 1912.
9. **Lambertus**, geboren Heino, 16 juli 1903.
10. **Hendrika**, geboren Heino, 17 januari 1905; overleden Zwolle, 26 februari 1933, was gehuwd met Hendrikus Nijboer.
11. **Anna Maria**, geboren Heino, 28 december 1907; overleden Heino, 9 maart 1909.
12. Levenloos kind, Heino, 19 oktober 1910.
13. **Theodorus Hermannus**, geboren Heino, 1 april 1913; woonde Van der Capellenweg 23, later Kerkslagen 5, Lierderholthuis.

Om terug te komen op **Gradus Schotman**. Hij trouwt op 35-jarige leeftijd met Johanna Veltjen, geboren te Raalte, 14 september

Ter dankbare herinnering aan

GRADUS SCHOTMAN

echtgenoot van Margretha Heerdink;
eerder gehuwd met Johanna Veltjen.

Hij werd geboren 2 februari 1890 te Heino en overleed aldaar op zondagavond 12 augustus 1984. Zijn lichaam werd te ruste gelegd 16 augustus op het R.K. kerkhof te Heino.

In 't Oude Testament lezen wij over de aartsvaders: "Zij verwekten zonen en dochters en overleden op hoge leeftijd en hun lichaam werd bijgezet in 't graf van hun vaderen." Dit mogen wij ook zeggen van Gradus Schotman, die de leeftijd van de zeer sterken heeft bereikt, en 'n grote stoet van zonen en dochters met kinderen en kleinkinderen hebben hem begeleid naar zijn laatste rustplaats. Tot 't laatste toe heeft hij gewerkt en 'n goede gezondheid genoten, nooit was hij ziek en misschien was 't geen toeval dat hij juist op zondagavond in de Heer is overleden.

Hij was een eenvoudig mens en diep gelovig. Hij was dankbaar voor 't leven en dat hij kon blijven werken. Hij zag zich gaarne omringd door zijn kinderen en kleinkinderen en blij heeft hij met zijn vrouw te midden van hen de belangrijke verjaardagen en hoogtijdagen van zijn leven gevierd. En nu geven wij hem uit handen en leggen hem neer in de aarde, in de handen van de levende God, die hem zal ontvangen als een goede en getrouwe dienaar, die over veel gesteld zal worden. Barmhartige God, neem hem op in Uw vrede en laat hem delen in uw eeuwige heerlijkheid.

Hij ruste in vrede. Amen

1902 en overleden te Heino bij de geboorte van haar achtste kind op 7 januari 1934.

Vervolgens hertrouwt hij te Heino op 14 oktober 1937 met Margaretha Heerdink, die thans nog met één van haar zonen op het adres Berkendijk 15 woont.

Voor een levensbeschrijving van Gradus Schotman kunnen we geheel aansluiten bij de tekst op zijn bidprentje.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: burgerlijke stand en bevolkingsregisters.
- Archief heemkundevereniging: collectie bidprentjes.

Geschiedenis van het kostershuis te Lierderholthuis

Pastoor-deken J.P. van Santen is gedurende 50 jaar, nl. van 1847 tot 1897, pastoor van Lierderholthuis geweest.

In 1870 liet hij het kostershuis openbaar aanbesteden, waarbij de bouw voor de som van 1530 gulden werd gegund aan de aannemer G.W. Kormelink. De totale kosten waren uiteindelijk f 1639,42^{1/2}.

Voor de bouw gaf de pastoor zelf 600 gulden, terwijl vier andere weldoeners elk 100 gulden beschikbaar stelden. De overige kosten kwamen uit de kerkekas.

In het archief van onze kerk bevindt zich een boekje van de inkomsten en uitgaven voor het kostershuis, bijgehouden door de pastoor.

Op 14 januari 1873 werd de rekening onderzocht en goedgekeurd door voorzitter J.P. van Santen en de vier kerkmeesters, te weten:

1. Cornelis Elshof op Wellenberg (1811-1888)
2. Herman Heuves op Hasselt (1855-1897)
3. Johan Geertman (1855-1895)
4. Willem ten Hove (1822-1895)

Uitgaven:

- 10 september 1870: 100 mud kalk van Zwolle naar hier, vracht f 5,50
- J.W. Kophoff, timmerman in Windesheim, ontving met Kerstmis voor stenen f 359,60
- vracht kalk van Dedemsvaart via Zwolle f 5,00
- pannen vanaf Zwolle f 5,33
- februari 1871: Piet Middendorp, smid te Lierderholthuis, voor werk f 46,82
- voor ijzerwaren en spijkers f 60,80
- ijzeren goten van Schaapman en Helmich te Zwolle f 11,00
- voor verver en schilder Siro f 47,34
- houtkoper Rozendal, rekening f 301,90

Op 25 januari 1879 keurt de bisschop te Maarssen deze rekening goed.

Dit kostershuis heeft er ongeveer 100 jaar gestaan en is soms bewoond geweest door twee families.

Taak

In de Hervormde kerk was de koster (custos) vanouds ook schoolmeester en voorzanger/organist. Tevens dikwijls grafdelver, lijkebezorger en klokluider. Dit ambt ging soms over van vader op zoon.

In Heino was de familie Van Langen rond 1800 daarvan een voorbeeld.

De taak van een katholieke koster werd gezien als een erebaan. Hij was bv. kleermaker of boer. Vaak ook had hij een winkel-tje met beeldjes, rozenkransen en kerkboekjes. Veelal liet hij tevens de bidprentjes drukken. Hij zorgde voor het klaarleggen van de liturgische boeken en de kleding (paramenten) voor de priesters en de misdienaars. Hij ontstak in de kerk de lampen en kaarsen en zette in de winter de stoven klaar voor de kerkbezoekers.

De zondag bracht hij bijna geheel in de kerk door, vooral de drie dagen van de Goede Week (Triduum Sacrum: Witte Donderdag, Goede Vrijdag en Stille Zaterdag) waren voor hem drukke dagen. Het ophangen van de Adventskrans, het opstellen van de kribbe in de kersttijd, het bloemversieren op hoogtijdagen, het koper poetsen, het wassen van het altaarlinnen, het behoorde allemaal tot zijn bezigheden. Kosten hadden tevens veel werk bij trouwplechtigheden en uitvaarten. Ze stookten de kerk warm, ze luidden de klokken en verzorgden het uurwerk. Ze onderhielden dikwijls het kerkhof en de pastorietaan. En...ze telden het collectegeld.

Bewoners

Pastoor Sjaak van Santen had als eerste koster Berend Klein Hesselink, in 1842 geboren te Dinxperlo in de Gelderse

Lierderholthuis, R.K. Kerk, links het kostershuis.

Achterhoek. Hij was kleermaker van beroep. Zijn vrouw heette Henrica Imenschot (1832-1907). Haar oudere zuster Hermina was huishoudster bij pastoor Van Santen, evenals haar jongere zuster Johanna Imenschot. Na de dood van Berend Klein Hesselink werd het huis bewoond door Hermanus Hemels (1843-1927). Zijn vrouw was Dien Elshof (1845-1932). Samen waren zij bekend als 'Mans en Dienemeuje van Vos'.

Dit 'Vos' slaat op het feit dat Hermanus jarenlang koetsier was van Baron de Vos van Steenwijk op de Colckhof.

Hun twee ongehuwde kinderen Anton en Feem Hemels bewoonden na hen het kostershuis. Anton Hemels, geboren bij de Colckhof in 1881, is in De Vloedgraven overleden op 1 januari 1972. Feem, geboren in 1883, overleed te Lierderholthuis op 25 oktober 1955.

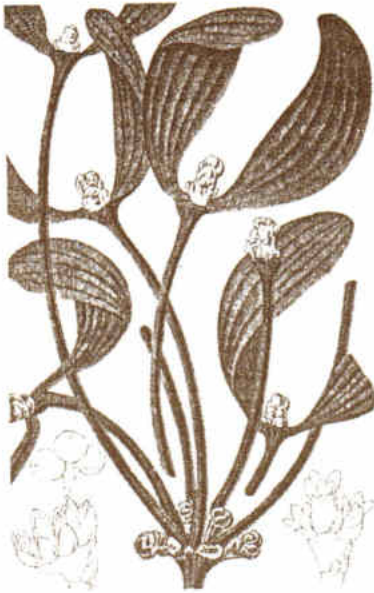
De laatste bewoners van het kostershuis, Jan Kloppenberg en Trees Vree, woonden er van

1953 tot 1967. Het huis werd onbewoonbaar verklaard en in 1968 afgebroken. Jan en Trees verhuisden naar een woning bij de Colckhof.

Jan, de broer van Anna, Dora en Herman Kloppenberg, was geboren te Lierderholthuis op 24 december 1920; hij stierf op 4 juni 1972. Trees Vree, geboren te Mariënheem op 6 januari 1930 overleed te Zwolle op 27 december 1993 als vrouw van Willem Sprik uit Ommen.

De kosterswoning is weliswaar uit ons dorpsbeeld verdwenen, maar bij velen leven er nog allerlei herinneringen.

F.W. Roeloffzen, em. pastoor

Parasiet dat klinkt in onze oren niet echt feestelijk. Een plant die op een andere groeit die uitzuigt dus eet van andermans tafel, we houden er niet zo van. Dingen die we niet goed begrijpen roepen vaak angst en afkeer op, of ze worden voorwerp van verering.

Vereren we dan iets omdat we er bang voor zijn? Het kan best dat het op die manier werkt. In elk geval verging het zo de mistletoe. Op zich een fraai plantje met groene bloemetjes, mooie parelachtige bessen en grijsgroene bladeren, die altijd paarsgewijs aan de tak zitten. Maar toch een vreemd gewas, een plant die nergens bij lijkt te horen. Hij heeft zijn wortels niet in de grond om voedsel te maken, zoals we dat graag zien bij planten, want dat kan hij niet. De mistletoe, ook maretak geheten, laat een ander het zware werk doen. Hij leeft van zijn gastheer, vaak een eik, populier of een vruchtboom. Zijn wortels stevig in de boomschors gedrongen eet hij het voedsel, dat de gastboom met moeite en genialiteit

heeft bereid voor eigen gebruik. Tafeltje dekje - dankuwel meneer Eik, 't was heerlijk!

Dergelijk wangedrag kan niet deugen, meenden Kelten en Germanen toen ze eeuwen geleden deze uitvreter in hun heilige eiken ontdekten. En ze probeerden vanuit hun godenverhalen, de mythen, de slechterik een plaats in het geheel te geven, zoals ze dat deden met al die moeilijk te vatten vreemde verschijnselen in de wereld om hen heen. Maretak komt van 'maren', boze geesten die 's nachts op je borst gaan zitten en je 't angstzweet en boze dromen bezorgen. Ja, nacht-maren; nachtmerries. Daar komt dus geen paard aan te pas. Daar denk je nou ook niet zo één-twee-drie aan wanneer je voor je dure geld een bosje van dit duistere spul koopt om onder te kunnen zoenen met Kerst!

Is het eigenlijk wel vertrouwd bozegeestentakken op te hangen? Je weet maar nooit wat er van komen kan...

Lees eerst maar eens het verhaal dat onze verre voorouders om de vreemde mistletoe, alias maretak, weefden:

De Germanen hadden dus hun uitgebreide godenfamilie die zich met alles en nog wat bemoeide, overal een vinger in de pap had en die niets menselijks vreemd was.

Een van de belangrijkste en beste van het stel was Baldur: de bringer van het Licht, de Grote Strijder tegen de duisternis. Maar de Germanen wisten al dat het goede niet zonder het kwaad bestaat. Vandaar dat in de godenmythen de voorspelling bestond dat Baldur ten val gebracht zou worden. Zijn moeder Freya, de vruchtbaarheids- en oermoedergodin, hoorde van deze onheilsprofetie. Omdat ze uiteraard haar zoon wilde beschermen en heel wat in de melk te brokkelen had binnen de familie, nam ze drastische maatregelen: ze liet alles wat bestond plechtig zweren om haar zoon geen kwaad te doen. En dat 'alles' was veel: planten, dieren, water, stenen, licht en vuur. Ze beloofden het allemaal, aan hen zou het niet liggen. Helaas

- voorspellingen in de godenwereld dienen uit te komen - ze vergat iets...de maretak. Dit gluiptje had immers geen wortels in de aarde zoals een echte plant betaamt, bovendien zat hij goed verborgen hoog in de boomkruinen. Freya zag hem gewoon over het hoofd. Daar kwam narigheid van. Het noodlot sloeg onmiddellijk toe en deed dat in de gedaante van Loki, de god van kwade zaken. Lelijke Loki hield niet zo van de mooie, goede Baldur (jaloers zeker) en greep zijn kans. Hij maakte een pijl van maretakhout, goed scherp, en gaf deze aan Hodur, de blinde broer van Baldur, die natuurlijk niets in de gaten had. Waarschijnlijk zei Loki zoets als: 'Schiet die kant maar op, Hodur, het kan echt geen kwaad...' (hoe diep kan iemand zinken) en Baldur werd dodelijk getroffen. De duisternis had het licht overwonnen. Het blinde verstand won het van de zuivere intuïtie, zou je kunnen zeggen. Eén zo'n mis-selijke godenstreek en wij worstelen nog dagelijks met de gevolgen.

Echter, de Germanen waren niet voor één gat te vangen: het donker in de winter bestreden ze met vuren en offers en ja, het werd inderdaad licht na verloop van tijd. Wat de maretak betreft, die zo'n slechte naam gekregen had door dit godengeruzie, redeneerden ze positief. Hij groeide immers op heilige plaatsen in gewijde bomen waaruit hij de essentiële sappen opzoog. Derhalve

moesten de goden er wel iets goeds mee voor hebben, iets tot heil van de mensen. En waarachtig, de eens verguisde maretak bleek grote geneeskracht te bezitten tegen velerlei kwalen, o.a. kankertumoren en epilepsie.

Zo komt het dat de mistletoe nog altijd als een geluksbrenger wordt beschouwd, ondanks zijn slechte start.

Hang daarom vooral een grote bos in huis zodat er veel gekust kan worden. Weet u soms een betere manier om de donkere dagen door te komen en de duisternis te lijf te gaan?

Freya lacht in haar goddelijke vuistje!

Arja Albrecht-Broekens

**Viscum album, mistletoe,
maretak, vogellijm.**

De zaden uit de bessen zijn kleverig. Vogels moeten hun snavel langs de tak vegen om die lijm eraf te krijgen. Zo vinden de zaadjes een nieuwe plek om te wortelen. Vandaar de uitermate prozaïsche naam: vogellijm.

Geef mij de naam maretak maar!

Bestuur en redactie van Omheining

*wensen alle lezers fijne Kerstdagen en een
voorspoedig 1996*

De Midwinterhoorn

"Too Beernd bloast nog 'es efkes.

A't der op ankoopt is 't mon'n ok nog Kesmis; ik heb ze in Kleen-Aogel (buurtschap bij Ootmarsum) a 'n paar moal heurt". Woorden van onze buurman tegen zijn broer, een goede midwinterhoornblazer, op een Kerst-avond, in de tijd dat wij in Ootmarsum opgroeiden. Zo werden we in onze jeugd spelenderwijs met de midwinterhoorn vertrouwd gemaakt.

In het noordoostelijke deel van Twente, vlak bij de duitse grens, is het midwinterhoornblazen een traditie, die eeuwenoud is.

Wellicht is het een gewoonte uit een ver vóórchristelijk verleden. Men had angst voor de onzichtbare boze geesten in de tijd met lange nachten en nevelige korte dagen met weinig zon, de midwintertijd.

Door op bepaalde manieren zoveel mogelijk lawaai te maken dacht men de kwade geesten te kunnen verjagen.

Met de komst van het Christendom zou het gebruik gekerstend zijn en zo zijn blijven voortbestaan als een aankondiging van de geboorte van het Kerstkindje.

Er wordt dan ook geblazen van de eerste zondag van de advent tot en met Driekoningen.

De midwinterhoorn is eigenlijk een primitief instrument.

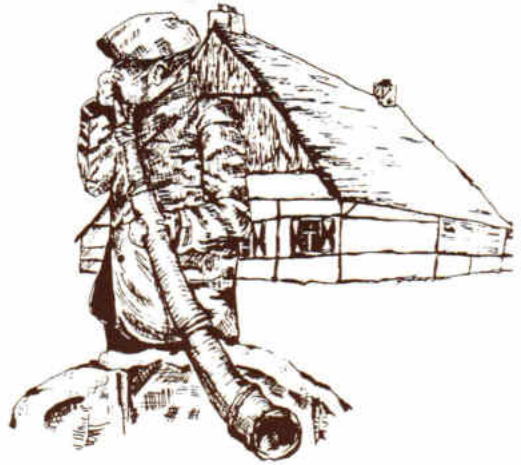
Hij wordt bij voorkeur gemaakt uit een stammetje van wilgenhout. Ook wordt wel els of berk gebruikt.

Het is noodzakelijk dat het stammetje aan de onderkant enigszins gebogen toeloopt en een doorsnee van ongeveer 15 cm heeft. De lengte moet 1.00 m à 1.50 m zijn.

Nadat de stam voldoende droog is wordt hij zodanig bewerkt dat de diameter aan de dunste kant ongeveer 6 cm is; aan deze kant komt het mondstuk. Men krijgt dus een soort lange afgeknotte kegel.

Nu wordt het geheel in de lengte doormidden gezaagd.

Beide helften worden uitgehold tot een wand-

dikte van 1 cm en weer tegen elkaar geklemd met als afdichtingsmateriaal stoelmattersbies (rusche).

Vervolgens worden voor de versteviging hoepeltjes van gespleten wilgetenen of braamtakken om de hoorn aangebracht.

Om lekkage, na krimpen van het hout, tegen te gaan kunnen onder de hoepels houten wiggen (kieln) gestoken worden.

Tegenwoordig gebeurt het aan elkaar klemmen van beide hoorn delen met behulp van lijm; dit geeft een betere afdichting.

Als laatste onderdeel brengt men de "spool" aan, een uitneembaar los mondstuk gemaakt van éénjarig vlierhout, waar de zachte kern uit verwijderd is. De spool is schuin afgesneden aan de ene kant, waardoor een ovale opening ontstaat; aan de andere kant wordt hij precies passend gemaakt voor het dunne einde van de hoorn.

Het blazen op de midwinterhoorn is niet zo eenvoudig. Men moet over zeer goede longen beschikken om er 6 à 7 tonen uit te kunnen halen. Er wordt wel eens gezegd: "Je

moet er ijzeren longen en leren lippen voor hebben”.

De melodie is plaatselijk verschillend. Ze wordt van vader op zoon doorgegeven. Zo kan het voorkomen dat in hetzelfde dorp of dezelfde buurtschap op verschillende manieren geblazen wordt.

Tijdens de eeuwwisseling schijnt dit gebruik in het slop te zijn geraakt. Men kende de hoorn wel, maar had hem als souvenir aan de wand hangen.

Bij mijn weten echter is in Ootmarsum en omgeving tijdens de Kersttijd altijd geblazen. In de vijftiger jaren is door een toen nog klein

aantal liefhebbers van het “midwinterhoorn-bloazen” zoveel bekendheid gegeven aan het gebruik, dat gelukkig nu in heel Noordoost-Twente de blazers weer terug zijn en met hun mystieke geluid een aparte sfeer aan de Kersttijd geven.

In de zeventiger jaren waren er al weer zo'n 300 blazers, ouderen én jongeren.

H.J.M. Pikkemaat

Rijksarchief in Overijssel publiceert gegevens over 25.000 personen, boerderijen en landerijen.

Op 13 oktober is in het Provinciehuis in Zwolle het Repertorium op de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen, 1379-1805 aangeboden aan drs. N. Gerzee, gedeputeerde voor ruimtelijke ordening en bestuurlijke organisatie.

In de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen (de registers waarin beleningen werden aangetekend) staan over een periode van meer dan 4 eeuwen de leningen (overgang van bezit) opgetekend van ongeveer 2500 boerderijen en landerijen in de drie Overijsselse kwartieren Salland, Twente en het Land van Vollenhove en daarnaast in Drenthe, Gelderland en het graafschap Bentheim.

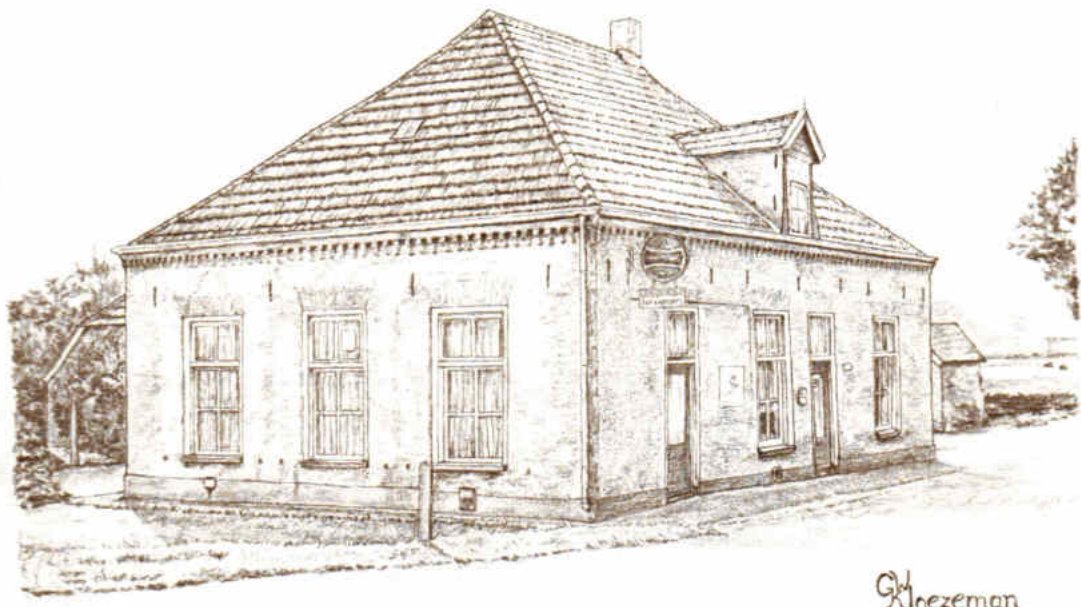
Per schoutambt, of richteramtb en daarbinnen per buurschap worden de leengoederen (erven, percelen en de tienden daaruit) opgesomd. Bij de overgang van bezit wordt niet alleen de nieuwe bezitter genoemd, maar in veel gevallen ook de familiebetrekking tot de vorige bezitter. De elkaar chronologisch opvolgende aantekeningen brengen dikwijls meerdere generaties van een bepaalde familie in beeld. Ze bieden tevens de mogelijkheid de geschiedenis van het onroerend goed en de veranderingen in de naamgeving te volgen.

De informatie uit de originele protocollen is door de oud-rijksarchivaris mr. E.D. Eijken systematisch bewerkt en voor een breed publiek toegankelijk gemaakt.

De protocollen bevatten ongeveer 25.000 namen van personen, plaatsen, erven en percelen. Ongeveer drievierde hiervan betreft Overijssel. Het repertorium bevat daarnaast een omvangrijke inleiding, waarin voor het eerst het Overijsselse leenrecht uitvoerig wordt behandeld.

Voor beoefenaars van de lokale geschiedenis en voor genealogen is dit een onmisbare bron van informatie.

De uitgave omvat ruim 2.000 pagina's in 8 delen. De prijs bedraagt f 260,-. De uitgave is vanaf 16 oktober 1995 verkrijgbaar bij het Rijksarchief in Overijssel, Eikenstraat 20, 8021 WX Zwolle, Tel. (038)4540722.

Het huis van de familie Kappert gezien vanaf de spoorovergang.

Tekening: Gerrit Kloeze - Oktober 1995.

Al vele jaren vinden we in Omheining leuke, indrukwekkende of ontroerende foto's van mensen uit Heino met de vraag er boven: Wie is wie? Gelukkig komen er meestal reacties op deze foto's. We leggen zo mensen en situaties vast voor later.

Toen ik onlangs moest wachten bij de spoorweginnengang bij de Heerenbrinksweg werd ik geboeid door het hoekhuis, Heerenbrinksweg nr. 1, het huis van de familie Kappert. Ik vroeg me toen af: Wat is wat? Omdat de werkgroep geschiedenis nog steeds geen kontaktpersoon heeft, ben ik zelf gaan zoeken om een antwoord te krijgen op mijn vraag wat de geschiedenis van dit huis is.

Op een zomeravond in 1890 ging Jan Rosendaal eens bij Johan Luttenberg op de Heerenbrink op bezoek. Hij kwam hem eens

polsen of hij een stuk land kon kopen daar op de hoek van de Cornelissteeg. Johan Luttenberg had in 1876 de Heerenbrink gekocht met daarbij behorende landerijen. Jan Rosendaal was van beroep bakker. In 1851 geboren op de Oude Born aan de Nieuwe Wetering onder Heino, was hij enige tijd in Stad Delden bakkersknecht geweest, maar sinds 1883 was hij bakker bij Meyman aan de Nieuwe Wetering. Jan wilde wel voor zichzelf beginnen om redenen, welke ik zo dadelijk aan de orde stel. Dat stuk land op de hoek van de Cornelissteeg heeft op de originele kadaasterkaart van 1832 nog sectie E nr.334, maar werd in 1878 gesplitst in verband met de aanleg van de spoorlijn Zwolle-Almelo en kreeg toen nr.569, groot 1 ha. 85 a. 60 ca. Jan Rosendaal wilde hiervan graag het noordoostelijk stuk. Dat leek hem een

prachtige plek om daar op die viersprong een huis te bouwen. Hij kocht dit perceel, groot ongeveer 24 aren 60 centiareen, onderhands van Johan Luttenberg voor f 500,—. 'De verkoper uitbedingt drie eikenbomen, staande op de Cornelissteeg voor het verkochte perceel'). Aan Burgemeester en Wethouders van Heino stuurde hij 7 juli 1890 een brief, waarin 'hij te kennen geeft een huis te willen bouwen op het land van Luttenberg, gelegen tussen de Cornelissteeg en de weg Heino-Windesheim en dat hij op de hoek van genoemde wegen de vijf eerste palen gaarne opgeruimd wilde zien en de sloot, die daar ligt, over een lengte van 45 meter graag gedempt wilde zien'. En hij stuurde daarbij het bestek van het huis²⁾. Nog diezelfde avond van 7 juli was er vergadering van B. en W. maar het verzoek werd aangehouden. Daarom stuurde Jan Rosendaal, bakker en winkelier, wonende in deze gemeente, op 21 juli 1890 weer een brief aan B. en W. van Heino 'en neemt bij deze de vrijheid U beleefd te verzoeken hem te vergunnen van 1 November 1890 af sterken drank in het klein te verkoopen in de beneden voorkamer van het huis staande in wijk F nr. 251a. De bewoners van voormeld huis boven den leeftijd van zestien jaren zijn Koopman Hermina Gerharda, dienstbode, en Heuvers Johannes, idem'.

Op 12 oktober 1890 stuurde Jan Rosendaal weer een schrijven aan B. en W. en laat hen weten 'dat hij voornemens is eene bakkerij en een Lijnkoekbrekerij, gedreven met één paard, alsmede een kruidenierswinkel op te richten en wel op het perceel kadastraal sectie E nr. 569 liggende aan de grintweg Windesheim-Heino. Er zal brood worden gebakken en koeken gemalen'. Zijn plannen werden 27 november 1890 goedgekeurd.

Jan Rosendaal ging dus bouwen en zijn klanten feliciteerden hem. En op Lierderholthuis werd er heel wat afgepraat want er waren meerdere bakkers. Men vond wel dat het een mooie plek was om daar een huis te bouwen. Het was ook een historische plek, al zullen velen dat toen niet meer geweten hebben. Op die plek was eerder voor een deel

de geschiedenis van Heino geschreven. Om dat te verduidelijken maken we even een uitstapje in het verleden.

Op de oudste kaart van Heino uit 1781, getekend door H. van Hooff, staan op die plek enkele gebouwen getekend. Het deel van die kaart, dat voor ons van belang is, is indertijd in Omheining nr. 3 van 1984 op pag. 230 afgebeeld. Wie woonden daar toen? In Heino heeft men zich weleens afgevraagd waar indertijd de Schout van Heino woonde. Nu die woonde daar op die viersprong. Dat kan het best verhelderd worden met enkele beknopte beschrijvingen uit het Oud Rechterlijk Archief van Heino. In Omheining nr. 3 uit 1984, waarin Grootenhuis de havezate de Bredenhorst beschrijft, kwam die vraag ook naar voren. Bieleman heeft in zijn boek over Heino op pag. 29 een overzicht gegeven met namen van Heinose Schulten³⁾.

Van 1628-1632 was Johan Fabius Schout van Heino. Hij trouwde in 1608 met Fenneke Spijckerhuis. Zij werd in 1632 weduwe. Hun zoon Joan Fabius, geboren in 1610, was daarna Schout van Heino van 1643-1651. Hij trouwde met Geertruyd Dercksen. Zij was in 1651 weduwe. Geertruyd Dercksen bewoonde met haar niet met name genoemde kinderen en haar schoonmoeder 'huis ende hof op de Nieuwe Wetering bij de Heerenbrinck, tegenover die Moellensteeg, strekkende voor ende aen de eene zijde aen de gemeinen weg, ende achter ende aen de andere zijde aen den landen van de Heerenbrinck.' In 1670 kocht Berent Berentsen Braekman dit pand, waarbij dezelfde situering gegeven wordt⁴⁾. In deze situering zien we precies waar het Schoutenhuis gelegen heeft: tegenover de Molensteeg thans Molenweg op de hoek, ten westen van de Nieuwe Wetering. Berent Braekman, gehuwd met Catharina Fabius, was Schout van Heino van 1675-1680. Ook Schout Braekman stierf op jonge leeftijd. Zijn vrouw hertrouwde in 1682 met Coenraat Muntz. Coenraat Muntz trouwde er bij in en bleef er wonen. Het huis bleef later ook het Huis van de Schout van Heino, ook genaamd het Scholtenhuis. Toen Muntz het

bewoonde werd het 'het Muntzhuis' genoemd. Dat zien we ook bij de publieke verkoop van 'het Muntzhuis' in 1777. Catharina Muntz was eind december 1776 overleden als laatste kind van de familie Muntz. Ze was op het ouderlijk huis blijven wonen. Op 5 en 12 juli 1777 werden door de erfgenamen van Catharina Muntz 14 percelen verkocht. Het eerste perceel is als volgt omschreven: 'het huis en wheere, hoven, plantages bij de overledene zelfs bewoont en gebruikt geweest, beswaart met vier vuursteden'. Het tweede perceel is de havesathe genaamd de Bredenhorst, een leen van de provincie Overijssel, dat vanouds op het Register van de Verponding en contributiën (grondbelasting e.d.) op naam staat van Jan Theunissen met de last van de brugge te onderhouden, beswaart met één vuurstede. Het derde perceel is het erve Molenstege met zijn bossen, bomen en landerijen benevens de schure die voor een deel staat op de grond van de Bredenhorst, met één vuurstede⁵). Zo volgen nog 11 percelen. Uit deze tekst kan gekonkludeerd worden dat Catharina Muntz niet op de Bredenhorst woonde maar in 'het Scholtenhuis of Muntzhuis' dat tegenover de Molensteeg thans Molenweg lag, zoals het al door Schout Fabius werd bewoond.

Deze of gene zal zeggen ergens gelezen te hebben dat Catharina Muntz op de Bredenhorst woonde. Ik ken die passage. Voor alle duidelijkheid volgt hier dan nog de tekst uit de transportakte van bovengenoemde drie percelen. Hendrik Hubert verklaart namens de gezamenlijke erfgenamen, 'dat de Hoogwelgeboren Heer Borchard Harmen Baron Gansneb genaamd Tengnagel tot de Luttenberg op den 12 Juli 1777 bij publieke verkopinge heeft doen aankopen het Huis en Where, Hoven en Plantagien cum annexis, door wijlen Juffer C. Muntz zelve bewoond en gebruikt geweest, en het Erve genaamt de Molenstege met zijn onderhorige Bosschen, Bomen en landerijen, zulks tesamen met de leenhorige Havezate de Bredenhorst in eene massa'. Gedateerd 8 mei 1778⁶). De drie percelen tezamen brachten f 32.150,— op. De teksten van de open-

bare verkoop uit 1777 en die van de overdracht laten overduidelijk zien waar Catharina Muntz gewoond heeft. Borchard Harmen Baron Gansneb genaamd Tengnagel was geboren op de havezate de Bonkenhave in het schoutambt Vollenhove. Als kind was hij meerdere keren op de Heerenbrink geweest, waar toen Hendrik Arent Baron van Oldenneel woonde. Diens moeder was Maria Idaletta Gansneb genaamd Tengnagel. Borchard Harmen trouwde 31 mei 1763 Samuelle Theophile Smits uit 's Hertogenbosch. Borchard Harmen overleed te Zwolle in 1788. Bij de volkstelling uit 1795 zien we dat Samuelle Theophile Smits een huis bewoonde in het Herenbrinksrot. En dat was het Scholtenhuis of Muntzhuis ten westen van de Nieuwe Wetering op de hoek waar in 1890 Jan Rosendaal een huis ging bouwen, al zal de situatie daar ter plekke door de aanleg van de spoorlijn Zwolle-Almelo in 1878 enigszins gewijzigd zijn.

De weduwe Gansneb genaamd Tengnagel overleed in december 1803. Het Muntzhuis werd in 1804 aangekocht door Baron Knoppert van de Heerenbrink en toen direkt afgebroken. Grootenhuis heeft in zijn artikel in Omheining uit 1984 op pagina 231 het Muntzhuis in sectie E nr.405 geplaatst. Maar bij bestudering van de geschiedenis van de Heerenbrink blijkt dat in 1802 daar Albert Tutert is gaan wonen, die de plaats in 1817 kocht. Later woonde daar zijn schoonzoon Noordman. Dat huis is bij de aanleg van de spoorlijn in 1878 afgebroken.

Jan Rosendaal bouwde dus een huis op een historische plek in Heino. Hij vestigde er zich op 1 december 1890 aldus het Bevolkingsregister. Of toen de winkel ook al geopend werd is niet meer te achterhalen. Zijn broer Gradus kwam hem helpen. Op het ouderlijk huis de Oude Born was zijn broer Arnoldus bij zijn moeder blijven wonen. Waarom begon hij een eigen zaak? Was dat rendabel? Vanaf 1883 was hij bij Meyman aan de Nieuwe Wetering bakker geweest. Dat is ook een historisch pand. Thans woont daar de familie

Lipman, Bredenhorstweg nr.1. In 1795 woonde daar Herm Jan Snel en zijn vrouw Wiltien van Keulen. Uit de volkstelling van 1795 blijkt dat die bakker was. In 1808 verkochten die hun caterstede de Witte Leeuw, gelegen aan de Nieuwe Wetering, aan Frederik Meyman en Johanna Meinders⁷⁾. Ook die hadden een bakkerij en café. Hun zoon Willibrord Meyman zette het bedrijf van zijn ouders voort. Hij was in 1836 gehuwd met Everdina Rosendaal. In de Witte Leeuw, bakkerij en café, werden ook vele openbare verkopen gedaan. Everdina Rosendaal was een tante van Jan Rosendaal. Zijn tante was in 1871 overleden, oom Willibrord overleed in 1883. Omdat in dat gezin veel kinderen jong waren gestorven bleef hun dochter Johanna in 1883 alleen over. Waarschijnlijk is Jan Rosendaal op haar verzoek in 1883 uit Stad Delden weer naar de Nieuwe Wetering gekomen. Maar op 1 mei 1890 vestigde zich daar Jan Lipman, geboren in 1860. Daarmee zal wel een einde gekomen zijn aan het bakkersbedrijf van Meyman.

Jan Rosendaal begon in 1890 op dit kruispunt van wegen een eigen zaak. Hij zal de klanten van Meyman wel mee hebben kunnen nemen. Het pand werd alom bekend, het werd een trekpleister. Openbare verkopen en verpachtingen hadden er plaats. Als in notariële akten van notaris Permentier uit Heino staat vermeld: 'Ten huize van Jannes Rosendaal (zijn naam wordt soms ook geschreven als Rozendal en Rosendal) aan de Nieuwe Wetering onder Heino verkoop van percelen grasgewassen' dan is het op de plek waar nu Kappert woont. Bij een borrel zullen heel wat familie verhalen binnen deze muren verteld zijn. Ons kent ons. En dan had hij nog de koekenmalerij. Dat moet toen toch wel de nodige concurrentie met Lindeboom aan de Nieuwe Wetering hebben gegeven. Want die had de windkorenmolen met winkelhuis waarin een bakkerij. Dat is de plaats waar thans mej. H.J. Hemels woont. Geschokt zal men op 13 augustus 1899 op Lierderholthuis het bericht hebben vernomen dat Jan Rosendaal plotseling was overleden.

Hij was ongehuwd en werd maar 48 jaar oud. Zijn grafkruis staat thans nog vooraan op het kerkhof te Lierderholthuis, waar ook zijn moeder later begraven is. Wat te doen met het pand? Voor notaris Permentier te Heino verschenen op 24 december 1899 Wilhelmina Tenthof, weduwe van Bernard Rosendaal en moeder van Jan Rosendaal, en zijn drie broers Arnoldus Mathias, Gerhardus Hermannus en Albertus Rosendaal. Ze verklaarden het huis en het bouwland, groot 23 aren en 80 centiaren, kadastraal sectie E nr.628, te hebben verkocht en in vrije eigendom af te staan aan Lambertus Theodorus Koopman, bakker, wonende te Hattemerbroek, die de koop aannam. De prijs was vijf duizend en vijf honderd gulden. De inboedel werd door notaris Permentier publiek verkocht op 26 april 1900. De opbrengst was f 989,80. De aanvaarding van het pand was 1 mei 1900⁸⁾.

Koopman zette het bedrijf voort. Maar hij kwam van buiten en wel uit Hattemerbroek, gemeente Oldebroek, van over de IJssel. Lierderholthuis was in die tijd als agrarisch dorp een vrij gesloten gemeenschap. De mensen zullen hem met de nodige argwaan hebben gadeslagen. Je bent tenslotte een vreemde. Lambertus Theodorus Koopman, gewoonlijk zich noemende en schrijvende Theodorus Koopman, leende geld bij Wichert van Aalderen, koopman te Zwolle, met als onderpand een huis met bouwland, staande en gelegen in Heino, groot 23 aren 80 centiaren.

Hoe het hem de eerste jaren verging is niet bekend. Duidelijk is wel dat hij zijn bedrijf technisch verbeterd heeft. De bakkerij werd uitgebreid en er kwam een machinale korenmalerij met een zuiggasmotor van zestien paardekrachten.

Op woensdag 14 juli 1909 vond bij Hazelhorst in Heino een belangrijke verkoop plaats. Ten verzoeken van de familie Lindeboom werden er 17 percelen onroerend goed finaal verkocht alsmede negen zitplaatsen in de Hervormde kerk van Heino.

Het eerste perceel was het kapitaal vruchtbaar boerenerve aan de grintweg langs de

*Het huis van de familie Kappert gezien vanaf de Herenbrinkweg.
Foto: E.W. Roeloffzen.*

Nieuwe Wetering, daarna volgen een aantal landerijen, en dan is perceel 12 de in volle werking zijnde windkorenmolen met winkel-huis, waarin een bakkerij, met enig groenland, gelegen aan den grintweg langs de Nieuwe Wetering naast perceel 1, en perceel 13 groenland naast perceel 12, genaamd de Molenkamp. De percelen 1 t/m 6 werden gekocht door Hendrik Johannes Ruitenbergh voor de som van f 10.800,—. Gerrit Rakhorst junior, koopman te Heino, verklaarde het bod op massa de percelen 12 en 13 te hebben gedaan als mondeling gemachtigde van Lambertus Theodorus Koopman, bakker te Heino. De koopprijs was f 4.020,—⁹⁾.

Die koop zal heel wat beroering teweeg gebracht hebben in Lierderholthuis. Ogink en Groot Beumer laten in hun boek: 'Het dorp aan de Oude Wetering' op pag. 143 duidelijk zien dat de boeren in Lierderholthuis bang waren dat door deze aankoop Koopman de alleenheerschappij over de meelvoorziening zou kunnen krijgen. In deze tijd hebben we

ook het ontstaan van de standsorganisaties als een ontwikkeling uit de neutrale landbouwmaatschappijen. De onrust was kennelijk groot. Reeds op 27 augustus 1909 werd op Lierderholthuis de Vereniging Coöperatieve korenmalerij 'De Voorzorg' opgericht. Voorzitter was Hendrikus Gerhardus Hemels, bakker, wonende te Heino aan de Nieuwe Wetering; sekretaris waren Willem van Dam L.zoon, landbouwer, en Frederik Lans, bakker, beide wonende te Heino. Ook werd door deze vereniging in 1909 een eigen korenmalerij opgericht genaamd 'De Voorzorg,' gelegen aan de Nieuwe Wetering.

Over die belangenstrijd en de daaruit voortkomende oprichting van de standsorganisaties op plaatselijk nivo dient nog nader onderzoek plaats te vinden. Het is een interessant thema, waaraan Ogink en Groot Beumer enige aandacht hebben besteed maar waar meer over te zeggen valt. In 1917 werd de Aartsdiocesane Boeren en Tuindersbond op Lierderholthuis opgericht.

Sommige lezers van Omheining kunnen mogelijk nog mededelingen doen uit de eerste hand over die eerste periode.

In het jaar 1912 kon Koopman door onvoorzienne omstandigheden zijn beroep niet uitoefenen. Daardoor kwamen er geen inkomsten binnen en konden schulden niet worden afgelost. Begin december werd hij in staat van faillissement verklaard. Op 15 januari 1913 verscheen ten huize van kastelein Bouhuis bij het Lierderholthuis voor notaris van Rede uit Zwolle Van Aalderen uit Zwolle en eiste dat Koopman direct zijn schuld en rente moest betalen alsmede de kosten. Omdat aan dat bevel niet werd voldaan ging men direct over tot de inzate van de openbare verkoop van zijn goed en de finale verkoop was op 29 januari 1913. De omschrijving van het te veilen vastgoed luidt als volgt: 'Een gebouw dienende tot machinale korenmalerij, winkel, bakkerij, bouwland en woning met afzonderlijke wagenloods en nieuw gebouwde bakkerij, bouwland en erf, alles staande en gelegen aan den grintweg naar het Lierderholthuis, genaamd Cornelissteeg in de gemeente Heino, kadastraal sectie E 628 als huis en bouwland 23 aren 80 centiaren met daarbij behorende zuiggasmotor van zestien paardekrachten, malerij en koekenbreker, welke goederen aard en nagelvast met het vastgoed verbonden zijn en in ieder geval onroerende zaken door bestemming zijn ingevolge art. 563 B.W.'. Het vastgoed werd ingezet door Gerhardus Hendrikus Satink, afslager, op f 3900,—. Er waren enkele hogingen, zodat het geheel op f 4500,— kwam. Bij de finale verkoop werd

dit bedrag door Josephus Johannes Kappert, molenaar te Angerlo, met f 200,— verhoogd. Staande op f 4700,— werd er niet meer gehooqd. Josephus Johannes Kappert nam de koop aan. Hoofdelijk mede-schuldenaren waren Wilhelmus Kappert, landbouwer te Broekland, gemeente Raalte, en Antonie Freriks, landbouwer, wonende te Hengevelde, gemeente Wijhe¹⁰⁾.

Sinds 1913 woont de familie Kappert op deze plek. Het huis is een belangrijk trefpunt gebleven. Het heeft ook na 1913 een historische funktie gehad. Waar anders dan hier in het café van Kappert is de strijd tussen de standsorganisaties gestreden. Hier bij een borrel is de oprichting van de A.B.T.B. in 1917 tot stand gekomen. Hier kwam ook de verdeeldheid der geesten tot uiting. Niet iedereen was katholiek op Lierderholthuis. Het is er nu stil geworden daar op die hoek. Maar het huis heeft zijn markante stijl behouden. Het wachten is nu op iemand die de geschiedenis van de oprichting van de standsorganisaties en de betekenis ervan voor de diverse belangengroepen hier op lokaal nivo op papier zet. Als de muren van het huis Kappert eens konden spreken!

G.A. Hutten

Kesteren, 18 oktober 1995, op de feestdag van Lucas, apostel en evangelist.

Bronnen:

- 1) Rijks Archief Overijssel (RAO): C.Z. Halfman e.a.: Inventaris van de in het RAO berustende hypothecaire en kadastrale Archivalia. Deventer, deel 380/31, d.d. 26 november 1890.
- 2) Gemeente Archief Heino: Ingekomen stukken, 1890.
- 3) J. Bieleman: Heino. Een geschiedenis van mens en plaats. Zwolle, 1980, pag. 29.
- 4) RAO: Recht. Arch. Heino, (inv. E. Vroom) inv.nr.3, d.d.3 dec.1666 en 27 okt.1670.
- 5) RAO: Recht. Arch. Heino, inv.nr.37, d.d. 5 en 12 juli 1777, pag.68.
- 6) RAO: Recht. Arch. Heino, inv.nr.9, d.d. 8 mei 1778, fol.93.
- 7) RAO: Recht. Arch. Heino, inv.nr.12, d.d. 5 dec. 1808.
- 8) RAO: A.J. Mensema: Arch. Notarissen in Overijssel, 1811-1905, inv.nr.2312, acte nr.461, d.d. 24 dec. 1899 en inv.nr.2313, acte nr.479, d.d. 26 april 1900.
- 9) RAO: Hypoth. en kadastr. Arch. Deventer, deel 540/143, d.d. 30 juni en 14 juli 1909.
- 10) RAO: Idem, deel 572/114, d.d. 15 jan. en 29 jan. 1913.

Alweer 20 jaar geleden

Stationsweg gezien vanaf de spoorwegovergang.

Een greep uit de gebeurtenissen van het jaar 1975.

Januari

Met de oplevering van kleuterschool 'De Zonnebloem' in Heino kwam er een einde aan een onhoudbare situatie. Het waren de jeugdige leerlingen van de Chr. Kleuterschool, die in optocht vanuit hun drie apart staande oude lokalen verhuisden naar hun eigen nieuwe drie-lokale school aan de Horst. Een fleurige stoet vrolijk toeterende kleuters trok dinsdagmiddag door Heino.

Februari

Inwoners van Lierderholthuis en Laag-Zuthem zijn de zandweg tussen hun kernen meer dan zat. De spandoeken voor een demonstratie liggen klaar. Initiatiefnemers

zijn de heren W. ten Broeke en G.J. van 't Hof. Volgens hen worden de sportvelden in de gemeente maar uitgebreid en aan het gemeentehuis wordt handenvol geld uitgegeven. Wanneer de zandwegen worden verhard kan er ook een busverbinding komen van Heino via Lierderholthuis en Laag-Zuthem naar Zwolle.

Door middel van een grote actie maakt Lierderholthuis de overheid duidelijk dat ze de zandwegen beu zijn. Het blijkt dat het gemeentebestuur nog steeds wacht op de ruilverkaveling, omdat verharding van de Lierderholthuisweg met gemeente-financiën niet haalbaar is.

In Laag-Zuthem gaan ze niet met spandoeken de weg op, maar er leven wel wensen. Men wil graag een reconstructie van de Kolkweg en dan trottoirs er langs, dit laatste

vooral voor de schoolkinderen. Er gaan ruim 100 kinderen naar school. Het wordt ook hoog tijd voor riolering in Laag-Zuthem. Een busverbinding is ook de wens van de plaatselijke bevolking en men heeft inmiddels al gesproken met de particuliere busonderneming GEBO te Nieuwleusen.

Maart

Heino wil een sporthal in plaats van een sportzaal. B en W van Heino hebben de bouw van een sporthal aangemeld als DACW-object. Tegelijkertijd heeft het college de plannen voor de bouw van een sportzaal weer teruggedenkt.

Het feit dat de fractie Progressief Heino opnieuw twijfels heeft geuit over de financiële haalbaarheid van een sporthal in Heino, komt het college van B. en W. bijzonder ongelegen.

Het Stedebouwkundig Bureau Van Heeswijk te Vught wil langs de Stationsweg een rijwielpad maar de Stichting Milieuzorg wil slechts een voetpad langs deze weg. Instelling van een 50 km-zone en vervolgens langs het Nijenhuis eenrichtingsverkeer.

Gemeentesecretaris G.W. Floors neemt afscheid van Heino wegens zijn benoeming tot gemeentesecretaris van Noordwijkerhout. Hij werd in Heino op 25 augustus 1967 met algemene stemmen benoemd. Heino groeide in de periode 1967-1975 van 4600 naar 6400 inwoners.

"Dat is niet mijn bijdrage", aldus Floors, "ik heb er slechts 1 aan toegevoegd".

April

Onder grote belangstelling heeft de tennisvereniging Heino twee nieuwe tennisbanen in gebruik genomen. Voorzitter Van der Linden sprak een woord van welkom tot de aanwezigen en hij vreesde al weer spoedig banen tekort te zullen hebben.

Bejaarden bewonen nu al tien jaar 'De Maat'. Bij de start was de gemiddelde leeftijd van de bewoners tussen 65 en 70 jaar. In 1975 al gemiddeld 83 jaar als gevolg van veranderde

opvattingen om namelijk de ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen. Er zijn 23 personeelsleden waarvan de verplegende sector een steeds groter deel uitmaakt. Op 26 april zal het 10-jarig bestaan worden gevierd. Er zijn plannen voor het vergroten van de conversatiezaal en zo mogelijk bijbouwen van een vleugel om deze in te richten als verpleegtehuis.

Nabij het Nijenhuis is een parkeerplaats aangelegd, waarvoor een klein bosje is gekapt. Over de kap- en aanlegvergunningen bestaan nog wat onduidelijkheden, vooral de rol van de gemeente Wijhe is wat duister. P.v.d.A. Tweede-Kamerlid Sippie Langendijk, die in Heino woont heeft er zelfs vragen over aan de Minister gesteld.

De Raad stelt f 15.000 beschikbaar voor het maken van een plan tot verharding van de Lierderholthuisweg. Een plan voor verharding van de Bredenhorstweg langs de Voorzorg en de Colckhof wordt nog even opgeschoven.

Al 50 jaar hebben de op koopjes beluste huisvrouwen 's maandagsmorgens op de markt groente en fruit kunnen kopen bij groenteboer Kruitbosch uit Raalte.

Burgemeester drs. Berger, de wethouders B.J. Snel en L. Wellenberg en gemeentesecretaris G.W. Floors bezochten de kraam om de gebroeders Kruitbosch met dit jubileum te feliciteren.

Met het doorknippen van een fraai rood-wit-blauw lint, heeft burgemeester drs. J.L.H. Berger de hypermoderne Rabobank officieel geopend. 'Drempelvrees' is niet meer nodig, want drempels zijn niet meer in het gebouw aanwezig.

Het geld wordt verzonden via een buizenpostsysteem en ook verdere uitgebreide veiligheidsmaatregelen werden getroffen.

Er is sinds woensdagavond één ding in de uitstekend beveiligde splinternieuwe Rabobank in Heino, dat niet veel vertrouwen meer inboezemt bij de Heinoërs. Dat is de lift. Oorzaak daarvan is, dat bezoekers van het

Burgemeester Berger knipt het lint door bij de opening van de Rabobank.

'open huis', dat de bank woensdagavond hield, samen met een bankemployé, gedurende een kwartier opgesloten hebben gezeten in de fraai uitgevoerde, maar blijkbaar niet zo functionele lift.

Mei

Op 5 mei geven Louis van Dijk en de Modern Vocal Group uit Zwolle een bevrijdingsconcert in de Ned. Herv. Kerk te Heino.

Mevrouw Y.V.G.M. Berger-Mutsaerts verrichtte de officiële opening van de vergrote supermarkt van de familie Hartholt in Heino. De winkelruimte beslaat thans een oppervlakte van ruim 480 m².

De nieuwe supermarkt van Hans van de Worp aan de Marktstraat 2-4 te Heino is heropend na een grote verbouwing. De totale bedrijfsoppervlakte beslaat nu 700 m² waarvan 400 m² winkelruimte. Ook B. en W. van Heino

kwamen de heer Van de Worp en zijn vrouw feliciteren met de nieuwe zaak.

Juni

Muziekvereniging Ons Genoegen uit Heino wordt fanfare.

Die omschakeling kost tijd en (veel) geld. In totaal moet voor zo'n 35.000 gulden in de instrumenten geïnvesteerd worden.

Tevens zijn er problemen aangaande het ledental - de vereniging telt slechts 28 muzikanten, inclusief jeugd-leerlingen.

70.000ste Coveco-kalf.

Het kalf dat deze week bij de familie G. Braakman aan de Dalfserweg te Heino de deur uitging was het 70.000ste welke de Coveco dit jaar ontving op de zeven overnameplaatsen verspreid over het land. De familie G. Braakman werd verrast met een mand vol vleeswaren.

Jan Hendrik Eilander en paard Nelly.

Aan de Dorpsstraat 63 in Heino vond onder grote belangstelling de opening plaats van de vijfde zaak van juwelier Oegema.

De officiële handeling werd verricht door de heer J.M. Seine, voorzitter van de ondernemersvereniging in Heino.

Juli

Jan Hendrik Eilander en paard Nelly zullen uit het Heinose dorpsleven verdwijnen. Vanaf 19 juli 1975 zal de wijk van 'melkboer' Eilander verstoken blijven van het geklepper van de driftige paardevoetjes, want Jan Hendrik Eilander heeft moeten zwichten voor de economische belangen van de Coöperatieve Melkproductenfabriek Heino Krause. En dan zeggen ze tegen je: "Zoek maar een baantje uit in de fabriek". En daar sta je dan: 55 jaar en je moet het werk dat je 27 jaar lang met veel plezier hebt gedaan opgeven.

Minister Gruyters van Volkshuisvesting en

Ruimtelijke Ordening zal de aanleg van een parkeerplaats bij het Nijenhuis niet ongedaan maken. Dit antwoord kreeg mevrouw Langendijk-de Jong, lid van de Tweede Kamer, op de door haar gestelde kamer-vraag.

De heer H.J. Reuvers wacht na twee jaar nog steeds op een Zwolse reactie. Ruim twee en half jaar is het nu geleden dat de gemeente Zwolle het Heinose houtbouwbedrijf Rebo publiekelijk aan de galg hing. Onterecht zoals later bleek. De voorgeschiedenis is wellicht bekend. In de winter van 1973 stortte de Ittersumse kleuterschool 'Bokkel' in. Gelukkig waren de kinderen afwezig, dus geen slachtoffers. Het feit was toch ernstig genoeg voor Avro's Televisier om er een reportage aan te wijden. In deze reportage en in latere informatie aan de schrijvende pers, werd Rebo, welke de bouw had uitgevoerd, door de gemeente Zwolle grof beschuldigd. Het

bedrijf kreeg daardoor zo'n slechte naam, dat binnen korte tijd alle opdrachten uitbleven en het bouwbedrijf haar poorten kon sluiten.

Augustus

Vele Heinose huisvrouwen hebben zaterdagmorgen bij het ontbijt een smakelijk, maar vooral goedkoop eitje geserveerd.

In het kader van de nazomerfeesten gingen vrijdagmiddag meer dan tienduizend eieren over de 'toonbank' van de Heinose eiermarkt.

Burgemeester J.L.H. Berger, pas een half jaar in Heino, heeft de Stöppelhaene nog nooit meegemaakt. Maar hij gaat in augustus weleens kijken, zonder nu direct de bedoeling te hebben iets dergelijks voor Heino te willen opzetten. Aldus een bericht in de Stöppelhaenekrant.

De eigenaren van gronden gelegen ten westen van de spoorlijn in de omgeving van Laag-Zuthem volgen met argusogen de plannen van de gemeente Heino voor het ontwerp van een nieuwe weg over hun gronden. Zij zijn niet van plan zomaar ja te zeggen in verband met de grondafstand. Ook de middenstand heeft nu bezwaren tegen dit nieuwe tracé.

In de raadsvergadering van augustus 1975 wordt de heer J. Riepma beëdigd tot gemeentesecretaris als opvolger van de heer Floors. De heer Riepma, geboren in Uithuizen in Groningen, was tot nu toe werkzaam als referendaris te Middelburg.

Het rapport over Heino's nieuwe gemeentehuis is half juni binnengekomen. B. en W. zullen in overweging nemen in hoeverre aankoop van Hotel Van Duin (thans Chinees restaurant) een oplossing kan betekenen voor het toekomstig ruimteprobleem. Het pand De Nekker biedt vooralsnog de gemeente niet voldoende ruimte.

Het is niet helemaal uitgesloten dat na de realisering van een reorganisatie van het binnenlands bestuur de herindeling van Lemelerveld aan de orde komt.

De al eerder door het gemeentebestuur aangekondigde belangstelling van Heinose bedrijven wordt zichtbaar, want het aanneblingsbedrijf Hoppen is begonnen met de ontgraving en voorbereiding voor de bouw van de nieuwe SONO-drukkerij, die tot nu toe was gevestigd in een houten gebouw in het dorp zelf.

Ook het zuivelbedrijf Breugem zal de plannen dezer dagen in werkelijkheid omzetten.

Hoveniersbedrijf Van de Vechte viert het kopere jubileum. Vanwege dit heuglijke feit is in de week van 30 augustus t/m 7 september de kwekerij met hoveniersbedrijf te bezichtigen. Het bedrijf werd opgericht door Jan Willem v.d. Vechte, afkomstig uit Hoonhorst.

September

Twee fietssters ernstig gewond na aanrijding. Tankauto zwenkt naar links en ramt vrachtwagen.

Een zeer ernstig ongeval heeft gistermiddag in Heino in de bocht bij de Lemelerveldseweg (kruispunt bij dokter Doyer) twee zwaar gewonden gekost en een grote materiële chaos veroorzaakt.

Een tankwagen, bestuurd door de 29-jarige B.D.H. uit Enschede, komend uit Heino, reed achter een bus.

Ter hoogte van de Lemelerveldseweg zwenkte de tankwagen door nog onbekende oorzaak naar links, net op het moment dat uit de richting Zwolle een Duitse vrachtauto naderde, bestuurd door de 18-jarige H.J.S. uit Rheijdt (Dld).

De tankwagen raakte de Duitse vrachtauto in het midden en daarna bij de achteras. De Duitse wagen kwam door deze botsing op het fietspad terecht, waar net twee fietssters reden. Deze twee fietssters, mevrouw V. en haar dochter uit Heino raakten zwaar gewond en werden overgebracht naar het Sophia Ziekenhuis in Zwolle. De Duitse wagen schoot - nadat hij de fietssters aangereden had - ook nog tegen een winkel aan en daarna weer terug op de weg. De Nederlandse vrachtwagen kwam na het ongeluk aan de linkerkant van de weg tegen een vrij hoge trot-

toirrand tot stilstand, op slechts 10 cm. voor een woning. De vooras sloeg hierbij volledig dubbel.

Met een prachtige meerstemmige Mis heeft het gemengd koor van de Onze Lieve Vrouwe Parochie in Heino zijn eerste lustrum gevierd.

Laag-Zuthem krijgt een eigen bejaardensoos. De leeftijdsgrens is gesteld op 60 jaar.

Op de eerste bijeenkomst van deze soos waren 15 bejaarden aanwezig. Zuster Maatman vertelde wat over voeding. Vooral over het dieet ter voorkoming van hart- en vaatziekten.

In de Gereformeerde Kerk Laag-Zuthem nam dominee J.L. Wielenga afscheid als voorganger van de gereformeerde kerk Lange-slag-Heino.

Het kerkgebouw was geheel gevuld met gemeenteleden en genodigden.

De zeer oecumenisch ingestelde voorganger, 69 jaar oud, zei in zijn afscheidsprek dat het eigenlijk een terugzien in verwondering is. Het echtpaar Wielenga gaat in Kampen wonen.

'Wij willen gewoon een aardig verhaal maken over Lierderholthuis en over het ontstaan van de plaats. Zonder overigens geweld te willen doen aan de waarheid zal het een verhaal moeten worden dat gemakkelijk leesbaar en vooral boeiend is. We willen dat bereiken door elke schijn van opsomming van jaartallenreeksen te vermijden.' Aldus een zinsnede uit de toelichting van de 20-jarige Leo Ogink - jeugdleider aan De Sprankel in Zwolle - en de 23-jarige Ton Groot Beumer - bedrijfsleider in een supermarkt in Wezep - op de plannen om te komen tot uitgifte van een boekje over het kerkdorp Lierderholthuis aan de Oude Wetering. Leo en Ton realiseren zich heel goed waar ze aan zijn begonnen en ze deinzen er niet voor terug om bergen onderzoekwerk te verzetten. Hoewel het soms wel eens wat moeilijk bleek voor sommige bejaarde Lierderholthuizers om zich juist dat verhaal te herinneren dat hij of zij in de kind-jaren van hun grootouders hadden gehoord,

hebben de jonge onderzoekers inmiddels al een schat aan aardige en soms pikante anekdotes verzameld. Grote waarde voor hun binnenkort uit te geven boekwerkje hebben ook de vele oude en vergeelde foto's. De samenstellers zijn er wel van doordrongen dat hun uitgave geen grote oplage zal halen. Hoe ze het financiële plaatje zullen invullen staat hen nog niet helder voor ogen, maar ondanks alles zal het boekje er komen en wie nog materiaal over Lierderholthuis bezit kan het lenen aan de beide schrijvers in het dorp aan de Wetering.

Oktober

Heino wil een muziekschool.

In Heino is onlangs een commissie opgericht met het doel, een dependance van de Zwolse muziekschool in Heino te vestigen. Reden hiervoor is, aldus die commissie, dat de mogelijkheden voor muziekonderwijs in Heino momenteel beperkt zijn tot hetgeen op scholen wordt gedoceerd. De voorbereidingscommissie is samengesteld uit personen die door de oudercommissies van de vier Heinose basisscholen zijn aangewezen. Ook de Stichting Sociaal Cultureel werk Heino staat achter het initiatief.

Op initiatief van burgemeester Berger heeft de gemeente Heino een evenementencommissie ingesteld. De bedoeling is namelijk de huidige evenementen te stimuleren, te coördineren en uit te breiden.

Bijvoorbeeld filmvoorstellingen - een wijnfeest - kindercarnaval en een voorjaarsfeest.

Sanering van het station Heino in april is rond met subsidie van DACW. Van de 39 miljoen gulden die minister Boersma in het kader van de werkloosheidsbestrijding in Overijssel beschikbaar heeft gesteld, zal ook de sanering van het stationemplacement in Heino gefinancierd worden.

Zoals bekend is al enige tijd geleden het besluit gevallen dat Heino een onbemande, geautomatiseerde post gaat worden. Voordat het zover is zal het emplacement worden verbeterd en misschien het huidige stationnetje

Het station van Heino voor de sanering.

worden afgebroken. Voorjaar 1976 moet de bouw achter de rug zijn en de automatisering zijn doorgevoerd. Het huidige personeel van 4 man wordt waarschijnlijk overgeplaatst naar Zwolle of elders binnen het rayon. De kaartverkoop zal worden ondergebracht bij het postkantoor, tevens kan men kaartjes kopen bij de conducteur. De ingang van het perron wordt verlegd naar de overweg, welke een automatische (AHOB) beveiliging krijgt. Er komen bij de ingang een nieuw fietsenhok en een wachthokje. Het oude seinhuis dat nu nog wordt bewoond, wordt waarschijnlijk ook afgebroken.

Of het huidige station na de automatisering wordt afgebroken is nog een open vraag. Ook in andere plaatsen (Wijhe) bleef de oude bebouwing nog vrij lang gehandhaafd. Eén en ander houdt ook verband met de vraag of er voor de huidige bewoners snel een passende functie kan worden gecreëerd binnen de N.S.

Het college van B. en W. van Heino onderneemt pogingen om het huidige onderkomen van drukkerij SONO aan de Marktstraat te

huren. Het college probeert op allerlei manieren ruimte vrij te krijgen ten bate van de Heinose verenigingen.

Hotel-restaurant Blom in Heino bestaat 50 jaar, een gebeurtenis die met de nodige festiviteiten wordt gevierd. De Heinose boeren van de maandagmorgenmarkt ontvingen gisteren allemaal een borrel en een worstje. 's Middags was er een officiële receptie, waar o.a. aanwezig waren het College van B. en W., de K.I. officials, collega's, leveranciers, vele vertegenwoordigers van verenigingen, wielrenners, politiestportbond etc.

Ook de oudste klant en collega de 96-jarige heer Kappert uit Lierderholthuis kwam even aan. Een optreden van Ronny Tober was een van de avondprogrammapunten en tenslotte werd het echtpaar Blom een geit aangeboden door de stamgasten.

November

KI Heino-Holt en N.O.Nederland fuseren. De KI-vereniging voor varkens Noord Oost Nederland te Hardenberg en Heino-Holt en Heino, hebben besloten om met terug-

werkende kracht vanaf 1 juli 1975 een fusie aan te gaan.

De verkoop van grond op het industrieterrein in Heino gaat gestaag verder.

De Coöperatieve Zuivelfabriek Heino Krause kocht o.a. een stuk grond groot 6160 m² voor een bedrag van f 169.000. Heino Krause wil hiermee voorkomen dat de fabriek wordt ingekapseld.

In de parochie van Onze Lieve Vrouwe Tenhemelopneming zal in de komende maanden de heer Drs F.A.M. Overbeek als pastoraal medewerker zijn stage gaan vervullen. Daar hij gehuwd is, heeft hij de priesterwijding niet ontvangen.

Met de echte Eifeltoren als decor heeft de Volksdansgroep 'De Schaarshoek' zich uitgeleefd in een aantal dansen. Het was voor het eerst dat deze groep, die al een aantal internationale tournees achter de rug heeft, een bezoek bracht aan de Franse hoofdstad Parijs. Er liggen nog uitnodigingen voor optredens in Oostenrijk, Roemenië en Engeland.

De smaak van het drinkwater is een punt van bespreking in de raad van de gemeente, waarbij een verband wordt bespeurd tussen de smaak van het water en het waterverbruik van het zwembad.

Nog dit jaar zal het college van B. en W. van Heino de raad een verordening op de heffing van onroerendgoedbelasting ter vaststelling aanbieden. Het college wil namelijk in 1976 deze belasting daadwerkelijk invoeren om in dat jaar niet sterk te behoeven bezuinigen ten opzichte van 1975.

In Heino vond de heropening plaats van sigarenmagazijn Journee, voor vele Heinoërs een bekende naam. Ondanks het feit dat deze zaak de afgelopen twee jaar gesloten is geweest als gevolg van een inbraak, werd tot heropening besloten. De zaak werd geopend door de tweeling Mariëlle en Mirjam van fam. Broeknellis.

December

Burgemeester drs. J.L.H.M. Berger heeft met gepaste trots de eerste nieuwe vestiging sinds jaren op het gemeentelijk industrieterrein in Heino geopend. Het was Offsetdrukkerij SONO die als eerste insprong op de pogingen van het Heinose gemeentebestuur het industrieterrein met voortvarendheid aan de man te brengen. Ten aanzien van de nieuwe offsetdrukkerij van de heer M.A. Zwerink, stelde de burgemeester bij de opening, dat naast alle andere voorzieningen die we in deze tijd van conjuncturele dieptepunten nodig hebben, we ook een gezond bedrijfsleven moeten nastreven.

Volgens het CIMK-rapport komen de eerste vijf jaar geen nieuwe winkels in Heino. Het ligt in de bedoeling de winkelvoorzieningen in Heino op de lange duur te concentreren rond de kerk. Voorlopig echter zal van dit streven niet veel terecht komen, omdat nieuwbouw van winkels in Heino door het CIMK een onhaalbare kaart wordt genoemd.

Met zijn allen zijn de detailhandelaren in Heino de grootste werkgever. Er werken 123 mensen fulltime in deze sector, terwijl er nog 17 parttime functies zijn. Eén en ander blijkt uit het CIMK-onderzoek, waarvan de resultaten gisteren zijn vrijgegeven.

In 1975 werden in Heino 67 jongens en 52 meisjes geboren. Zou er van jongensoverschot gesproken kunnen worden omdat deze verhouding zich in meer omliggende gemeentes manifesteert? Voor de meisjes in Salland ziet de toekomst er goed uit. Keus genoeg, aldus een columnist.

Werkgroep Geschiedenis

Wie is wie?

Een foto van het 2e damesteam van de Handbalvereniging H.H.Z.D.

Wie herkent deze dames?

Waar en wanneer is deze foto genomen?

We hopen weer op uw reactie.

M.H. Stavorus, de Haarstraat 25, Heino, Tel. 0572-392586

De foto geplaatst in nummer 3, september 1995, is genomen op het plein van de Openbare lagere school, ter gelegenheid van Koninginnedag 1959 en niet in 1957, zoals vermeld in het vorige nummer.

De kleuters zijn waarschijnlijk van twee groepen.

Op de bovenste rij, 2e van links, staat niet Alie Stapel volgens haar ouders. Deze naam gaven verschillende personen door, maar wie het dan wel moet zijn is nog niet bekend, misschien komt er alsnog iemand met een reactie.

Dan de namen van de andere kleuters als volgt van links naar rechts:

Bovenste rij:

Frits Roesink, onbekend, Teuni Dekker, Jacob van Leeuwen, Piet Polstra, Teunis Baarslag, achter hem onbekend, Johan Grit, Renske Hulsebos, Thijs de Jong.

Voorste rij:

Wolter Eikenaar, Anske Dikken, Ge van Dort, daarachter Albertje Haye(?), Arendje Benter, Dejo Bomhof, Herman Horselenberg, Bert Grit, juffrouw Kimmels.

Voorste 2 kleuters:

Flip Ruitenbergh en Gerrie Bieleman.

Degenen die reageerden zijn: Gerrie Kaasjager-Bieleman en Mw. R. Flier-Dorgelo.

Onze dank aan bovengenoemde personen voor hun reactie.

Van de bestuurstafel

Hoe staat het met de Kadastrale Atlas Heino 1832?

Zoals we het nu kunnen overzien verschijnt de Atlas in het voorjaar van 1996.

Optimistisch dachten we de verschijningsdatum in november te kunnen plannen, maar de limiet van 150 intekenaars werd niet zo vlot gehaald als werd verwacht.

De ledenavond van 26 september, waarop de heren S. en G. Lijftogt uit Olst een lezing hielden over ecologisch bijen houden, werd minder druk bezocht als andere ledenavonden. Echter de 25 aanwezigen genoten van een leerzame avond met een boeiende discussie.

De werkgroep Geschiedenis ging na een periode van rust weer met enkele nieuwe leden van start. Het eerste artikel van deze groep treft u in deze "Omheining" aan.

Informatie over de kerstwandeling is bij dit decembernummer gevoegd.

Schenkeningen

- Van mevrouw H.G. Elshof-Holtkuile, Meidoorn 21, een snelverband voor militairen.
- Van mevrouw E.W. Middag-Brinkman, Lierderholthuisweg 42A een bont kussensloop, een redicule van zwart fluweel, een gehaakte redicule, twee onderrokken, een paar zwarte, wollen kousen en een raamhor.
- Van mevrouw G.B.J. Neppelenbroek, Brinkweg 3, twee rekenpuzzels en een kachelzeiltje.
- Van mevrouw H. Siemers-Buis, Pinksterbloem 10, foto's van het 750-jarig bestaan van Heino en het boek "Overijsselse biografieën" deel I.
- Van de heer H.J. Spijkerman te Raalte, ingelijste foto's, boeken en oude voorwerpen.

Alle gevers weer onze hartelijke dank.

